SPECVLVM
SAPIENTIÆ
MATRONALIS.

EX

VITA SANCTÆ FRANCISCÆ ROMANÆ FVNDATRICIS SORORVM TVRRIS SPECVLORVM.

PANEGYRICVS.

Authore *ANDREA VALLADERIO,* A SANCTO PAVLO *Foresiensi, Sacræ Theologiæ Doctore, Protonotario Apostolico, Regis Consiliario, Eleemosynario, & Concionatore ordinario Christianißimæ eiusdem Maiestatis.*

AD SANCTISSIMVM DOMINVM NOSTRVM PAVLVM V. PONT. MAX. Qui Beatam nuper solenni ritu consecrauit, Anno salutari CIↃ. DC.VIII. Ad IV. Kal. Iunias. Pontificatus sui Ann. IV.

Fecit & labrum æneum cum basi sua, de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi. Exod. XXXVIII.

PARISIIS.
Apud IOANNEM RICHER, via Diui Ioannis Lateranensis, sub Arbore virescenti.
CIↃ DC. IX.
Cum Priuilegio Regis.

BEATISSIMO AC SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO PAVLO V. Pont. Max.

EATISSIME PATER, Vidi te Domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ: valde enim mirabilis es, Domine, & facies tua plena est gratiarum. *Quidni mihi licebit non minus attonito illa præfari, quæ multo minori splendore perculsa Regina Hester per inusitatæ admirationis veluti ecstasim exclamauit? quàm enim illa me tanta gloria perculit, tam ista me diuina clementia recreauit: illa percelluit; hæc subleuauit; illinc horrores, inde amores, ancipiti lucta, animum mihi in diuersa raptatum distraxerunt. Illi diuinæ radij Majestatis,*

Tyara vibrante, diffusi altiorem humano fastigio hominem, inter homines, Pontificio iubare intermicantem præbuerunt. Illa infinita comitas, supra id omne, quod credi, aut esse potest, Apostolica, pendentem ex recenti iactatione fiduciam erexit. Quid dicam? quid faciam? Beatiss. Pater, pro innumeris in immeritum collatis gratijs, nisi vel taceam obliuiosus, vel eloquar indisertus, vel iactem gloriosus, vel obstupescam attonitus, vel, quod in promptu demum est magis, feram consepultas ingratus? Imò quantum potero sanè & latere, & pectore, & calamo contendam, vt orbis terrarum Christianus intonet vniuersus, illa benignitate, omnium nationum vocibus, reuerberante. Ille ego sum multum exercitus, atque iactatus, horribili Subsolano cautes, & breuia, & monstra crispante, delatus in alteram Vlyssæam Ogygiam, vbi ex iactatione, nouæ immortalitatis portum inueni. Iam vota persoluo, postquàm, malacia subridente, puluinarium tenui, spumas vndantes elisas sub pedibus fregi, flatus meis vtribus facile conclusos coërcui, iámque à tergo salum conspicor, gestióque; vt discat aliquando tempestas me non inconsulto contingere, nisi cùm prosperatum, & coronatum volet. Immugijt illo turbine, pror-

sus immaniter, pro minimo homine, sed non ignoto quàm late Gallia nostra distenditur. Ego iam theatris argumenta præstabam, an Comica ad sannas, an Tragica ad clamores, & ad lacrymas: illa hostibus, ista amicis. Illi ludebant, isti lugebant; illi non tam mei, quàm fidei hostes, oppressum, absorptũ in fundo credebant, volebant; isti depressum ad tempus, non oppressum ominabantur: illi funesta omnia, & tetra, & sanguinaria spirabant; isti mitiora, & prospera, & quæ modò sunt, sperabant. Næ! simul omnia illa inauspicata, reuulso sipario, Ioue tonante, in leuem reuoluta flatum subito diffluxerunt. Gratias, superi! grates, Beatiss. Pater, immensas: inde mihi quædam diuina Calypso, pro Harpyis emersit: malaciam pro malicia, gloriam pro glarea, sortem pro syrte, fructúsque pro fluctibus fæneratus, per nutantes Symplegadas, impulsu retrogado, ad vellus amabile proiectus in tutum, ex arenis emersus aras teneo.

Saxa vocant Itali, mediiśque in fluctibus aras:

Ego Petri petram fundatricem Ecclesiæ Christianæ potius ad meũ gustũ interpretor. Italiam, Italiã &c. proxima hyeme, fera, immemorabili, prodigiosa, in-

uitis niuibus, hominibúsq́, glacies perrupi, niues trāſmiſi, Alpes trāſcendi, Apēninū vici, Latium excurri, Romam appuli, Vaticanum tenui, tribunal Apoſtolicum applicui, ſuæ Sanctitati ſuppliciter obuolutus gratiam, qua non egebam, deprecatus; ius, quod merebar, comprecatus, vtrumque, tum quod nolebam, tum quod poſcebam ſum conſequutus. Primùm ad meam cauſam (quis credat adeo diuinam clementiam inter mortales diuerſari?) illa tanta Maieſtas ſeſe ipſa dimiſit: me diù ad ipſius pedes perorantem benigniſsimè audijt: libellum meum ipſamet, per ſeſe ſingulari admodum priuilegio, accepit, perlegit, deſtinauit: iudicem ipſa ſe eſſe voluit: diſceptatorem, cognitoremq́, ex ſacro purpuratorum numero, eum maximè ſua diuina manu RESCRIPSIT, *quem integerrimum priſcæ ſanctitatis exemplar, viuum, ac ſpirans ſimulacrum æquitatis, & totius Religionis omnes agnoſcunt, Illuſtr. Cardinalem de Giury, qui negotio penitus pertentato, diſceptatóque, ad ſuam Sanctitatem exactè, & ſanctè retulit. Ipſa, cognita cauſa, Sacro ore pronūciauit, conſciuitq́: primùm, vti mihi rite authenticæ tabulæ expedirentur, quibus in plenum omnis vitæ ſuperioris, & votorum*

omnium quacunque obligatione exsolutus, & liber imposterum sedatius, tutiúsque viuerem: tum quibus meæ integritati, sinceritatiq; ita penitus cautum esset, publico testimonio, vt nulla noui diuortij alia causa penitus, nisi honestißima, atque in summa, quòd mihi ita commodum foret, *redderetur. Deinde (quoniam, nulla mea culpa, imo ne cogitanti quidem mihi omnia cõtigissent) ita me beatũ voluit, vt alia mihi omnibus his lõgè maiora, sed non paßim peruulganda contulerit, quæ, ne recrudescat inuidia, prætermitto; quibus nihil aliud voluisse, aut effecisse videtur sua Sanctitas, nisi vt, præter parietes, totus Societatis essem, totáque Societas mea, quam ita ex animo colueram, vt nisi Sanctißimum, secundum Deum, altißimúmque consilium aliud mihi consuluisset, idémq; consiliũ fuisset multorum amplißimorũ Cardinalium, aliorúmq; omni ex ordine grauißimorum inclytæ vrbis, sine cõtrouersia, hominum, tũ exquisita doctrina, tũ celebri vitæ probitate insigniũ, mihi statutum, & certum esset, pactum semel vitæ genus nunquam abrumpere, atque ad extremum vitæ spiritum (quod mihi expeditum, ac liberum integra adhuc, & aperta omnia faciebant) in pri-*

mo vestigio sistere: de quo testem inuoco cordium scrutatorem Deum, nullam mihi tum aliam mentem fuisse; Quanquam alibi, æquè bene, æquè tuto, æquè fructuosè, me Deo posse, eiúsque Ecclesiæ inseruire nec dubitabam, nec ignorabam, imò recenti experientia sentiebam. Quanquam, vt illa maxima Societatis priuilegia mihi concessa silentio obuoluā, pro cumulo certè celebre illud, & illustre Sanctißimæ Inquisitionis, & beneficium, & testimonium omnem inuidiam iugulare, omnémq; calumniam obruere potest, quo, sua Sanctitate præsente, sedente, decernente, maximi, & grauißimi Cardinales, ex suæ Sanctitatis sententia, mihi eximias facultates libros quoslibet prohibitos tractandi, legendíque, Hæreticos transfugas, cateróśque eius generis criminum Reos absoluendi, Ecclesiæque Catholicæ, reconciliata fide, restituendi, concesserunt: diploma solenne super ea re etiam amplum, & graue ipsorum Cardinalium manu subscriptum, & publico Sacræ Inquisitionis sigillo obsignatum expedierunt, vt ad strenuè decertandum in isto Catholico stadio, duplicatis præsidijs, me armarēt, vbi sine cuiusquam offendiculo, imò claro nostræ nationis applausu, Dei beneficio, hactenus pro sedis

Apostolicæ,

Apostolicæ, fideique Catholicæ gloria, atque propagatione, tot annos dimicassem, pro qua, vel cum extremo periculo capitis, adusque extremam vitæ metam, siue per infamiam, siue per bonam famam, stat mihi inuicto semper, infractóque animo, Christo Domino Agonotheta, summo Pontifice Antesignano, contendere. Illa mei iuris; hæc Summi fauoris quæ dicam fuerunt. Afflictum, & iniquè vexatum illa diuinæ æmula Clementia SVB SVA SACRA TVTELA, SANCTAE QVE SEDIS APOSTOLICAE PATROCINIO *in perpetuum suscepit; primo adspectu; sua sponte; me neque flagitante, neque tam ingens beneficium aut sperante, aut expectante. Quid hoc homini afflicto dulcius? quid sæuè tractato optatius? quid ignoto, nulloque fauore, nisi impenetrabilis innocentiæ, armato honorificentius accidere potuit, aut opportunius? Quid quod in eo illa admiranda benignitas sistere non potuit, verùm, quo me iacentem non modo opportunè erigeret, sed etiam gloriosè extolleret, pro coniurata infamia, me non obscura gloria exornauit? in sacrum, ac nobile Protonotariorum Apostolicorum Collegium gratis mera beneuolentia cooptauit? Planè diuino consilio sua Sancti-*

ctas gubernatur: nam illa benefacta, quæ me vnum spectabant, multo latiùs equidem diffunduntur: Liceat enim mihi, Beatiss. Pater, hanc vocem veritati dare; alij magno numero vel calumnijs oppreßi, vel alijs vexationibus impetiti, qui aliàs aut desperatione præcipites acti se in hostium baratrum deuoluebāt, aut iniuria se præfocari, tum ingenti Ecclesiastici ordinis dedecore, tum maximo Hæreticorum risu plausúque sinebant (immemores puellam violatā, quæ non clamauisset in vrbe lapidationi obnoxiam fuisse) aut hominum fauore perterriti extraria tribunalia experiri, quàm totius æquitatis fontem adire malebant, meo exemplo, & suæ Sanctitatis clementia inuitati ad communem parentem confugere, paternæq; illius, quam ego sensi, charitatis complexus adire nihil verebuntur imposterum. Nihil dico Regem Christianißimum Henricum IV. eius benignitatis præiudicato exēplo, suaque mirabilis humanitatis instinctu permotum, me pari clementia complexum esse, mœroris penitus abstersisse reliquias, me homuncionem summis honoribus, ac beneficijs suis ornasse, méque imprimis eo beatum fecisse, vt maximo, optimóque Regū, domestico, Eleemosinarij,

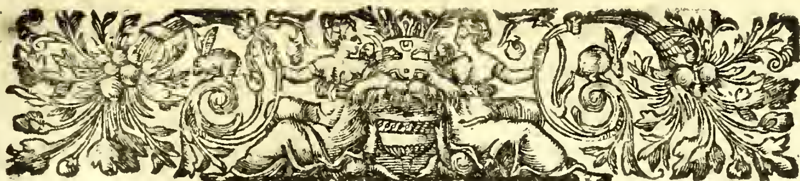
& Concionatoris obsequio, deseruirem, quod ego fortunatum obsequium Aristoteleo genio, etiam cùm Alexãdro Magno præfuit, infinitis paribus antepono. Quæ tot, tanta, tam grauia incitamenta me Romæ in ingratißimo otio versantem impulerunt, vti interim auderem ansam, quæ prima iusta sese daret, arripere, vt quàm me suæ Sanctitati deuinctum sentirem, tum illi, tum posteritati testatum relinquerem. Per illos dies Sanctam Franciscam, admirabili fauore numinis, felicißimo successu, ingenti, ac planè regio apparatu, Sanctis adcensuit. Hîc ego testis oculatus existimaui reliquum mensem, quem inde Romæ egi, posse fructuosè occupari; opus absolui, Romano prælo dare volui, nisi negotia mea Trãsalpina profectionem meam quanquam incommodißima, atque ardentißima anni tempestate, maturarent; vt quamprimum Protonotarij Apostolici sacram, & peruetustam dignitatem me Pontificia liberalitate non frustra consequutum ostenderem; & simul eius vnũ antiquißimum munus exoluerem, quod Protonotariorum olim apud maiores nostros præcipuum fuit, notare, atq; describere illustria facta Sanctorũ. De quibus omnibus, quæ hactenus à me commemorata

ſunt, locupletem, & certum, quem ſupra memoraui, Cardinalem de Giury teſtem habeo, aureæ famæ, incorruptæ fidei, inuiolatæ conſcientiæ, integræ, & impenetrabilis religionis. Accipe igitur, Beatiſsime Pater, æternùm addicti, deuotiq́ ingenij primulum pignus maiora, & grauiora, & operæ magis arduæ, ad ſanctæ Sedis Apoſtolicæ obſequium interim parantis: maxima merces mihi operis erit, primùm ſi me ſub ſua ſanctæq́ Sedis tutela, qua me vltrò ſuſcepit, & beneuolentia, contra calumniam, meúmque hunc Panegyricum ſibi dicatum, contra inuidiam, ſemper impoſterum tueri, ac fouere dignetur: tum ſi omnes intelligent, quàm ſuæ Sanctitati viuã obſtrictus: deinde ſi audient quem exitũ mea Romana profectio multis obſcura, pleriſque dubia, nonnullis ſuſpecta, alijs moleſta tandem habuerit: denique ſi perdidicerint, quàm ſolemnè, atque authẽticum, quàm ſerium & graue, quàm æquum, & pacatum, quàm iuſtum, & honorificum Societati in perpetuum vale dixerim; in ampliſsimo orbis theatro, ad tribunal Apoſtolicum, in oculis Pontificis Maximi, ad ſacroſancta Vaticani adyta: quanquam ſanè illa diſtractio magis corporum fuerit,

quàm mentium, & parietum potiùs, quàm voluntatum. Quod superest, Deum Optimum Max. quoad vita spirabo mea, obsecrabo, vt suam Sanctitatem tantoperè orbi Christiano necessariam, amabilem, & opportunam, perdiù nobis conseruet beatam, incolumem, florentémque; nostræ verò tenuitatis aliquandò, saltem semel in vita, memorem.

Suæ Sanctitatis Humillimus, addictissimus, atque in perpetuum deuinctissimus famulus,

ANDREAS VALLADERIVS.

ILLVSTRISSIMO DOMINO, DOMINO ANNÆ D'ESCARS CARDINALI DE GIVRY, DOMINO ſuo perpetuùm colendo.

ANDREAS VALLADERIVS S. ET FOELICITATEM.

T quis nouit vtrum idcircò ad regnum veneris, vt in tali tempore parareris? Planè Benedi- Heſter. 4.
ctina familia omnium Religioſorum ordinum Regina, ac parens, Cardinalis Illuſtriſſime, vndique laceſſita vel ad iſtius tuæ purpuræ gremiũ, inde ſolatium hauſtura, cõfugit, vel ad illius ſummæ authoritatis, atque amplitudinis dexteram, ſin minus inde opem, ſaltem commiſerationem, & gratiam aliquam reportatura, ſe recipit. Ecce, nouam tibi Sanctitatis Chriſtianæ propaginem, nouam ſuæ æternæ fœcunditatis ſobolem B. Franciſcam pro Aduocata, eius ſuſpiria pro vocibus, ſuas lachrymas pro ſepia, intimum pectus tuum pro membrana immittit. Hei mihi! ille florentiſſimus Ordo, qui nobis qualem habemus Eccleſiæ ſecuritatem, Majeſtatémque vel peperit, vel conſeruauit, vel propagauit; qui infi-

nitam cælo prolem, qui innumeros Ecclesiæ Christianæ religiosos surculos edidit, iam, viperinum penè in morem, à suis miserè fœtibus laceratur! quæ suo sanguine, & sudore, in media barbarorum, & tyrannorum rabie, tanto ex tempore, parauit, diripere, decoquere, sorbere profani, sacríque certatim, quasi ad visceratíonem famelici, inhiātésque non desinunt. At satius fuerat quæ deuorarent suo Marte quærere; satius sese suo, quàm alieno saginare; satius venerabilem decrepitæ parentis canitiem suspicere, quàm in illius adhuc insepultæ scrinia, hæreditatémque domesticam inuolare. Sed nihil horum in mentem venire cupidis potest; dedecorent, depauperent, licitentur; nihil saluum in instituto monastico, nihil intactum, aut tutum in latifundijs, nihil sanctum, aut integrum in domicilijs relinquant, nihil tum, crescant, habeant, locupletentur modo. Certè quidem vetusta nobilium ædificiorum rudera, quanquam vetustate labantia, veneramur: priscas icones squalore, sitúque marcentes, ex illustrissimorū virorum insculpta memoria, magno pretio habemus. Heroüm aliquando nobilium liberos, nepotes, pronepotes, abnepotes, posteritatem vniuersam obseruamus; tametsi eius gloriæ propagatores interijsse, posteros verò etiam in noxas abijsse videmus. Quid dulcissimas Sanctorum exuuias, sacráque spolia tumulis inclusa marmoreis, quàm piè, quàm sanctè suspicimus, colimus, adseruamus? Iam verò quas tot seculis, tot tyrannis obluctantibus, familiæ Benedictinæ reliquias exstare

conspicimus,

conſpicimus, quis niſi amator ſui, alieníue raptor in dubium trahat, nobiliſſima eſſe glorioſiſſimi ordinis veluti rudera inuictiſſimorũ heroüm viua adhuc, & ſpirantia ſimulacra, iucundiſſima innumerabilium Sanctorum pignora, diuinaſque reliquias fundatiſſimæ, atque antiquiſſimæ ſanctitatis? imò quotquot hodie diuina prouidentia, ad Chriſtianæ Reipublicæ ornamentum, ebulliunt noui ordines, aut à mille plusquam, & ducentis retro annis ebullierunt, guttulæ modò ſunt perexiguæ, aut fonticuli ad ſummum, qui ex illo ingenti Oceano defluxerunt. Nihil temerè, nihil inſcienter, nihil niſi certis, ſummíſque authoribus, dicam. Septem ampliſſimi, vt de minuſculis alijs taceam, adſtrictioris vitæ ordines notæ antiquæ, totidémque alij ſacrorum Equitum ex illa veluti perenni ſcatebra emanarunt. Illi notiſſimi: Camaldulenſis, vallis vmbroſæ, Ciſtertiẽſis, Montis Virginis, Cœleſtinorum, & Montis Olįueti, cuius poſtremi ſub diſciplina, mulierum cœtus è turri ſpeculorum à B. Franciſca fundatus, meretur: atque Sanctis omnes illi Ordines inſtitutoribus propagati ſunt, Romualdo, Gualberto, Roberto, Guillelmo, Petro Moronio, & Bernardo Tolomæo. Equeſtres etiam celeberrimi; Auiſenſis Alfonſo Luſitano Rege parente, cruce rubra: Alcantarenſis, viridi, Gometio Fernando authore: Mercedis candida, Iacobo Rege Aragonum inſtitutore: Monteſienſis, rubra, Guillelmo Eriliotto Principe: Ieſu Chriſti, item rubra, Dionyſio Rege Luſitaniæ fundatore: S. Stephani, candida veſte, ſub

tegmine rubro, Cosmo Medicæo Magno Ethruriæ Duce propagatore, qua sacra Ethrusca militia, Leo XI. Pont. Max. etiam felici ordinis ornamento floruerat. Quid ego dicam viros heroës, qui, stupendo numero, ex hac diuina schola, veluti ex Durateo equo, ingentia orbis Catholici decora, prodierunt? Duos supra quinquaginta circiter Pontifices Maximos, in quibus septem origine Gallos, Ecclesiæ dedit: Cardinales ducentos, atque in ijs quinquaginta nostrates Gallos ad augustissimam purpuram euexit, quinquageno numero vndique sacro, & magno Iubilæo dicato tuis sanctissimis moribus reseruato; quinque Patriarchas Hierosolymitanos, vt alios prætercam, mille sexcentos Archiepiscopos, quatuor verò Episcoporum millia gubernandæ Ecclesiæ subministrauit: virorum illustrium, ac Doctrina nobilium insignioris notę quindecim omnino millia extulit: Imperatores, aut Imperatrices tres, & quadraginta, Imperatorum liberos quatuor, & quadraginta, Reges, Reginásue sex, & nonaginta, ipsorum verò filios septem supra centum, alios Principes innumerabiles aluit, fouit, tenuit. At Sanctos Ecclesię sententia approbatos qui minimum dicunt quinquaginta millia numerant. Deus immortalis! hoc Sanctorum sacrarium, hoc tot summorum Principum domicilium, hunc tot heroüm perennem Oceanum, hunc tot summorum antistitum fontem ęternum, hanc tot Cardinalium officinam, hoc tot Pontificum Maximorum antiquum, augustum, diuinúmq; conclaue,

tamen inuenientur in genere humano, non dicam Christiano, quid si in religioso? qui contemnāt, expilent, violent, cōculcent, depopulentur? Sed demissiùs agere hic depressior ad scribendum magis, quàm ad dicendum, locus postulat. Hîc opem, hîc quidquid carissimum habes, Cardinalis amplissime, conferendum. Tot te Pontifices lacessunt ex tumulis; tot ex ruderibus istis collegæ adhortantur; tot Præsules ex sacris templorum adytis obsecrant; tot viri clarissimi Heroës suis immortalibus insignium lucubrationum monimentis etiam, atque etiam obtestantur; tot è cælo Sancti inclamant; tot Imperatores, ac Principes ex vastis quò secesserant, solitudinibus vociferantur; ipsa tota sacrosancta familia expapillata, sordita ta, semilacera, manantibus lachrymis, tibi in genua miserabiliter accidit, tibi supplices tendit manus, fidem implorat tuam, illa quæ Reginæ Hester olim Mardochæus magis singultibus, quàm vocibus insusurrat. *Si enim nunc silueris per aliam occasionem liberabuntur &c. & quis nouit vtrum idcirco ad Regnum veneris, vt in tali tempore parareris*? Imò equidem quis dubitat te ista morum probitate spectatum, illa vitæ Sanctimonia clarum, hac totius ingenij comitate amabilem, ipsáque tota authoritate, & gratia Pontifici Max. tenerrimè charum, vniuerso Cardinalium cœtui venerabilem, & gratiosum, omnibus bonis mirè commendatum, idcirco diuino calculo ad hoc fastigium euectum fuisse, atque selectum, vt opportuno subsidio, mœrenti, iacentique parenti tuæ, vt dignitate, & integritate

preluces, ita studio, & ope, & fauore succurreres? Verũ, quid tua? mihi obstrepēt isti aliqui? primùm, mirum in modum mea Eundem enim, Cardinalis maxime, cum B. Francisca Archimandritam B. Benedictũ, religiosa vita & regula consectaris: vt prætermittam diuinissimi Cistertiensis Ordinis quem vndique omnes impunè dilacerãt, patronum tutelarem constitutum fuisse, imò perparum abfuisse, quin semel, atque iterum, omnium votis, Generalis illius Abbas legerere, quod ego à Nicolao Boucherat eius admirandi ordinis Reuerendissimo Generali præposito, viro prudentia singulari, vitæ eximia Sanctitate, morum incredibili facilitate, totiusq; ingenij maxima grauitate, toto Galliæ Regno, imo toto orbe Christiano, quò Cistertiensis Ordo iam pridem penetrauit, celeberrimo, audiuisse me memini: eum verò ordinem B. Bernardi Augustini nostri æterno miraculo clarum magis, quàm oculos meos, magis, quàm ipsa mea viscera amo, colo, venerorque, vt feci hactenus, vt faciam in illa immensa æternitate. Præterea ex quo tempore me es dignatus paterno plusquam amore complecti, ita statui me totum tuum esse, méque imposterum omnem, quem alio animum iam ante contuleram, atque omne studium in eum Ordinem, quem egregius, & gratus alumnus suauissimè amas, transferre oportere. Nam qui me iniquissimè vexatum es benignè solatus, gremioque complexus, qui in mea lite ad Tribunal Apostolicum, iussu Pont. Maximi, referenda, ius meum castè, atque integrè tenuisti, pro vexata inno-

centia ſtetiſti, æquitatem rebus omnibus prætuliſti; qui me demum tum primùm cognitũ, & exploratũ, dignũ iudicaſti, qui tibi inſeruirem, & quidem in munere ampliſſimo, & honorificẽtiſſimo, de quo, rebus maturis, & quod breui ſperamus, ſtabiliti, gratias agã ampliores; nihil mei mihi reliquum feciſti, quod ego tibi non perpetuo nexu obſtrictum putem. Quare neminem etiam toto purpurato Collegio ſeligere aut potui, aut debui vel mihi magis beneuolum, & fortunatum, vel ſedi Apoſtolicæ magis iucundum, qui meam hanc opellam Romæ, lucubratione menſtrua, te vidente, ſpectantéque, abſolutam, Pontifici Max. præſentaret, de cuius in me ſingulari beneuolentia me toties certum, beatumq́ue feciſti. Denique noſtra Sancta D. Benedicto tecum addicta me vel inuitum impulit, monuitq́ue, vt hæc auderem Domino meo, magna libertate, paucis exponere, eiúſque nomine, illa obnixè inculcare, vt quoties afflictam nobiliſſimam familiam Benedictinam vel ipſe oculis videris, vel aliorum ſermonibus inaudieris, vel meis ſcriptis deprehenderis, vel ipſiuſmet lamentationibus, ſingultibuſq́ue perſenſeris, toties de exquirendo remedio recorderis. Ita Deus Opt. Max. te nobis diù, quod omnes ex animo efflagitant conſeruare dignetur incolumem, meq́ue afflictiſſimi nuper, nunc tua, ſecundum Deum, ope, tuáque gratia feliciſſimi, ſemper amantem, ac memorem. Vale.

TABVLA,

ET SERIES OMNIVM, QVÆ HOC PANEGYRICO continentur.

AQVILA,

SPECVLVM SAPIENTIÆ MATRONALIS

EX

Vita SANCTÆ FRANCISCÆ ROMANÆ, *Fundatricis Sororum Turris* SPECVLORVM, &c.

PANEGYRICVS.

AXIMA quædam vis eſt Diuinitatis, Beatiſſime Pater, cuius præclariſſimum lumen tenebris ab omni parte denſiſſimis circumſeptum, & opaca quadam noſtræ mortalitatis nebula circumuallatum, prouidentiæ tamen omnia moderantis euibratum igniculis emicat interdum, atque perrupta noſtræ imbecillitatis caligine, quaſi fulgur erumpit ex nubibus, & diſſultáti quodammodo impetu, diluceſcit. Nunc cùm ex tanta varietate, tótque ex generibus, nullum eſſet animal, præter hominem, quod diuinæ ſcientiæ capax, aut interminatæ illius particeps Diuinitatis exiſteret, quæ natura illi anticipationem quandam ſui

procreatoris iniecerat, ea expressam illius imaginem insculpsit in pectore: hominem summo consilio, & incredibili quadam celeritate mentis ornauit; illum tota conformatione corporis, non modo animi, stabiliuit, vt sua sponte ad cœlum, haud secus ac Heliotropion ad solare sydus verteretur, quò & illi radices obuertit, eo vt ingenio illum quasi ad cognationis, domiciliíque paterni conspectum, vt Plato testatur in Cratylo, excitaret. Illi concessit intelligentiam, quæ cùm aliud nihil esset, quàm emanatio quædam illius immortalis intelligentiæ, & fluxio, vt ita dicam, diuinitatis ea solertissime posset ratiocinari; mentem quandam diuinæ capacem indidit, qua ex rebus, quæ sub sensum cadunt, ad suas ipsius functiones moderandas, ad reconditas naturas rerum scrutandas, ad cogitationes suas supra seipsum occultis veluti, atque infinitis quibusdam machinis, præstanti quadam, præsentíque æternitatis imagine reuoluendas, sese ipse reflecteret: omnium seculorum non præsentium modo, sed longè dissitorum seriem replicaret: eoque tandem admirabili instrumento, immotus omnino, immensæ huius terrenæ molis abditissima queque perrumperet; mergum ad maria penitus percontanda ageret; cœlos pernicitate mirabili preteruolaret; denique erratico veluti quodam obnisu deerrantium, ac veluti in sese pereuntium alarum ad diuinam essentiam inexplicabili celeritate transcenderet, infinitam, inaccessam, ex sese mille infinitatibus idealium profunditatum fœcundissimam, vt soli Deo penetrabi-

lem,ita soli cognitioni merè diuinæ cõsentaneam. Ac fuerat satis conditori æterno, ista rerum creatarum tanta, tam varia, tam certa, stataque miracula edidisse, quæ dum videmus, obstupescimus, nisi vel ipsa sibi humana natura vilesceret, vel illa rerum familiaritas,& obfirmata in commeando, agendoque constantia ex ingenita lege firmitatem, ex firmitate assuetudinem, ex assuetudine contemptionem, ex contemptione fastidium faceret: dum ex necessitate nescio qua; ingrati! fieri arbitramur, quæ sempiternis præpotentis creatoris ordinibus, & perenni indicta serie semper eueniunt. Quis enim se teneret? quis non miraretur? quis non maximè obstupesceret, si hodie primùm solem adspiceret? Si Telluris sobolescentem fœcunditatem tam æquabili varietate dissimilem, si vicissitudinem temporum, ac tempestatum, si vim beneficam, & arcanam astrorum omnia penitissimè peruadentem, si vniuersi diuinam, complexámque veluti naturali quodam fato compagem, si retrogradas elementorum reciprocationes vltro, citróque, mutuis deliciis luxuriantes, si denique immensam illam terræ iacentis, subsidentísque molem suis libratam ponderibus intueretur? Ergo sapientissimus ille mundi opifex Deus eam rebus legem fluenti nexu adstrictam imposuit, quam cernimus satis, parum, vt par est, adoramus, à qua vel tantillum abscedere absque illius nutu, natura non potest. Verùm cùm ille eius solùm lusus esset in orbe terrarum, non operæpretium infiniti negotij, id sibi iuris in omnia reseruauit, vt illius natu-

lis ingenij veluti frænos adduceret, cùm vellet, atque remitteret, omniáque secus posset efficere, quàm destinata illa complexio postularet: quæ nos monstra, & prodigia, si inuisa, & extraria sunt; portenta, si bonorum, malorúmve prognostica; si verò suprema, si extraordinaria quadam potestate omnia naturæ curricula transcendente patrata, miracula appellamus: à quibus vt via quadam lactea ad omnium authorem, atque opificem agnoscendum, redamãdúmque, non tam spontè traduceremur, quàm odore veluti diuinorum aromatum traheremur. Quo in genere sunt, qui vnicè admirentur illas, inferiore sensu fatiscente, abstractiones à corpore; sunt qui rerum aut arcanarum vaticinationes, aut remotarum inspectiones, aut futurarum prædictiones; sunt qui redditam ægris desperatis vi diuina, & insperata quadam, valetudinem; sunt qui cæcis aciem restitutam, claudis, ac mancis membrorum vsum reuocatum; mortuis denique vitam postliminio redonatam maximè obstupescant. Ego, B. P. qui illa magna duco, alia quędã maiora in Sanctis admiror, illa ipsius sanctimoniæ prærogatiua authoramenta, ex quibus illa alia proficiscũtur. Noster ille magnus Clarauallensis, qui nòn modò diuinitus scribebat, sed mirè ipse, passímque patrabat miracula, de suo fortunatissimo hospite Beato Malachia dicebat, maximum miraculum, quod præstitisset Malachias, fuisse Malachiã. ô Beata! ô sancta! ô diuina Roma! viuum, ac spirans simulacrum antiquæ sanctitatis, impietatis debellatrix, expultrix errorum, Caco-

S. Bernar. Maximũ miraculũ quod fecit ipse fuit. In vita S. Malachiæ

dæmonum triumphatrix, caput orbis habitabilis; ſpecimen archetypum virtutis Chriſtianæ, miraculum pietatis auitæ, hoſpita receptatrix omnium gentium, palladium Apoſtolicæ firmitatis, aſylum æternitatis, perennitatiſque Catholicæ; denique illibatiſſimæ Religionis emporium, arx fidei inexpugnabilis, ſcaturigo prodigiorum, officina ſanctorum! quam tui partem habes non ſummæ ſanctitatis impreſſam, dedicatáque veſtigijs? Ignoſce, B. P. inuſitatus ille ſplendor, ac fulgor amplitudinis Romanæ, ita in hac me mea prima ingreſſione dicendi perculit, vt illa tantum nõ, quæ ſuſcepi, interrumpere hortetur: veruntamen de Beata Franciſca Romana dicere cogitantem, quam tanto apparatu, tam exquiſita magnificentia, adeo incredibili fauore numinis, pacatiſſimi huius pontificatus ſtudia, & vota omnia proſperantis, in Sanctorum numerum intuliſti, par eſt in iſto veſtigio, eodem ipſo numine auſpice, preſsè conſiſtere. In quo tum multa ſunt, quæ me perturbant ſatis, tum alia, quæ me erigunt, atque incendunt porro magis. Ego ille aduena Gallus validа tẽpeſtate quaſi proiectus ad Vaticanũ, exarmata, laceratáque nauicula, immani pelago ſua inteſtina odia deſpumante, ferocium vndarum verticibus ebullientibus, infremente, inſaniente, bacchante veſaniſſimo ſubſolano, audeam etiam vix dum malacia ex furiata procella recuperata; oppido poſtquàm vix dimidiato corpore enataui, ad Romana roſtra de magna Romana, Romæ, non Romanus, Romanè dicere? de Sancta non Sanctus? apud ſupremam orbis

Christiani majestatem nouus, atque ignotus? ad Vaticanum? ad puluinaria Apostolorum? audiente, spectante, disceptante Pontifice maximo? nullo alio, quã præclaræ conscientię inexpugnabili testimonio commendatus? heu me! effugiam ego crimen peripatetici Phormionis, quem ferunt coram Annibalę, qui tot annos de Imperio, cum populo Rom. omnium gentium victore certauerat, aliquot horas copiosè, nec inornatè de Imperatoris officio, & de rei militaris tota ratione perorãtem delirum, ac vesanum esse habitum Græculũ hominem, qui nunquam hostem, nunquam castra, nunquam cruorem, nũnquam solem, aut puluerem vidisset? sed me sustentat, ac reficit, Beatissime Pater, spectatæ huius tantæ sanctitatis humanitas, quæ me nuper suis pedibus procumbentem illa stupenda clementia, madentem etiamnon, stillantèmque suscepit in littore, quæ amplexata, quæ solatã est, quæ omnem ex animo penitus mœrorem absterfit, cùm & me verbis, & sacris amplexibus, & toto auspicatissimo adspectu, affatúque complexa, suis præterea nec vsitatis, nec mediocribus beneficiis, & rebus ornauit; immeritum Beatissime Pater, sed mœrentem, & sperantem tamen, atque afflictum ab iniusta, & inusitata vexatione ad sedem Apostolicam nec frustra, nec immeritò appellantem. Pax sit rebus, Deo laus; etiam toto pectore gestio me ita iactatum fuisse, si me ad hãc propitiam Calypso deportare procella debuerat, atque ad istos amplexus Christianæ Sanctitatis immittere; vbi tam salutarem, tam tutum, támque opta-

tum portum inuenirem. Gaudeo, exulto, & erefco me in ſancta Romana, licet peregrinum, quod me aliqua ex parte contingeret, reperiſſe: liceat enim mihi ſemel exilire dicendo, & quæ nec fortuitò, nec temerè, ſed aliqua numinis prouidentia, fuerunt, fortunato complexu conſociata, connectere. Beata Franciſca nobili parente, Paulo Buxenſi, feliciſſimo ſatu prognata, præcipua quoque, vti accepimus, religione, B. Apoſtolo Paulo deuincta, cuius ſuburbanam ædem Auguſtam quotidie dum viueret, obfirmato propoſito, adire ſoleret: deinde ordinis ab ſe poſtea ad Turrim ſpeculorum inſtituti Regulam eiuſdem Apoſtoli Pauli dictatu conſequuta; ad extremum à Paulo V. Pont. max. quod felix, fauſtumque ſit, atque inclyto Populo Rom. auſpicatum, & ſalutare, faſtis æternis adſcripta Sanctorum, non indignè feret, vt ſpero, oratorem quanquam omnium infimum, ac penè infantem, ſed à ſancto Paulo tamen oppido Seguſianorum in Gallia oriundum, præclara ſua facinora, reſque diuino miraculo perpetratas, peregrino, atque inculto ſtylo recenſere. Tametſi antequam ad illa pręclara venio, atque maxima, in quibus exultare, & triumphare qualiſcunque tandem illa debebit oratio mea; placet cum ſapore quodam iucunditatis minimè ingrato cõſonantiſſimam illam diſſidentium rerum ab oculta illa vi numinis conglutinatam ſimilitudinem commemorando prægustare. Nam neque Sancta potuit, nec Romana debuit, nec miraculorum effectrix expetiuit, nec Pauli filia voluit ab alio Pontifice ſupremis

honoribus consecrari, quàm à Paulo V. in quo hæc omnia, conspirantissima consensione coniugata mirè consentiunt. Si consecrari, non modo laudari sanctā à sancto, scilicet laudatā à laudato oportebat, quē magis sanctū, quā Christū Domini? quē vita innoxia magis amabilē nostris seculis Apostolicū tribunal Pontificē excepit, quàm eum qui toto Tyara sacrosancto sanctissimus, sanctius viuit etiam, quàm induitur, sanctior inculpatæ mentis ingenio, tota passim Christiana Republica honoratur, quàm Romæ pontificio cognomento colitur? Si Romanum authorem Romana poscebat, quem Romanum magis, quàm è gente Burghesia pontificem, quo vel ipsa corporis majestate dignissima imperio, vel antiqua probitate, vel prisca grauitate, vel natali Romano ne Romam quidem ipsam magis vnquam fuisse Romanā arbitror? qui nō allata foris, sed spectata diù suis oculis, consecrandæ illius sanctimoniæ argumenta non diu solùm ipse spectasset, sed suis etiam sanctissimis moribus, rediuiua Romano populo id primum flagitanti expressisset? Ac si de miraculis fuerat afflatu Pontificio ferenda sententia, per quem aptius oportebat, quàm per eum, qui diuina subsortitione lectus Pontifex, purpurato conclaui propemodum nesciente, Deo suis nutibus humana consilia ludificante, ita vixit deinceps, ita viuit hodie, vti è cœlo lapsus magis inter homines, impenetrabilis prouidentiæ prærogatiuo calculò, quàm gratia, aut studio, aut factione mortalium ad illud amplissimum fastigium prouectus censeatur? nouit quid

dicam tota Roma testis oculata gestarum rerum: audiuit, & gestijt illo delectu obstupefactus, & quasi in communi triumpho exultauit orbis terrarum vniuersus, cuius illa vox me sæpe afficit, reficítque mirabiliter pleròsque Pontifices aliàs suffragijs hominum, studiísque delectos fuisse, Paulum vero V. à numine ipso donatum mortalibus ista tam extraordinaria suffragatione diuinitus obuenisse. Iam si Paulum parentem, Paulum sanctum tutelarem sortita, Paulum consecrationis Antistitem expetiuit à superis, & exorauit, proh superi omnes! túque præcelsa Trias imprimis, quę nobis tantarum rerum effectrix extitisti! quātum, & quàm alium Paulum, qui non vsque ad cœlum tertium deportatus, sed vsque ad inaccessum ipsum purissimis cœlorum intelligentijs æternæ prædestinationis Empyreum, vsque ad ipsa profundissimæ Diuinitatis adyta, ad sancta sanctorum Pontifex transcendente volatu subleuatus, inibi ea arcana verba de sancta Francisca percepit, quæ homini loqui, nisi summo, inspiratóque Pontifici nusquam liceret? non dico an in corpore, an extra corpus. Hoc tantum affirmo, Beatissime Pater, atque hoc pace dicam tua, nulla re Pontifices maximos magis ad Diuinum illud numen accedere, quàm illa triumphali pompa sanctorum ritibus hisce solennibus decernēda. Primùm, Christiano, ac Theologo more, explicata sanctitas, proprio comprehensa nomine, gratia est animo instillata cælitus, cui infixa tantisper inhæret, dum se quis ab omni labe lethali purum, atque incorruptum absti-

net: de quo miracula quidem vt plurimum, & vitæ societas insolita quadam pietate exculta testantur, at & miracula patrare, impietatem vultu, vitam supercilio, scelera parietibus tegere ita improbi possunt, vt hominibus ad tempus imponant, nisi non sceleratus, atque perditus Iudas ille extitit, quem & diuini scriptores commemorant opera admiranda cum cæteris effecisse, & vulgo mortales pro Apostolo numerabant, adibant, venerabantur; quem Christus Dominus vnum interim ex omnibus Diabolum appellabat, intestina verò latrocinia ita iam deprauauerant, vt furem se, atque latronem multo antea, quàm proditorem, atque sicarium exhiberet. Deinde hoc etiam vltrò demus posse contingere, vt certa dum viuunt certæ probitatis indicia aut habeant sancti impressa in pectore vnctione Spiritus obsignata, aut alijs exhibeant nec fucata, nec tortuosa, aut perplexa foris (de quo tamen ne sibi quisquam blandiretur ille faciebat, qui neminem hominem certò scire ex ore sapientiæ vociferabatur vtrum amore, vtrum odio dignus esset) at de suprema hominis voluntate, quam volaticam, atque versatilem quamdiu versatur in corpore est cõsequutus, quis iudicare queat? De extrema verò constantia, de cumulata, atque vltima gratia vsque ad exitum vitæ retenta, quæ nobis, imò Angelis ne quidem aduertentibus vnica assensiuncula amitti potest, præsertim in ancipiti conflictu incerti, & horrendi, & summi agonis, quis non dico sententiam ferre, sed suspicari se posse confidat? vlla humana perspicacitate? vlla

quanta maxima diligentia? vllo ſuſcepto per omnes conjecturas, per quæcunque humana ſubſidia quàm exquiſitiſſimo labore, ac ſtudio? non eſt humani res illa conſilij. Deum Deum eſſe oportet: cum ipſa æternitate conſultaſſe: cum Diuinitate vixiſſe familiariter, ineffabilem præſagi numinis prædeſtinationem inſuſurrantem, inſpirantémque audiuiſſe, in ipſo Concilio aſſediſſe diuiniſſimæ Triados oportet, qui id ſe poſſe polliceatur. Quæ ſi nec ſunt, nec eſſe poſſunt huic noſtræ depreſſiſſimæ mortalitati conceſſa, quid reliquũ eſt, niſi vt qui ipſum queat, audeatue, homo ſit tamen, ipſius Diuinitatis ſuggerentis admonitu ad illa arcana ſubuectus aſpiret, eiúſque ex ore tum certò Deus ipſe illa per ſeſe, tanquam ex diuino oraculo proloquatur? Ac tenetur quidem ſummus Pontifex humana conſilia, & teſtimonia ſcrutari omnia ſapienter, inter homines collocatus vti humano more, atque ingenio tota conſultatio tranſigatur: quæ tametſi adiumenta ſunt ad conſilium diuinum exquirendum & neceſſaria, & opportuna, & in eo adhiberi à Pontificibus quanta humanitus maxima poſſunt ſemper ſolita, at negotiũ denique ex illa notitia determinari, abſque peculiari Dei inſpirantis inſtinctu, nullo modo poteſt. Planè cogitata, effata, effectáque Pontificum præpotentis afflatu prouidentiæ gubernantur. Parricidarum improbiſſimum ſacrilegum Caïpham vaticinatum de Christo ſotere fuiſſe memoria tenemus, quòd eius anni Aaronicum Pontificatum iniuiſſet: etiam Doctiores Hebræorum magiſtri ſcriptum tradiderunt

Hebræorum Pontificum pectorale gemmatum, gemmis vi occulta quadam ſua lumina collibrātibus, quaſi quibuſdam characteribus reſponſa, atque oracula reddere Iudaïco populo conſueuiſſe. Mirum! ſed verum, æterníſque legibus conſentaneum, ne vel improbitate, vel imbecillitate innata hominum vis illa ſuprema in ſuis ſacris adminiſtrandis illigata, vinctáque teneatur. Audebo igitur, Beatiſſime Pater, audebo aliquando præcelſæ illius fortunæ tuæ cauſa geſtire, gratularíque ex animo toti orbi terrarum?

Ezechiel. 17. *Hæc dicit Dominus Deus. Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate venit ad Libanum, & tulit medullam Cedri; ſummitatem frondium eius auulſit, & tranſportauit eam in terram Chanaam: & tulit de ſemine terræ, & poſuit illud in terra pro ſemine, vt firmaret radicem ſuper aquas multas, in ſuperficie poſuit illud.* Ecquæ iſthæc Aquila aſtra præteruolat, præteruecta pernicibus alijs conuexa cœlorū, ipſam Diuinitatis immenſæ ſcrutata profunditatem, æterni arcani medullam inde auulſam ad nos tranſtulit? atque exinde volatu retrogrado iterum nixa Romani ſoli ſincerum germen in ipſa conuexa cæleſtium

חשמין Ibi aquæ. globorum ſuperficie ſupra Empyreum, ſuper aquas cęleſtes, ſcilicet ſupra cęlos, quibus aquę dederunt nomen, conatu mirabili collocauit, vbi in totam ęternitatem fructum glorię ſempiternę proferret? Quidni iſta iſta Romana eſt Aquila, quæ mentis æternæ perſcrutata receſſus abſconditos miſeris hominibus replicauit, rurſúmque ſementem Romana tellure

grauidata proseminatam cælo intulit Franciscam Romana viuifica sobole procreatam? Certè quidem Aquilam, Beatissime Pater, præterquam Romana patria tuæ sanctitati communem, etiam Gentilitia illa Burghesiorum insignia propriam fecerunt. Aquilam autem maximè omnium pollere volatu, excelsissima quæque transuolare, defixo obtutu, imperterrita acie, in solis ardentem rotam intendere, pullos verò suis alis in sublime elatos ita probare ad radium solere, vt si immota pupilla astrum perferant, pro germanis habeat; sin conniueant, pro spurijs abijciat; nemini, opinor, obscurum esse potest, qui vel mediocriter fuerit in ista vulgari politioris literaturæ luce versatus. Ad quem porro potius spectabit definitam diuinitus de cuiusvis sanctitate sententiam, vel eruere abditissimis ignotę determinationis ex latebris, vel exinde erutam in vulgus efferre? hoc est, vt verbo dicam, sanctorum vitam ad solis illius intellectilis, quem Plato, & Trismegistus appellabant, puta diuini verbi archetypum radium, atq; ideam explorare? Adulterinas verò veteratorum simulationes probitatis specie personatas à veris secernere? Annon profectò ad Paulinam Aquilam vel Romano volatu præpetem, vel Pontificia perspicacitate cælestem?

Quanquam peto hanc veniam ab hac sublimi sanctitate, mihi vt liceat quandam bene longinquam veteris Romanæ magnificentiæ nec iniucundam, nec instituto meo alienam consuetudinem altius repetitam accersere: nam neque Primigenia illa Catholica

Ecclesia indecorum existimauit superstitionis anti-quæ profanos ritus melioribus permutare quantum per Germanam Religionem fas esset, vt Romanæ il-lius dominatricis potentiæ recepti tot seculis mores, non tam sublati, quàm aliquanto immutati, perfectí-que putarentur; neque magnus ille Hieronymus abs re Christiana esse censuit, quod spoliandis Ægyptijs Hebræi præstiterant, nos ad nostros vsus sacrilegis ve-terum transferendis moribus vsurpare. Illa gloriosa Respublica, quæ nihil minus animo, totáque illa infi-nita ambitione, quàm adumbratam quandam diuini-tatem conceptam haberet, suo typho immortaliter infatuata, fundato præsertim, & florente imperio, quos Imperatores diuinum aliquod supra hominem facinus patrasse duxisset, eos verò diuinis honoribus consecratos superstitioso illo quidem, & sacrilego, verum apparatissimo ritu inanium Deorum indige-tum numero adiungebat: quòd Constantino magno Christianæ amplitudinis assertori accidisse vni inter omnes accepimus, vt idem à Barbaris inter Deos, & à Christianis inter Sanctos censeretur. Apotheosin illi dicebant; quæ ea seriè, eáque pompa adornabatur, vt Imperatore, qui referendus in Deos, & consecran-dus erat vita perfuncto, pyram tabernaculi instar in foro construerent vario lignorum cumulo exaggera-to, quam auro, ebore, signísque, ac depictis tabulis exornatam alio super alio sese vsque tertiam cõtigna-tionem in fastigium coarctante affabrè compone-bant. Aquila viua cum omnium Deorum aggestu in

Herodiã. li.4. in Apotheosi Septimij Seueri.
Alex. ab Alex. Genial. Dierum lib.6. cap. 4.
Plato vltim. de Republ.

summo culmine posita visebatur: senatus, equester ordo, viri triumphales, consularésque, quique in Rep. honores gesserant amplissimos, vndique magnifica purpura intermicante, procedentes lectulum in pyram festo carmine, hymnísque conceptis vndique circumsonantibus deportabant. Demum humanis, ac diuinis honoribus aggestis inflãmata pyra cũ vapore, & fumo Aquila agitata è summo vertice tabernaculi aëra petijsset, religio incussa fuit, adeò superuacanea vanitas illorum mentes infuscauerat, ipsius animum, per inane, cœlum petijsse, ipsúmque eo omni quod humana concretione contraxerat, defæcato, in numero cœlestium, & concilio Deorum receptum, atque habitum fuisse: quæ ego totidem ferè verbis exactè ab Alexandro descripta bona fide narraui. Arripio omen ex illa Aquila; reliquam superstitionem penitus respuo, atque contemno. Quòd si illi heroës leuioribus prælijs alieno hoste triumphato victores, suo intestino scelerum omnium agitatote victi, errore hominum, & commendatione fumosarum imaginum euehi putabantur ad superos: cur non omni etiam celebritate maximi honoris, efferentur Christianæ illæ animæ Pancratiastæ, quæ vitijs fractis, mundo deuicto, carne prostrata, Tyrannis conculcatis, Diabolo debellato, Tartaro spoliato, seipsis triumphatis, stadio exercitatissimæ vitæ decurso, iam suis in cœlo triumphis elatæ æuo illo sempiterno fruuntur? Atque si parua magnis rectissimè conferũtur, vt Tullius dixit in illo Oratore perfecto, facessat

mihi procul illa profano cultu lignorum extructa congeries; aliam animo comprehensam habeo Salomonis artificis sapientia, & pereleganti Diuini pneumatis rerum creatarum opificis, manupretio in perampla Catholicæ Ecclesiæ area excitatam, non tam pyram, quam turrim, & quidem ligneam plenam speculorum, & pretiosarum imaginum, compositam alia strue, alia materie, alia Aquila, alio rogo, alijs tabulis, alio lecto, alia purpura, alijs aromatibus: in quo ne diffluat, aut exundet oratio: Turris illa reuera speculorum, & triumphalis pyra triplici ordine lignorum fabrefacta mihi erit Beatæ Franciscæ vita omni virtutum apparatu, triplici statu, videlicet virginali, coniugali, & viduitatis Religioso proposito cumulatæ compositissima. Tabulæ, & simulacra, seu spemalumus haud alia, quàm eius virtutum & miraculorum imagines: lectulus, mors eius gloriosa tam grata varietate rerum maximarum præclara: senatus, & triumphales viri, certè amplissimus Cardinalium consessus purpuratus, quo suffragante, adstantéque, pompæ extremum negotium est exolutum: magistratus, qui flammam rogo submitterent, & reliqua turba populi acclamantis, vrbs Romana inclyta, & magistratus Capitolini quorum votis, & incensis precibus, Pontificia sanctitas, sublimitásque, hoc est illa sacrosancta Aquila summo rogo imminens eius victricis sanctæ celebritatem gloriosam sanctorum in cœlo regnantium triumphis consociauit.

At illa structura tabernaculi, ac turris triumphalis

quàm apta! quàm affabrefacta! quàm multiplex! nũquid non illa Canticorum? *Sicut turris Dauid collum tuũ, quæ ædificata est cũ propugnaculis: mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium*: aut hęc Beata non sit illa formosa sponsa, quę se pulchram ait sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis; quæ tigna domorum suarum iactat Cedrina, laquearia Cypressina, cuius emissiones paradisus malorum punicorum, Cypri, cum Nardo, Nardus, & Crocus, fistula, & Cinnamomum, cum vniuersis lignis Libani: quæ quasi Cedrus exaltata in Libano, quæ Cypressus in monte Sion, quæ palma exaltata in Cades, quæ plantatio rosæ in Hierico, quæ oliua speciosa in campis, quæ Platanus exaltata iuxta aquas, quæ Cinnamomum, & Balsamum aromatizans, quæ Myrrha electa, quæ quasi Terebinthus extendit ramos suos, quæ quasi vitis fructificauit suauitatẽ odoris; qua diuina cõgerie deflagrante, illo ipso igne, quem Christus in terrã immisit, nostra Francisca cælestes spiritus obstupefactos elata syderibus coëgit in illam admirationem erumpere. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij*? Verè Cypressus in montibus, vitis in collibus, oliua in campis, rosa in hortis, platanus in lubrico, Cinnamomum in sicco, Cedrus in nemore, palma in littore; hoc est opinor, erecta in morte, fructuosa in thoro, mansueta in choro, vegeta in labore, firma in periculis, depressa in prosperis, inuicta in aduersis, incorrupta in corpore, intacta in mente. Ex

Cant. 3.
Cant. 4.
Eccles. 24
Cant. 3.

ijs lignis tergemina aſſurgit non temerè exaggerata, ſed exquiſito artificio elaborata ſubſtructio, Hexagona vndique ſtrue, ſtriatis opere Ionico, Corinthio, & Dorico per ſenos angulos diſtincta columnis, quarum quaternæ ſingula latera ad proſpectum adornant, paulo alio trium ordinum ſitu, quàm alioqui in humanis ædificijs conſueuit. Primã partem faſcia pedalis multifaria diuerſitate lignorum teſſellata circumcingens ſtereobatæ locum obtinet: ſurgunt inde ſtylobatæ coronati, qui interjecta ſpatia aptè diſtinguãt: nec ſpatijs, ſtylobatíſue non ſuus ornatus adjectus: ibi ſingularũ virtutũ Hieroglyphica argumẽta celata viſuntur ſigillis qua pedalibus, qua cubitalibus venuſtiſſimè circumſcripta, ſupra ſtylobatas columnæ ad angulos binæ diſpoſitæ: in ipſis verò intercolumnijs bini ſignorum loculamentis incluſorum ordines interjecti, vnus ad baſes infernè profanarum imaginum, alter ſupernè ad epiſtylia veterum exemplorum ſacræ hiſtoriæ: in maioribus interuallis inter columnarum ſcapos tabulæ ingentes vbi illuſtrium Beatæ Franciſcæ factorum argumenta picturis inſignibus, vel ſpeculis, ſi lubet, pulcherrimè repræſentata miraculo ſunt. Epiſtylia denique columnarum variato ordine egregiè facta multiplicia veſtiunt coronamenta, quibus iniecta interſtitia fabrefacta corona cinguntur ad ſummum, vbi vel columbæ, vel Aquilæ, vel Dragones vigiles mordicus tenentes Eucarpos, reſtéſque pomorum, & fructuum floribus, frondibúſque multifariam intertextis belliſſimè lemniſcatos roſtris obni-

rentibus cohonestant. In summo denique spectatissimus columellarum ordo coronatus compositi ordinis, sed item lateribus crystallinis loco tabularum ad funeris miracula excipienda iniectis concinnè distinctus lecto excipiendo destinatus veluti tholum, & coronidem operi exibet; quæ generoso volatu præteruecta Aquila aurea supremo fastigio, alis expansis, obuerso ad solem obtutu diuinioris cuiusdam potestatis, & Pontificiæ amplitudinis maiestatem ostentat.

STATVS VIRGINALIS *Sex Specula.*

Prima compages tota ex cedris, oliuísque compacta statum virginalem B. Franciscæ designat: quòd cedri, quas alij ligna setim, incorruptæ, æternæq́ue, oliuæ autem pudoris amantes antiquis, nec nisi à virginibus satæ fertiles crederentur. Eucarpos flosculi generum omnium, frondésque ex lauro intertextæ, quam fulmini imperuiam ferunt grata varietate, columbarum è rostris pendentes componunt: intercolumnia senis loculamentis superioribus filiam Iephte virginem complectũtur, qua pro patre cum hostibus congrediente superis supplicantem, qua patri cum canticis occurentem, qua vouenti assentientem, qua aliarum virginum chorum conscribentem, agrósque cum illo cœlibe comitatu percursantem, qua sese procul à societate hominum in separato tugurio concludentem, vt Hebræi Rabbini plerique sentiunt; qua paterno gladio denique libera, atque innoxia colla tendentem: quibus quæ Franciscæ virgini ante nuptias accidêre bellissimè describuntur. In inferioribus ornatus causa vetera illa antiqui pudoris exempla cer-

nuntur duodenę Sibyllę virgines binæ singulis spatijs collocatæ. Basibus affatim lilia sculpta tum spinis obuoluta, tum collibus adnata, tum aurea specie Gallica, alibi Syriæ Myrrhæ flores odoratissimi, qua corpora incorrupta vti & virginitate seruantur; alibi depressæ violæ, alibi maturiores Myrrhæ collectæ fasciculis, sacculísue, quibus inter vbera virginis sororiantis adpositis, incentiua libidinis mitigantur. Columnarum ordo Corinthiacus floridus totus, atque herbescens cum reliquo ornatu tendit eôdem. Coronæ ad extremum maiusculis literis aureis inscriptũ inuenio. SICVT LILIVM INTER SPINAS SIC AMICA MEA INTER FILIAS. *Cant. 2.* Iam verò sex speculorum tabulæ totis affixæ lateribus, sex veluti tenerioris ætatis flexiones vsque ad initum matrimonium repræsentant.

I. ORTVS BEATAE FRANCISCAE, *opportunus.* Prima ortum exprimit. Aspicis genialem thalamũ purpura vndique operè Phrygio auro intertexta nitẽtem, Aquilis Romanis arte plumaria bellè elaboratis, geminis Aquilis cedrinis anteriores natalis thori spõdas aptè sustinentibus? nam Romæ prognata Francisca anno Christi pro salute hominum corporati M. CCC. LXXXIV. Paulum Buxensem patrem habuit, Iacobellam Broffedeschiam matrem, vtrumque ex pręcipua Romana nobilitate, pietate pari, & religione clarissimum, dignum vtique truncum, vnde hic eximius surculus, flósque pudoris illibatus efflorescerct: nam Roma sancta tot myriadum sanctorum nouata, atque iterata successibus nequit non esse Sancto-

rum ferax, quæ ipsam sanctimoniam hospitalem, & diuturna hæreditate propriam est adepta. Ac si se Roma vetus heroicis illis temporibus formidabilem toti penè orbi habitabili exhibebat, quòd paucorum fortium virorum virtute bellica hocce perexiguum mundi sublunaris punctulum, in quo vno, Plinius inquit, humana digladiatur, & triumphat ambitio, subiugaret; quanto Roma Christiana potentior, quæ puellis infantibus aduersus effrenatissimum principem Tartarorum turmatim facto agmine conscriptis, Tartarum populatur, astra conscendit, ipsam fælicitatem, & nunquam interituram immortalitatis gloriam pro lauris, palmisuè flaccescentibus fæneratur? Quid verò aptius ad exemplum, ac speculum orbi Christiano proponendum, quàm Romana puella, cùm nulla fuerit vnquam, nec sit hodie toto orbe terrarum sapiēter instituta, aut bene morata Respublica, quę Romana sibi ad imitandum non proponat exempla, seu morte pro fide catholica oppetenda Martyres, seu illibata castitate seruanda virgines, ac mulieres sexu fragiles, seu Religione propaganda Doctores, atque Apostolos, seu re ciuili stabilienda, sapiētes Legislatores æmulentur? quæ ego omnia vno verbo dico, cùm Romam nomino. Iam igitur nihil Sibyllas Italicas rara exempla Romanæ virginitatis moror, qui B. Franciscam Romæ inuenio.

Altera tabella sacros latices, & lymphas expiatrices facilè expingit ad sanctæ Agnetis, sub forum Agonis (qua paræcia paterni lares censebantur) vbi auspicatò II. BAPTISMVS *appositè collatus.*

primigenia labe expurgatam, vbi Christianæ Confirmationis Agonali sacramento munitã, atque armatã ferunt: vtrumque adpositè, nec sine singulari numinis prouidentia: quando, & B. Agnetis spiritus vna cum sacrato latice indidem hausisse videtur (quæ admiranda virgo vix duodecennis & Romana, & nobilis de sanguinarijs hostibus, ac tyrannis robore inuicto animi triumphauit) & eodem loco ad Christianum agonem peruncta sacratiore Ceromate, in Agone Romano, per Christum Aliptam, atque Agonothetam quo hæ inuictissima, Amason pancratiasta, decurso laboriosissimo stadio, cùm nusquam vel leuiter ad metas adhæsisset, supernæ vocationis brauium est consequuta. Nemo siquidem Imperator vel plura certamina cum hoste gessit, quàm illa cum Dæmone; vel grauiora prælia cum varijs gentibus, quàm illa cum carnis illecebris commisit; vel maiora spectacula ex collectis spolijs, quàm illa ex toto illo mundano fastu conculcato edidit, vel plures palmas ex stadio retulit, quàm illa corollas ex quotidianis sui victorijs obtinuit: quæ vna plures Cacodęmones vicit, quã omnes illi Heroes in acie milites viderunt, plures triumphos fœmina reportauit, quàm vel legimus ipsi, vel fastuosa Romanorum veterum insolentia iactitauit.

III. INCVNABVLA. *Ecclesiæ Catholicæ laboranti auspicata.*

Tertia pictura, Virginis Cunas circumuolitantibus quaquauersum Alcedinibus ex ligno oliuarum confectas effingit: ea siquidem maximè tempestate diuino beneficio fuit B. Francisca in hanc lucem edita,

qua Principis Apostolorum nauicula turbulentissimi schismatis horrenda quassatione penè collabefacta, eam cladem sensit, qua clade vix maiorem vllam inde vsque à fundata Ecclesia orbis vnquam senserat Christianus. At enim cum Gregorio XI. Gallo Lemouicensi Pont. Max. qui sedem Apost. Auenione Romam quasi postliminio restitutam exportauerat, vita functo, Sacri Collegij pileati patres Vrbanũ VI. Comitijs ad Vaticanum habitis, iísque satis turbulentis ad ann. M. CCC. LXXVIII. mense Aprili sublegissent, quarto post mense factiosi quidam, & disciplinæ impatientes ex sacro numero Robertum Geneuensem (nomẽ fatale Christiano Imperio) nomine Clementis VII. Fundis in Romana Campania, subsortitione inauspicatissima subintulerunt. Quare cùm eò res adducta esset, vt fædissima defectione Roma cum verò Pontifice desereretur, iterum ambitioso schismatico vexillifero peteretur Auenion; supremum illud numen, cuius nutu sola terrarum gubernantur, ita maximo malo medendum censuit, vt ex suo edito cœlo sese pro Romano Pontifice stare præsentem maximis indicijs demonstraret. Quod enim ferunt turbato, atque fluctuanti pelago iniectum oleum fluctus sedare; volucrésque Alcedines cum mari nidificaturæ insederint, quantumuis iratum, commotúmque salum tantisper conquiescere, dum pullos excluserint; idem mihi prouidentissimus Deus voluisse videtur, vt cũ latè omnia sacrilegis armis horrescerent, animas sanctimonia excellentes, fulgentésque miraculis mundo inferret,

quarum merito, oppositúque turbæ illæ immanissimæ placarentur. Miratur B. Antoninus in illa generali coniuratione vtrámque partem sanctos miraculis claros, vtrámque viros, sine exceptione, doctissimos, vtrámque successus subinde prosperos habuisse: longè mihi alia mens est Beat. Pater, & quanquam schismatici perduelles sanctos penes se allicere, & iactare voluerunt, vt ea sanctitatis specie mastrucati vniuerso orbi terrarum imponerent, eos tamen proprios, & veluti hæreditario iure redonatos germano Pontifici is maxime videbit, qui rerum gestarum momenta non vulgari decempeda, sed illa sinceri iudicij exacta statera pensabit. Non sum nescius tempore Clementis illius subreptitij, Auenione Beatum Petrum Luxemburgensem diuinum adolescentem, quem ipse Cardinalem fecerat, tantis, tam certis, testatísque, tam inauditis hactenus prodigijs floruisse, vt de paucis ex Sanctorum numero, neque plura, neque magis testata legantur: vidi ego Auenione non numerata solùm, verum etiam ritè testata, digesta, & obsignata mille nongenta sexaginta quatuor, inter quæ duos, & quadraginta mortuos proximè ab illius interitu biennij spatio, à mortuis suscitatos. Veruntamen ijsdem in actis autenticè compilatis, ego item perlegi sæpiùs illum tentasse sese à schismatici consortione seiungere, ídque ita clam aliquando adornasse, vt coëmpta ex crassissima canabina tela veste vsuaria, purpura abiecta, solo rituali breuiario armatus per pseudotyrum, elabi, remotis arbitris, & in vastam solitudinem secedere

dere tentarit, cùm in ipſo veſtigio, ab Ægydio, qui illi erat à confeſſionibus per vim retentus, atque ex itinere abreptus, deinceps illa tyrannide adoleſcens oppreſſus ibi conſiſtere, in illo candore inculpatæ, iniuratæque conſcientiæ cogeretur. Atque vt diuina quoque demonſtratione, cæleſtíque indicio eius impietatis nihil præter domicilium habuiſſe oſtenderetur, quæ miracula tot, tantáque patrauit, eo iam, anno ętatis duodevigeſimo, vita defuncto, potiſſimum acciderunt, ne eius vita ſchiſmaticus gloriaretur, cuius glorioſus interitus Catholicę Eccleſiæ deſeruiret. De magno illo Vincentio Ordinis Prædicatorum, quem iure quis optimo occidentis Eccleſiæ Taumaturgum, atque Apoſtolicæ mentis veluti exſuſcitatorem appellauerit, certè à Verſipelle illo Lunatico archipirata Petro de Luna Pſeudoclementis in ſchiſmate ſucceſſore, ex Hiſpania ſubdolè, & veteratoriè accitum eum fuiſſe conſtat, illi vt eſſet tum à confeſſionibus, tum à concionibus: nam ea vna arte ingenium illud per omnia verſatile, & captioſum ſuam factionem poſſe conualeſcere neque inſcitè ſubaugurabatur: at ille Sanctus poſtquam Cardinalatum ab illa vulpecula vltrò oblatum recuſauerat, poſteà eius ſcelere magis deprehenſo, cùm ſæpe hominem admonuiſſet, ſæpe increpuiſſet, ſæpe per fugam deſerere fruſtra tentaſſet, tandem ſeriò diuino viſo ſeſe inde proripere coactus fuit. At B. Catharinam Senenſem maximum Religionis Chriſtianæ miraculum, clementiſſimus Deus primùm Vrbano ſexto anxiè admodum laboráti proui-

Pſeudocō. Perpinianū manu. ſcriptum vita B. Vincētij.

D

derat (qua authore Apostolica sedes ex diururno septuaginta annorum diuerticulo, iam Auenione Romam paulò ante reuerterat) quę & crebris illi litteris animos adderet, consilia veluti Sibylla altera daret, remedia suggereret; quæ Principes Christianos in officio contineret, ac de eius germana electione securos, tutósque redderet; quæ transfugas Cardinales non muliebri fortitudine, vt resipiscerent, commonefaceret; quæ ad extremum penè sola orbis Christiani propemodum fatiscentis Atlantæum, vt ita dicam, pondus suis humeris, ac multò magis suis consilijs, imò verò suis precibus sustentaret. Verùm moritur intempestiuo tempore, illa perturbatione maximè ardente, Catharina Senensis. Quid agat Ecclesia? quò se vertat? quam anchoram capiat? quod oraculum adeat? quam Pharon adspiciat? tam præsenti, tam certo, tam potenti præsidio destituta? ô vim prouidentiæ singularem! Beata Catharina consenescente, Romæ ipsius loco B. Francisca ad eam curæ orbis terrarum partem puella nascitur, anno post schisma inchoatum sexto vix ineunte. Quo mihi verè videar esse dicturus ipsam bono Ecclesiæ datam, ipsam propriè Sedis Apostolicæ dulcem filiam, ipsam teterrimi monstri domitricem, ipsam superbi Amanis victricem, ipsam teterrimi Holophernis expugnatricem, quippe crudelissimæ post hominum memoriam seditionis conciliatricem fuisse, quo miraculo maius miraculum aut dici, aut scribi, aut cogitari nullum potest. Quo illi se & Romana ciuitas obligatissimam, & sancta Apostolica

ſedes deuinctiſſimam, & Christiana Reſpublica obſtrictiſſimam in perpetuum, hac verò noua conſecratione vel procurata, vel decreta, vel celebrata, ſeſe exhibuiſſe illi gratam fateatur. Quam ego cum in cunis, hinc inde turbulentiſſimo ſchiſmate obſtrepente, attentius intueor, videor mihi alterum Moſem infantem videre fiſcella ſcirpea vorticoſo flumini commiſſum, quo poſteà adulto, manúſque ad cœlum ſuſtollente, commiſſo prælio, acies Hebræa vincebat. In quo ne aliquid credar ex meo ſenſu vaticinari, tria ex illius vita iam Italicè ab aliijs deſcripta, tametſi id acta non memorant, explorata habemus, quibus ad illam partem diuini conſilij recognoſcendam, ac redamandam adduci poſſimus. Primùm ſe illi aliquando in ſomnis obtulit matrona honeſta, admodum, & liberali ſpecie nobilis, quam immanes gigantes inſectati miſerè obſeſſam ad internecionem petebant: donec B. Franciſca ſpectaculo attonita in preces ardentiùs prouoluta matronam eam formidoloſa vexatione liberatam, víxque dum ex metu ſatis reſpirantem aſpexit: & erat ea vox, is vultus, ea tota maieſtas corporis, vt Catholicam Eccleſiam eſſe conſtaret; Gigantes verò illa generis humani potenta rebellantium transfugarum, qui cæca cupiditate in trãſuerſum acti ſacra, profanáque omnia promiſcuè habent, ſuperóſque more Titanum manu conſertum vocant: genus hominum inſolẽtiſſimum, & ludibriũ naturæ deerrãtis inſigne, res inanis tamẽ, ſed quæ Coloſſos Rhodienſes flatibus ſuis poſſit euertere: ac de

Ecclesia obtinuissent illi quidem, si Principes, & lectissimi quique rei Christianæ moderatores eorum laceris, distractísque velis velificari, aut eorum furiales Aquilones, & turbulentos turbines sequi voluissent. Præter hæc aliò viso Sanctos tutelares suos Paulum Apostolum, Benedictum Archimandritam, & Mariam Magdalenam, veluti præsentes aliquando habuit, quorum verbis exactè moneretur, vt diuinæ iræ auerruncandæ causa sese solito pressius in precationes daret, ne offensum numen iam amentatas illas suas hastas, illáque vltionis horrifica tela vrbi Romanæ intentata vibraret: quare cùm dicto audiens numini exorando acriùs instaret, intellexit aliò crispantia iam, iámque spicula fuisse à capitibus vrbis, orbísque deflexa. Denique inclinante tantum non, & præcipitante schismate, porrò illi Deus per B. Apostolum Thomam sub ann. M. CCCC. XXXII imperauit in somnijs, vt magistrum, quo ad confessiones de peccatis vtebatur ad Eugenium IV. Pont. Max. mitteret; eum moneret sese Basiliensi Concilio, quoad eius fieri posset, attēperaret, ne nouis incendijs materies ministraretur; eam in rem in consultationem certos Doctores, Deíque famulos cum Cardinalibus adhiberet, quibus ad id omne negotium ventilandum vteretur: ita siquidem Deus humanitus agi imperat inter homines. Quòd Eugenius vti consultum à Beata fuerat abundè præstitit, plurimáque decreta turbulentę eius Synodi peculiari diplomate sancta esse, & rata voluit. Pertinet eôdem illi oblata altera Beati Benedicti

mirifica visio, quo Franciscam admonuit ipsam potissimum ad salutem animarum natam, ipsam datam, cõcessámque, illo funestissimo tempore, humano generi fuisse, in eámque idcirco præcipuè curam incumbere oportere. Ex quibus omnibus, ne fidei Catholicæ momi hîc nobis obganniant, certam coniecturam accipimus, densissimis illius calamitosissimi seculi tenebris, ac procellis, clarissimum illud sidus obortum fuisse, ne suæ Iudithæ, suæ Hester, suæúe Debboræ Christianis seculis desiderarentur. Ille enim sapientissimus omniũ moderator, qui infirma solet eligere, vt fortissima quæque confundat, se magis pręsentem, ac si fas dicere, magis Deũ exhibet, paruis auxilijs, plerunque, quã magnis: neque se magis, opinor, formidabilem prębuit cùm exercitu, quàm cùm arca Philistæos fudit; cùm Abimelec armata manu, quàm cùm immanem Goliath limpidis lapidibus infantili Dauidis funda vibratis prostrauit; neque opinor cùm Elephantorum, equorúque superbo apparatu varios populi Hebraici hostes, quàm cùm muscarum, & locustarum, & sciniphum plaga Pharaonem obstinatissimum obstupefecit. Planè in omnem partem ibi magis viget, vbi magis sola Diuinitas, quàm vbi magis hominum ope sociata grassatur. Sed quarta illa tabella quarto illo speculo reuerberata animum pridem ad se rapit, vbi inter flosculos variè, veluti in quodam elysio, inter nutriculæ brachia volutata, lac ex vbere interim virginitatis insigne pressulis labiolis exsugit, itáque præcocis cuiusdam pudicitiæ, noua, atque in pau-

IV. VIRGINITAS *prodigiosa.*

cis hactenus visa argumenta suppeditat. Quid enim mirabilius, quid magis apud homines inauditum, quã B. Franciscam, vt ita dicam, lallaturientem, cùm infans nutricis gremio primulum gestaretur, nusquam, vti alij ante me scripserunt, se passam ab alio quoquam, nisi à parentibus vel leuiter contingi, aut attrectari; imò verò ne à parentibus quidem ipsis prius, quàm puerilibus fascijs tecta, & decenter operta fuisset? ac si secus facerent, tum se puerili eiulatu, infantilibus digitulis, formicantibus, lachrymulis, & suspiriolis tueri in contrarium solitam, à quibus nulla sibi arte temperaret, donec consuetis pannulis tegeretur? quod illi ipsi contestati sunt, qui ex longa obseruatione eius ætatulæ lactœlum pudorem fuerant toties in lactente puella mirati? Quod si sanctissimi Myrensis Episcopi Nicolai, quanta futura esset olim illius sanctimonia, ipsis incunabilis ostento fuit, quòd statis diebus hebdomadæ ab exugendis nutricis vberibus abstineret; quã-tam puellæ Franciscæ futuram imposterum castimoniam auguremur, quàm illi adeo cordi fuisse, antequam nosset, obstupescimus? Proxima ab quarta capedine sese summa venustate visenda figura obijcit, domestica à parentibus hausta cum lacte institutio, sic vt eius æqualibus ad varia ludorum, vt in illa ætate, studiola lasciuientibus, illa manibus preculas horarias deuoluat. Videres infantem vt in autenticis illius actis legimus, ab Ephebis iam principio infantioris ætatulæ, ea iam factitare, quæ maturioris sanctitatis indicia redolerent: hinc inde pias orationes congerere,

V. INDOLES PVERILIS & educaõ admirabilis.

quas ſtatis horis Deo, ſuperíſque perſolueret; litteris eis maximè capi, quæ diuina tractarent, alias leuiter quaſi ex Nilo attingere; cum matre, cum ancillis, cum alijs domeſticis ſeruitijs per quàm libenter diù, noctú-que de rebus pijs verba conferre; furtim eleemoſinas egenis adſpergere, non familiæ ſplendore, non claritate generis, non affinium conſuetudine, non alijs ſtudijs, quæ illam ætatem tenere ſolent, oblectari, ſed Deo, ſed ſolitudine, quam etiam in tumultu domeſtico reperiebat; ſed frequentatione ſacrorum, ſed precibus, inedijs, aſperitatibus vitæ ſtrictioris, quibus ſine exemplo tenerum, delicatúmque corpuſculum obterebat. Nõ iam infantem Herculem neſcio quem in ſolitudine apud Xenophontem in Pædia Cyri virtutis edentulæ, vetúlæque monita amplexantem, aut Dauidulum in agreſtibus ſyluis, vrſis, ac leonibus colla frangentem, ſed Baptiſtam in Heremo veluti vagientem videre te diceres, *Xenoph. Cyriped.*

Nunquid immunis fuit
Infantis ætas? monſtra ſuperauit prius *Senec. Herc. Oet.*
Quàm noſſe poſſet, illa quæ contrà obuia
Reptauit infans: igneos ſerpentium
Oculos remiſſo pectore, ac placido intuens
Arctos ſerenis vultibus nodos tulit,
Et tumida tenera guttura elidens manu
Præcluſit Hydræ.

Vix vndecennium ætatis attigerat, quando velut in ludo puerili conſtituerat ſecedere à turbis, & ſolitudinem quærere, ſaltē ſe, vbi vbi in promptu eſſet, Deo, *Acta publica.*

arctiùs seorsim à strepitu hominum voto perpetuæ castitatis obstringere, nisi & parentibus aliud visum, & numini aliud occultiore quadam mente prouisum fuisset, vt nouum exemplar eo clariùs, quo rarius in nuptarum genere ederetur. Porrò hoc robore animi iam tum, atque hac indole virtutis, & continentiæ fuit, vt respueret omnes voluptates corporis; quam non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent; quæ nihil in vita expetẽdum putaret, nisi quod esset cum grauitate, cum pietate, cum modestia, cum seueritate coniunctum: deliciæ autem illæ pueriles, quæ maturè cum tempore deflorescunt, nunquam occupatam eam, impeditáque tenuerunt: nulla luxuries in moribus, nulla immoderatio in vita, nulla cupiditas in studijs, nulla libido in consuetudine, nulla mollities in habitu, nulla leuitas in incessu, nulla corruptio in disciplina, nulla varietas, aut inconstantia in illa ætatula apparebat. Angelus potiùs in corpore humano, quàm puella inter homines videbatur. Audacter dicam, sed verè tamen, Angelos ex suis supremis orbibus reuellebat, vt ex similitude ingenij iam cuperent cum illa inter mortales assiduè, & familiariter diuersari. Sexta exinde figura existit conuictum cum purissimis illis cælorum accolis ea ratione complexa, vt adiunctus ad latus vbique Franciscam stipator, & assecla Angelus prosequatur. Semel eius generis dicemus omnia, ne subcisiuis frustulis res magnas frequenter abrumpere cogamur. Ioannem Baptistam hîc operis parergo

VI. ANGELI TVTELARIS cõuictus, & familiaritas.

adpictum

adpictũ Nicephorus tradit in horrifera Heremo iam inde propemodum à cunis Elizabetha parente demortua, ab Angelis in maternæ curæ partem succedentibus nutritum, educatum, eductum fuisse. Beata Francisca hoc amplius, perpetuum veluti honorariũ asseclam humana figura spectabilem semper habuit, vsque ad extremum vitæ spiritum, cuius monitis, nutibus, & tota plusquam familiari solicitudine regebatur. Tametsi enim autentica acta potissimum dicunt de prouectiori ætate, primùm inito matrimonio, deinde marito vita perfuncto, custodem illi Angelum spectabili forma fuisse concessum: tamen huc de eo argumento omnia congeremus, cùm vitam Angelorum æmulam ageret: ita siquidem Christus ne de paruulis hæreremus effecit, cùm ore sacrosancto discipulos monuit, ne cõtemnerent quemquã ex paruulis, *quòd Angeli eorum in cœlis semper viderent faciem Patris eius, qui in cœlis est.* Math.18. Ioannes Matthiottus (nam acta publica nec tam multa, nec tam singularia complectuntur) ciuis Romanus, cui B. Francisca annos circà vndecim, confessiones audienti operam dederat, testis oculatus, & grauis scriptum posteris commendauit Archangelum illi non propugnatorem solum, atque custodem, aduersus quotidianas tenebricosorum spirituum incursiones arcendas; verùm ad totius ætatis singulas moderandas, dirigendásque rationes concessum fuisse, à quo ne perleui quidem momento desereretur. In quo mihi videtur diuina benignitas ad amorem nostrum magis tanto benefi-

cio inflammandum, voluisse hominum sensibus semel obijcere, quæ cæteri ductores spiritus in singulorum tutela mortalium, quibus præsunt, quotidie occultis obsequijs exequuntur. Qui non minus idcirco beati sunt, aut magis negotiosi, & occupati, quàm si soli Deo fruendo se sisterent. nam si cælestes intelligentiæ rotandis continuò immensis illis cælestium globorum orbibus affixæ non minus, vel ipsius Aristotelis sententia beatæ censendæ sunt: si, vt certiora consectemur, & quæ nihil dubitationis afferunt, nihilominus Beata extitit Christi patientis anima vel rebus humanis intenta, vel ligno suffixa, vel ad subterraneos Limborum specus profecta, quam hodie est ad Patris æterni dexteram collocata; si Raphaël Angelus haud quaquam à fœlicitate decidit, quam semel adeptus amittere non potuit, ex cura illa tam singulari, támque diuturna Tobiæ suscepta; si reliqui spiritus ad Mosem, ad Abramum, ad Prophetas cæteros passim missi nullã firmatæ beatitudinis decessionẽ patiebantur (nam ne sic quidem, ex Philosophi sententia, essent beati) si ad hæc Deus vbique præsens, vbique beatitudinem ostentare, vbique sese offerre, etiam Latroni in cruce pendenti potest; si ad extremum ipse Stephanus protomartyr etiam istius grauissimi corporis vinculis, & carcerẽ occlusus, Christum tamen in cælis à dextris virtutis Dei, inter saxorum grandines, horrendáque lapidationis sanguinariæ crepitacula ex corpore adspexit, quid oblatrabunt isti ex luto, atque argilla ficti homines, qui diuina omnia sui circularis in-

Arist. de cælo.

genij plebeia regula metiuntur? qui audiant vnum ex Archangelorum numero numquam à Beatæ latere diſceſſiſſe, cuius ſtudia omnia dirigeret, vota, voluntatéſque componeret, dicta, facta, cogitata omnia moderaretur? Ingrati! ſacrilegi! qui qua ſe cauſà benefico numini gratos præbere deberent, ea inſoleſcere, ac ſeſe impudenter efferre non reformidant? Ergo illi aderat perpetuus comes Archangelus ſummè venuſtus, & tota ſpecie pulcherrimus, candore, qui niuem excederet, oculis ad cælum ſemper obuerſis, brachijs circa pect⁹, crucis figura, decuſſatis, cincinnis veluti auro criſpantibus, tunica ad talos à ceruice protenſa collum tegebat, candida vulgò, quandoque cærulea, rubra nonnunquam illi inerat. Tantus è vultu ſplendor emicabat, vt ægrè Franciſca fulgorem oculis ferre poſſet: quin eo ſcintillabat interdum, vt nocte intempeſta, haud alia face vel diuinas preces ex libro decurreret, vel cubiculi omnes angulos rimaretur, vel alia id genus domeſtica munia exerceret. Iuſſa aliquādo à ſuo præpoſito edicere qua ſtatura, aut qua forma eſſet, illa in Archangelum directo obtutu defixa, eiúſque brachiolum circumplexa, manu ad verticem inſtar blandientis allata, adeo commodè deſignabat, vt pater figuram aptè diſcerneret, quæ puerilem non excederet. Iam quando Beato Thoma Theologiæ Principe, & noſtro Dionyſio Areopagita, aliiſque ſcribentibus, Angeli hominibus diuino munere donati ſunt, vel ad propugnandum contra cacodæmones, vel ad colluſtrandum in dubijs, vel ad expurgan-

dum à vetitis, vel ad recreandum in aduersis: si Tartarei illi lemures illam, quod sæpe, multúmque faciebãt, aut impunè pulsarent, aut inani horrore terrerent, aut captiosè in meliorem spiritũ transformati in fraudem adducerent, momento Archangelus, aurea coma leuiter ventilata, concussáque, gratam quandam lucem euibrabat qua Franciscæ animus mirè firmatus recreabatur. Sin frequenti consanguineorum, aut amicorum concursu, qui tum officij, tum spiritualis quęstus causa ad illam confluebant, aliquid illi, vt in ista præfragili contagione, aut facto, aut dicto, aut cogitato minus compositè excidisset, vel se illa in curas domesticas superuacaneo studio profudisset, sese ille admonitor spiritus tutelaris ab illius oculis summouebat, ex quo illa in se reflexa, interioris conscientiæ latebris exactè discussis, in cuiuscúnque leuissimi lapsus cognitionem veniebat, tum solertior facta, errorísque pœnitens futuræ cautionis emendatione proposita dulcissimi monitoris aspectum recuperabat, quo cum interim dum se illi redderet, gemens opinor, doléńsque ita ex animo sermocinabatur. *Similis est dilectus meus capreæ, hinnulóque ceruorum, en ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, respiciens per cancellos. Reuertere: similis esto dilecte mi, capreæ, hinnulóque ceruorum super montes Bether.* Quamobrẽ abstractissimus ille Dorotheus monebat magnã custodi cuiúsque nostrum Angelo exhiberi reuerentiam oportere, ne extemplo fugatus aufugeret: quare cùm quieti nos damus, modestè, sobriè, & consideratè agendum, ne indecenti

Cant. 2.

aliqua turpitudine, Angelus qui nobis inuigilat, indignatus è noſtro ſeſe comitatu proripere cogeretur. Ex eodem manabat, quòd ſi quiſquam grauius, præſente ſpiritu, laberetur, ille ſibi manibus oculos obnubebat, quò admiſſæ culpæ conceptũ horrorem teſtaretur. Beatæ Franciſcæ pro pædagogo datum putares, qui labentem erigeret, perplexam inſtrueret, errantem moneret: nam & ſanctos Patres video paſſim ita ſenſiſſe, cuique noſtrum in hoc lubrico, & ancipiti deuiæ mortalitatis exilio, inſtar ductoris, atque magiſtri datum monitorem Angelum; hominem námque habere inſtar infantis, quamdiu hîc moretur, qui eo diuino magiſterio maximoperè indigeret. Quid illos carnifices implicatioris conſcientiæ ſtimulos, quos ſcrupulos vocamus, quàm ille ſcitè admonitor ſpiritus retundebat? quàm reuellebat, extirpabátque radicitus? quibus cùm illa aliquando orationi ardentiùs intenta fôdicaretur, illam exporrecta, & ſerena fronte intuitus ita placauit, vt deinceps in perpetuum, inaniſſimam illam mentis vlceratæ ſcabiem perſanaret; poſtquam perdocuiſſet iſta friuola eſſe obſtrepentium Cacodæmonum terricula, & machinamenta minimi ponderis, quæ eludendo potius diſpuluerata, quàm contrà nitendo depulſa frangantur. Ac iucunditatem conuictus familiaris, ſocialíſque conſuetudinis, quantam, quàm ſolidam, quàm ſinceram, ac puram Deus immortalis! afferebat: ſeu cum Beata familiariter colloqueretur, tanta cæleſtis illam alloquij, támque ſincera dulcedine perfundebat, vt harmonicos concen-

tus humanos omnes, præ illo suaui susurro inconcinnos, ingratósque duceret: seu in cælestium rerum meditationem se traderet, tum verò ea tum scienter, tum accommodatè, tum efficaciter de singulis virtutibus, de pudicitia, ac de innocentia speciatim, aliísque, quas magis in Angelica natura regnare prospiceret, disserebat, vt suum illum Doctorem dictantem prosequi, atque ex eius ore concepta proferre liquidò appareret. Magna sunt quæ dixi, & quæ captum humanum superent; maiora, quæ dicam imposterum si non illo rebellantium censorum supercilio, sed sanctioris ingenij Christiano candore ponderentur. Nam quamdiu nupta thoro deseruijt, hunc, quem modo dicebam, comitem Angelum semper obtinuit; postquàm verò marito orbata se arctioris vitæ religione colligauit, alter illi ex quarto Hierarchico ordine, haud paulò sublimioris gradus, illo priore permutato, fuit concessus. Quemadmodum enim apud Aristotelem illæ cęlorum agitatrices intelligentiæ eo nobiliores existant necesse est, quo propius ad supremam illam sphæram, vbi Deorū domicilium superstitiosus Philosophus collocatum putabat, accederent, quòd nobiliora, & maiora corpora circunferrent, haud secus planè philosophandum est de hominibus, vt qui Pontificalis, qui Imperialis, qui Regiæ, qui Principalis, qui alterius excellentiæ dignitate, vel vitæ perfectioris, sanctiorísque præstantia cæteris antecellant, è superiori quadam cælesti centuria, tutelares Archangelos nanciscātur. Quos idcircò diuinus Apostolus quosdam thro-

Arist. de cœlo.

nos pro pontificibus, alios principatus pro principibus, alios potestates pro magistratibus, nonnullos virtutes pro virtute præstantibus, tum alijs ex causis, tum ex tutelæ peculiaris officio, vti ego quidem existimo, nuncupauit. Iste alter nobilior Angelus veluti superior, extrema, ac visibili specie, sed multo elegantiori forma præditus, non capillorum vibratione illa sensili, aut scintillantium oculorum indicio, verùm arcana vi quadam, ac propria, quam innatam, atque in sese penitus insitam circumferebat, Tenebricolas Genios auertebat, arcebátque: cultu etiam, ornatúque haud paulò aliò visebatur. Dextera triplicem palmæ ramum aureum gerebat, quibus terni glomi appensi non illis absimiles, quos bombyces conglobato serico obuoluunt, vnde ducta stamina Angelus, & collo implexa velut in globum adglomerabat, id quod continuò faciebat, ad annum vsque M. CCCC. XXXIX. ad XVIII. Kal. Sep. quando se dixit triplicem Franciscæ telam contexere imposterum pensi habere; vnam centeno, alteram quinquageno, tertiam triceno sub tegmine textilem, quo Euangelici seminis tergeminam fœcunditatem, triplici perfectioris vitæ prouentu, in Beata Francisca, virgine, nupta, vidua, exprimebat. Quod enim de paucis vsquam legimus, omnia triplicis eius status ad summum apicem prouecta exempla in vna Beata Francisca tenemus: sic vt in thoro pudico tricenus, in viduitate quinquagenus, in virginitate præsertim Religioso cumulo absoluta centenus fructus, culmis velut herbescens geniculatis, pullularit.

Verùm dum cæleſtis genius iſtis ordiendis multiplicium telarum ſtaminibus occupabatur, feles circum obgannire, canes allatrare, monſtra negotium filorum abrumpere, turbare, ſæuire, miſcere omnia; ne neſciremus quæ, quantæve ſubeundæ ſint Angelo, cum teterrimis Tartarorum indigenis manibus, contentiones. Quin etiam ſicubi correptioni ſociali, vt inter Religioſos vſu receptum eſt, Franciſca magiſtra operam daret, quod incredibili charitate, & manſuetudine, faciebat, vel priuatim cui vſus eſſet, remotis arbitris, vel vniuersè omnibus ſimul adſtantibus, vel propriè ſibi, quando veſperi quotidie, de more, ipſa defectus proclamabat ſuos, tunc ab ordiendi opere cuſtos feriatus ſummè ad ea, quæ fiebant attentus tenebatur, nec vulgarem ſe ex ea ſpecie voluptatẽ haurire, tota compoſitione, & hilaritate vultus teſtabatur. Aliàs ſtato officio recitando diſtenta ad verticem Angeli velut excelſam columnam nouo quodam fulgore ſplẽdentem videbat, quę cęlum ipſum altera extremitate contingeret, quo viſu, vltra quàm credi poteſt, exhilarata tota ad diuinæ bonitatis encomia, oculis iucundiſſimo adſpectu in cælum iniectis, rapiebatur. Denique illi officioſiſſimus ſpiritus pro nitidiſſimo ſpeculo aderat, in quo haud paulò perfectius, ſinceriúſque, quàm in illo altero, tũ præſentia, quæ latebant, tum futura longinqua cernebat, quæ benigniſſimus illi Deus indicabat, tam ſuo proprio commodo, quàm aliorum ſpectato compendio, quorum ſæpenumero reconditiſſima ſenſa, in illo inexplicabili

lumine

lumine intuebatur. Vnum perfectæ voluptati officiebat, quòd tanto lumine veluti fulgurabat, vt nec diu, nec satis, prout cupido erat, in eo occupatum obtutum tenere posset: vnde nocte nescio qua, imbecillis voluptate sensus præfulgido sideri obluctante, cùm illum obniteretur attentiùs, acriúsque solito speculari, tantum ex eo est repente, cum grauissimo cruciatu, in oculis cõcitatum incendium, vt nullo artificio pupillam refrigerare, nec quietis vllam partem capere potuerit, perinde atque obuersa palpebra, obstinato contuitu claram, ac plenam meridiani Solis incensam facem sustinuisset. Ecce vnde factum putetur, vt quamprimum illa excessit è viuis, illius imagines, cuiusmodi passim Romæ reperiuntur antiquæ, recentésque, cum Angelo assecla deinceps depingi cœptæ fuerint, libello ad manum Sanctæ adposito cum illa diuini Psaltæ modulatione, *Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.* Angeli quippe custodia se sustentatam intelligit. Et ecce, inquam, Angelicæ, virginalísque verecundiæ quasi centeno filo telam obtextam, centuplici fœnore remunerandam puritatem: ecce solennis pyræ priorem ex tribus congeriem primore Franciscæ ætate extructam. Ecce ad extremum vnde puellę virgines, quot illis necessaria esse possunt, in virginitate seruanda documenta colligant. Primum vt honestati maturè, à primoribus annis, quàm seuerissimè assuescant, vt quæ vel leuiter licentiam immoderatam sapiunt magis penitus ignorare, natali

Psalm. 72.

indole quadam, quàm expugnare cum tanto periculo cogantur. Alterum vt licita etiam fugiant, constantérque exhorreant, ne paulatim natiuo pondere ad illa prohibita prolabantur; familiaritates, quantum honestè potest, omnes euitent; illa verò clara incentiua libidinũ, ex familiaritate colloquia, ex colloquijs officia, ex officijs tentamenta paulò magis, quàm grassantem pestem auersentur, primóque in aditu hosti resistant. Deinde non modo pudorem in pectore infixum, sed testatum, & clarum in specie circunferant; nemo siquidem castam putet, quã plerique appetunt, perindéque in virgine, amari, atque amare putandum est. Super hæc, vt non nisi necessitate cum hominibus, ita familiaritate domestica cum Angelis conuersentur; æmulatio sit vt vitæ suæ formam ad rationem Angelicam conformẽt, nihil, nisi Angelorum vel instinctu, vel comparatione aggrediantur: habet virginitas quo sese illi purissimæ naturæ conferat, fortasse etiam quod anteponat. Ad extremum quo ad pudicitiam cõseruandã nihil excogitari potest præsentius, si insectator Dęmon infestis titillationibus, si ancipiti perturbatione fluctuantis conscientiæ, si molesta vlla vexatione mentem, aut corpus obsederit, tum tutelarem spiritum veluti præsentem, & propugnantem, & Dæmonibus obluctantem, & generosæ mentis conatibus gestientem, & rebus ex aduerso indecoris se obuelantem, velutíque fœdis factis erubescentem intueantur; ad illud se speculum attendant, in eo se lumine adspectent, ea vna regula totius vitæ rationes

exactè, & examuſſim metiantur: non cibum, non ſomnum, non forum, non torum, non templum, niſi illo ductore, & comite petant, illius à magno Bernardo Clareuallenſi prçclarè dicti ſemper memores, quouis loco, quouis angulo, quouis opere, quouis tempore honorem familiari Angelo eſſe maximum deferendum, quem non ideo non prçſentem haberemus, quòd ſe hiſce oculis ſpectandum non præberet: experta loquor, norunt, qui iſta curant, ſentiunt ad pudorem illibatum cuſtodiendum, operæ, atque artis pretium eſſe, ſe vbique comitanti, proſpectantíque Angelo præſentem, & ſpectabilem, certa, perpetuáque æſtimatione ſentire.

D. Bern. In pſalm. Qui habitat.

Altera contignatio coniugatis exurget mulieribus, ſenis ad latera figuris miraculo quodam artis opticæ per totidem ſpecula prominentibus. Lignum ex malis omnium generum Sydonijs, aureis, Punicis, cæteríſque fructiferis dedolatum, tornatúmque, niſi quod columnæ opere Ionico molliori, ſed tamen ſolido, & erecto plenis vuarum pendentium pampinis adrepentibus veluti implexæ, conuolutæque, quod vitium ingenium eſt, maritantur. Ægyptia ſymbola ſtylobatis ornamento addita; caniſtri delicatioribus fructibus, Baccis, Amygdalis, Fragis, vuis præſertim, variato colore regnãtibus, grata ad intuendum varietate onerati: alijs Cinnamomum, nuces Indicæ, thuris, piperíſque arbuſculæ depinguntur: eucarpi mira iucunditate viſendi, mala Punica, granorum arcta ſocietate ſeſe rimulis oſtentante, mala aurea primum

STATVS CONIVGALIS. *Sex alia Specula.*

odorem extrà ſpirantia; citrea odore ſimul, & colore, & ſapore felicia; poma caſtis amoribus non aliena, illa
Cant. 7. inſcriptione, SVB ARBORE MALO SVSCITAVI TE. Ficus rugoſo habitu, trunco vim dulcedinis præcipuam cælantes complectantur pampinis frondentibus lemniſcati, ad Draconum roſtra nodati ex Burgheſiorum ni fallor illuſtribus inſignibus accerſita; nam etiam Draconem vigilem hortis Heſperidum, vbi mala aurea ſeruabantur, datum cuſtodem accepimus. Intercolumniorum bini ſimulacrorum loculamentis iniecti ordines, ſuperiores quidem ſex illa ſacrarum coniugum exempla proponunt, quę in B. Franciſca connexa videmus, Abigail viro opportuniſſimam, Rachel ſanctiſſima prole fœcundam, Ruth familiaris rei prouidentiſſimam, Heſter populi ſui vnicè ſtudioſam, Suſannam coniugalis præſertim pudoris cultricem egregiam; Annam Samuelis matrem rebus diuinis aſſiduè occupatam. Inferioribus conceptaculis ad ruborem noſtris mulieribus inijciẽdum, ſex item matronæ ex media profana hiſtoria celeberrimæ continentur. Lucretia Collatini vxor fidei Genialis ſpecimen præclarum, Iulia Scipionis coniugis amantiſſima, Cornelia Gracchorum & genitrix, & laudatiſſima educatrix, Penelope ſapientis Vlyſſis ipſa ſapientior æmulatrix, Alceſte ſui Admeti aduerſorum caſuum ſocia vſque ad mortem oppetendam inſeparabilis; & illa imprimis alia Pythij Regis Celænarum vxor cordatiſſima viri vaniſſimorum ſpirituum emẽdatrix. Sex lateribus, operæ pretio, ſex nuptialis ſtatus

veluti Christianæ leges, B. Franciscæ mirandis facinoribus sanciuntur: tot enim, mea quidem sententia, Christianis mulieribus esse documenta debebunt, quæ fœminam illam fortem nobis procul, atque ex vltimis finibus adducere videndam, admirandámque statuerint, quam nos ex maximi Apostoli sententia, quasi coloribus depictam suis exprimere possumus. 1. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut domino, quoniam vir caput est mulieris.* 2. *saluabitur autem per filiorum generationem.* 3. *si quis autem suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* 4. *mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.* 5. *similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa.* 6. *sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.* Quæ enim matrona exactè nouerit, mordicúsque tenuerit, quid marito, quid liberis, quid familiæ vniuersæ, quid exteris, atque viciniæ, quid sibi ipsi, quid superis debeatur, ea perfectæ, sanctęque matris familias, numeros ex sapientũ omnium, sanctorúmque sententia expleuerit. Hęc illa sunt ipsa, quæ totidẽ tabellis hoc loco graphicè colorantur. Atque Corona inscriptionẽ rei præfert illam, nisi me amo consentaneam, STIPATE ME MALIS QVIA AMORE LANGVEO. LÆVA EIVS SVB CAPITE MEO, ET DEXTERA ILLIVS AMPLEXABITVR ME. Primum vxoris officium, seu τὸ καθῆκον, quod maritum attingit, primo illo, quod primum occurrit, agalmate figuratur. Nam

Ephes 5. 1.Tim. 2. 1.Tim. 5. 1. Tim. 3. 1. Tim. 2. Ibid.

I. VXORIS ERGA MARITVM *obseruantia.*

postquàm puella nostra mirabilis frustra solitudinem, vitámque cælibem aggredi conata, non vlla sua voluntate, multò minus voluptate adducta, sed mera, eáque satis violenta parentum iussione, & importunitate coacta Pontiano Laurentio nobili Romano, atque opulento nupsisset, seséque in eius manum, ac familiam ad regionem Transtyberinam dedisset, nihil antiquius habuit, quàm vt excellentes illas animi generosi virtutes marito præstaret, quæ primæ in vxore laudantur: obedientiam summa obseruantia copulatam; amorem, & fidem inaccessæ, & impenetrabilis castitatis: ex quibus pax illa nascitur, sine qua nuptiæ non tam imbecillitatis humanæ solatia, quàm diuturnæ carnificinæ cruciamenta videantur. Constat totis quadraginta annis, quibus vna vixerunt, ne minima quidem dissentiuncula, aut leuissimo iurgio sacrum connubij fœdus aut violatum, aut vnquam interruptum fuisse. mirum, & in hac calamitosa vita perrarum, vbi cum imperfectis viuere cogimur, vbi tanta offensionum senticeta non aliunde, quàm ex istius mortalitatis misera conditione pullulant: atque id illa etiam ijs artibus, quæ solæ id possunt, consequebatur. Primùm, minimum quémque discordię fomitem principio præfocabat: dein ita cupiditates suas cum mariti studijs, rationem cum eius sensu, desideria cum illius voluntate coniunxerat, vt inde nec transuersum quidem pilum, quod aiunt, vllo prætextu, vllaúe occasione discederet; ex quo assequebatur vt omnia vicissim maritus vellet, quæ ipsam cupere intelligeret: rur-

ſúmque, certamine quodam mutuæ obſeruantiæ ſu-ſcepto, ipſa ſeu orationi, ſeu alijs pietatis obſequijs ſtuderet, accita à viro, neque à viro ſolùm, ſed à quocunque domeſtico pro familia accuranda, re inchoata, infectáque, confeſtim ſurgeret, obſequutura. In quo quantum Diuinæ maieſtati placuerit, nouo prodigio tùm demonſtratum eſt, cùm inter exoluendum quotidianum magnæ matris officium, calidiſſimè interpellata aliquando, quatérque eundem verſiculum coacta abrúpere, poſtea obſequio illo ritè perfuncta, aureis characteribus deſcriptũ inuenit; quod cognata vannotia prudẽtiſſima, & ſanctiſſima fœmina, cùm vulgares antè characteres legiſſet, ſe deprehendiſſe iurata poſtea, Apoſtolus verò Paulus id opera Angeli familiaris fuiſſe factum B. Franciſcæ per viſum affirmauit. Ita Deus opt. max. Matronalem obedientiam ſuo cultui prætuliſſe, & diuino teſtimonio cõſecraſſe videtur, vt ſciolorum quorũdam inconſiderata ingenia caſtigaret, qui falſa ſanctimoniæ gloriola aucupanda, ita vanis vxores ſolent religionibus circũuenire, vt ſpreta mariti, & familiæ cura, dies, noctéſque ſuis voluntatibus explendis abſumant, vnde adeo obduratæ, exſiccátęque ſuo ſenſu euadant, nihil vt rectum, niſi ſuo iudicio æſtiment, viris ſe refractarias, atque infrœnatas præbeant; familias miſceant; rem perdant; nuptias profanent; pacem perturbent; pietatem, quod caput eſt, apud maritos in odium, & contemptum trahant. Quid dicam de caſtitate ad eam perfectionem, thalami inter naturales illecebras, ob-

ſeruata, vt nihil illi aliud thorum genialem fuiſſe, quã perpetuam adumbrati martyrij, & miraculorum officinam verè videar eſſe dicturus? Nam liberis operam datura præterquàm aſſiduè auulſa à ſenſibus, & toto ſtupore corporis, ac mentis abſtracta, ad illas interiores animi delicias efferebatur: id etiam artis, & inauditi hactenus ingenij conferebat, vt præter continuũ dolorẽ, eúmque intolerabilem, quem ex ſanctæ mentis inſtituto, & aliunde patiebatur, interim, quo penitus naturale membrorum incentiuum opprimeret, alijs corporis partibus varios cruciatus, vel nouitate inuſitatos, vel grauitate impatibiles, teſte Volaterrano ſcriptore ſatis claro admoueret; quouſque Laurentius facti, conſiliíque conſcius acerbam vxoris lanienam miſeratus, tandem aliquot ante obitum annis, cum illa pactus eſt cælibem vitam vti ambo traducerent. En quàm arguta, quàm ingenioſa, & ſagax religio ad caſtitatẽ, etiam in matrimonij ſacra licentia retinendam. Beata Delphina ſancti Alziarij Comitis Sabranenſis Principis celeberrimi è Prouincia Narbonenſi vxor, cùm ſe præter voluntatem, iuſſu Roberti Siciliæ, ac Neapolis Regis, Prouinciæ comitis, cui vtérque erat conſanguinitate coniunctus, viro tametſi ſanctiſſimo, addictam ægerrimè ferret, eáque de cauſa Curiæ Regis põpas inuita ſubire cogeretur, ad Choreas vt fit, inuitata delicatiſſimum corpuſculum, aſpero cilicio ſub pretioſa veſte celato, inter ſaltandum in tripudio cruciabat; lapillos aculeatos clam calceolis nudæ plantę ſubſtratis ingerebat, vt illis veluti ſtimulis

Volaterr. li. 22. fruſtum carnis porcinæ ardens ſub pectore adhibebat, aut ſe toto corpore pice oblinebat.

mulis choreę vanitatem pręsenti supplicio castigaret: atque quod omnem admirabilitatem superat, cũ marito ita viuebat, vt eo prima, nuptiarum nocte, sese virginitatis in perpetuum voto concepto, consecrante, quod illa multò iam ante præstiterat, ambo deinceps nemine mortalium conscio, cælibes eodem in thoro, plusquam duodeviginti annos vsque ad vitæ extremum diem perdurarint: quæ omnia in B. Alziarij cõsecrati diplomate Pontificio autenticè perscripta reperiuntur. Quis verò Principem puellam Delphinam omni magnifico vestium apparatu nitentem exteriùs, ita se vlcisci interiùs iudicaret? quis pietatem in nugis, modestiam in luxu, frugalitem in delicijs, paupertatem in auro, vexationem in purpura, asperitatem in serico, abiectionem in gloria, religionem in chorea, virginitatem in thalamo, constantiam in puella, heremum in curia, adeo cum diuina ope non defuturam suspicaretur? non sunt facta Sanctorum humano iudicio, sed diuino calculo ponderanda. Equidem in matrimonio, audeo dicere, B. Franciscam cælibem animum penitus habuisse, quod ego maximum prodigium duco, solo corpore, ad præmium perfectissimæ obedientiæ, coniugij legibus, atque obsequijs derelicto. Virorũ adspectu, perinde, ac puella virgo non turbabatur solùm, verùm etiam incredibiliter afflictabatur: eos imprimis vt piacula auersabatur, quos inhonestæ Veneris labe fœdatos præsentisceret, quorum intuitu magis, quàm aliorum offendebatur: quoties id sceleris vel nominari verbo tenus

audiret, toties illi pectus, atque viſcera horrore neſcio quo cõuulſa ſubuertebãtur. Idẽ ſentiebat, ſufferebátque quoties per inominatas, & mulierculis proſtituti pudoris vulgares vias neceſſarium illi iter eſſet, ad quas tamẽ cum illo cruciatu, omni ope, atque remedio, ex eo cœno eripiendas, ingenti caritatis ſtudio, ſe deprimebat. Aliquando trans Tyberim proximè ad Hebræorum aream, cùm iter neceſſariò ageret, quodam in tugurio, aliquot cacodæmones tripudiantes, bacchantéſque aſpexit, ex quo viciniam ſciſcitata, num ſceleris quippiam eo loci proximè patratum fuiſſet, par ibi nobilium ſcortorum, magna lenonum, atque perditorum, hominum frequentia, venale, & clarum degere accepit: nec cunctata ampliùs ædiũ conductitiarum dominum ipſa conuenit; monuit non ferendum eſſe execratum emporium, turpémque eum quæſtum in eius domo, cum tanta numinis iniuria, exerceri. facile perſuaſit. illè, expulſo ſcelere, ſimul ſuas ædes meretricia, tartareáque frequentia expiauit. Hinc maiori rabie in illam ſuccenſus Diabolus, indigniſſimè paſſus ſe ſubinde eiuſmodi ereptis ex faucibus prædis, à Beata Franciſca fatigari; crepare, fremere, furere ardentiùs; illi vt tædium, vel deſperationem afferret, ſeſe paſſim cum furiali comitatu offerre, iam maſcula, iam muliebri ſpecie, laſciua, atque Sotadica geſticulationum infamium repræſentatione deteſtabilem; quæ illa conſtanti, ac virili animo, minimo momento diſiecta omnia ludificabatur. Inde non multo interuallo, Beatæ mulieri, ad D. Ioannis Lateranenſis

cum vannotia proficiſcenti nequiſſimus ille, ac ſpurciſſimus omnium libidinum, ac ſcelerum prægustator ſe obuium ad ſacram SS. Petri, & Marcellini ædem dederat, dum illa tantiſper an ex grauiditate (nam vterum ferebat) an ex laſſitudine ſubſidere Paulum coacta infandum inſidiatorem honorati, & elegantis ſenis figura laruatum conſpicata, atque ab eo ad ſcelus nefariè prouocata è veſtigio ſceleſtum lenonem orationis præſenti, vulgaríque ſubſidio, ad fugam impulit. Quo ille dedecore miſerè eluſus, & fractus, nocte proximè conſequenti, cadauer hominis intolerabili fœtore peſtilentiſſimum in eius cubiculum intulit, in quo diù, multúmque volutatam vſque adeo purulenta ea mephiti infecit, vt deinceps lethalis ille odor per omnes corporis partes latè diffuſus, maximè in interiore phantaſia ſemper inhæſerit, ſic vt contracta perpetua ſtomachi infirmitate, ferè perpetuò nauſeabunda cibos omnis generis faſtidiret, egereretque: eóque ex tempore omnium virorum, adeóque mariti appropinquatione ſpurcam illam graueolentiam perſentiret, imò illi omnia corporis membra, quoties facti illius in mentem veniret, horreſcerent. Dicat aliquis, hæc ſi ita ſunt, vbi illa vxoria erga maritum ex documento Apoſtoli amicitia, maximè in tanta nuptialis obſequij auerſione? Dixi equidem modò, illam nihil in eo genere præter obedientiam, niſi cum ingenti cruciatu attuliſſe, in quo quantum viro tribueret, quãtum voluntati diuinæ afferret oſtendebat, quæ tanto incommodo obſequeretur. De cætero illi nec poſſi-

bilem ſanctis, nec neceſſariam inanis vanitatis imponunt neceſſitatem, qui illos humanorum affectuum expertes, atque ἀπαθεῖς, vt Stoicè dicam, eſſe volunt, à quibus ne Chriſtum quidem penitus abhorruiſſe, fide tenemus, cùm vel amicum Lazarum comploraret, vel Ioannem, præ cæteris carum, ac tenerum haberet. Inueniemus in B. Franciſca quod omnibus fœminis imitandum amoris vxorij exemplum proponamus. Nam ſi penè ſacrilegum, ſaltem Deo valdè inuiſum, & matrimonij ſacramento iniurioſum cenſendum eſt, non inter ſe coniuges ea quàm arctiſſima, quæ inter homines poteſt, neceſſitudine eſſe coniunctos, cùm ea ſacrorum Chriſtianorum parte, illa infinita charitas, qua Chriſtus dilexit Eccleſiam, repræſentetur; haud quaquam dubium eſſe, vel obſcurum cuipiam oportebit, Sanctam, quæ cæteras omnes virtutes ad ſummum excoluit, hanc etiam excelſiſſimo faſtigio erexiſſe. De quo vt nullam aliam coniecturam haberemus, quantum faciendum putamus, in illa flagrantiſſima vitæ expeditioris cupiditate, marito Laurentio hac calamitoſiſſima vita expedito, ipſam eius obitu tam acerbas, támque vberes lacrymas, eius deſiderio, profudiſſe, nihil vt præter ipſum amarè, nullum vnquam tantum hauſiſſe dolorem in vita, nullam niſi diuini conſilij, de mariti interitu, conſolationem accipere poſſe crederetur? Quo eodem ex genere, non faciam vt B. Delphinæ, eius, qua de proximè dicebamus, factũ ſilentio iacere conſepultum feram. Miſſus à Roberto Rege conſanguineo B. Alziarius maritus Pariſios, pro

Ephes. 5.

Caroli Calabri matrimonio, diem ibi conclusit extremum. B. Delphina, quæ Auenione cum Rege remāserat, per idem tempus, quo Alziarius coniunx Parisijs decedebat in cælum, visa est Regi, Regínæque solito mœstior è mensa surgere, vultu admodum immutato, vbertim lacrymas ex oculis fundere, eiulare, plāgere, & extraordinario quodam sese mœrore conficere. Qua repentina mutatione offensi Principes, cùm eius luctus ex ordine causam sciscitarentur, suauissimū Alziarium respondit Parisijs diem obijsse supremum, réque per veredarios cursores sedulò explorata, compertum est eadem illa hora, qua funebrem questum inchoauerat, contigisse. Geminum mulieribus Christianis propositum exēplar, vt maritos, Dei ipsius loco diligāt, colant, foueant, obseruent; non fastidiosæ, non morosæ, non insolentes, quarum plerūque id vitium est, vt minus id amēt, quod magis habent; id magis appetant, quod magis iustæ amicitiæ leges vetant. Quod porro virum caput esse mulieris, illíque mulierem subiectam esse oportere, tanquam domino, imò veluti Christo diuinus Apostolus definiuit, quid voluit aliud, quàm mulierem, si dici fas est, nihil audire, nihil videre, nihil eloqui, nihil gustare, probarèque, nihil sentire, nihil suspicari, nihil cogitare, nihil velle, nihil sapere, quæ omnia capite continentur, inconsulto marito debere? non pedem, non manum, non corpus, nisi illius sui capitis ductu, atque abitrio, commouere? Quantum ad liberorum educationem altero speculo repręsentatā, mirabile est, quàm se ex-

Ex Actis Canonizationis S. Alziarij.

II. LIBERORVM EDVCATIO.

cellentem omni ex parte matremfamilias exhibuerit. Prolem ex Laurentio præclaram, & numerosam clementissimus illi Deus prosperauit: *Ecce enim sic benedicetur homo, qui timet dominum. Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* Quam illi felicitatem fœcundi vteri, credo, Deus indulsit potius, vt orbi Christiano prolis instituendæ exactam in B. Francisca ideam delinearet, quàm quod ipsa id admodum aut curaret, aut quæreret. Nam optimè conscia quàm caro stetisset Heli sacerdoti prauam liberis disciplinam dedisse, quàm gloriosum contrà fuisset Annæ Deo magis, quá suo genio parturijsse, & nobilissimæ Machabæorum parenti adeo generosam cælo sobolem immisisse, quod ea filijs fortiter ad mortem oppetandam impellendis aliquando dixisset, fecissetve, ipsa, tota vita suorum mentibus, moribúsque expressum esse voluit. *Nescio qualiter in vtero meo apparuistis: neque enim ego spiritum, & animam donaui vobis, & vitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi, sed mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem.* Tum vltimo decertanti ad vltimam Luctam exstimulando, *Fili mi, miserere mei,* inquit, *quæ te in vtero nouem mensibus portaui, & lac triennio dedi, & alui; & in ætatem istam perduxi. Peto nate, vt aspicias cælum, & terram, & ad omnia quę in eis sunt, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus.* Hanc illa mercedem vnam exposcit fastidiorum, & laborum suorum, quam vnam matrimonio propositam in Christiana schola didicerat, vt liberi cælo, non solo procreentur. Ergo eos, ante omnia

Psal. 127.

2. Mac. 7.

prohibebat quidquam audire, aut ſpectare, quod non eſſet cum honeſtate, & cum pietate coniunctum : ab illis ſocietatibus maximè arcebat, vbi ſuſpicio eſſet aut friuola, aut vitioſa, aut non ita decora tractari : Dauidicos concentus, & ſacros hymnos, non ſputatilicas, & pruritu nefando aurium infames cantilenas edocebat : ijs magiſtris potiſſimum committebat, qui non magis literarum ſcientia, quàm probitatis cultu excellerent, qualéſque Philoſophus Seneca dicebat, *Quos magis mirere cum videris, quàm cùm audieris*: vti vnà cum liberali doctrina, excolendæ pariter conſcientiæ Diſciplinam haurirent : diebus feſtis ſecum ad rem diuinam, atque ad ſacras conciones gregatim ductabat, quos illa dies totos religioſo cultui deuouebat. Denique in hoc omnium maximo, & imprimis arduo, & ſupremo negotio prolis optimè imbuendæ, vt quo ſemel imbuta recens fuiſſet, odorem deinde ſeruaret, quantum B. Franciſca profecerit, ad vltimum apparuit, cũ filios ſui perſimiles, ſancta ſanctos, quod ego in ſummis illius miraculis certè cenſeo, procreauit, vti Carolus Caluus Imperator, atque Rex Galliarum non magis Regium eſſe, aut glorioſum dicere ſolebat, Regnare, quàm Reges facere, aut factis à ſe Regibus Imperare. In cæteris vnum noſtra Beata inſignem extulit, Euangeliſtam appellauerat, qui inde à tenera ætate, ſenili maturitate quadam, & Prophetiæ quoque miraculo claruit. At enim ſemel educto è vagina gladio, qui ex Patris enſe pendebat, eo in Patris ſui renes leuiter obuerſo, haud multo ab hinc tẽpore,

inquit, mi Pater, hoc ipso in loco, & grauem, & periculosum ictum accipies: nec vana fuit, vel puerilis denunciatio. Anno M.CCCC.VI. Ladislao Rege Neapolitano ab Romanis per tumultum, & seditionem, ad vrbis custodiam aduocato, populari, vt sæpe assolet, contentione, inter ciues, & Ladislai milites concitata, Laurentius Parens, quod illi ante fuerat ab suo Euangelista prænunciatum, in illo ciuili tumultu, fuit grauissimo sub renes vulnere transuerberatus. Nec semel Euangelista adolescentulus, ac penè puer euentura prædixit. Virum alias religiosum, eorum mendicantium ex numero, qui sublata pera ostiatim stipem colligunt, certo prognostico admonuit fore, vt breui illum mendicantis habitum, cum honoratiori, vestitu commutaret; vt dixit, vt accidit. Ille paulo post fuit inauguratus Episcopus. Præcipuo cultu Sanctissimus puer SS. Abbates Onufrium, atque Antonium prosequebatur; porrò horribili inguinaria lue Romanã vrbem, fœdum in morem, depopulante, ipse in pestilentem quoque morbum prolapsus se moriturum breui præsensit: calidè Confessionis peccatorum ministrum Sacerdotem expetijt, matrem premonuit par illud Sanctorum tutelarium aduentare magna Angelorum turba stipatum, vt illum extempore in cœlum, æternum Beatorum domicilium prosequantur. Quã opportunè profectò, illo ipso die, ineffabili quadam voluptate, Beatus nouem modo annorum puer ad cęlestem patriam ex funesto ergastulo euolauit, víxque egressus ex carceribus, decursione mirabili, metam attigit.

attigit. De quo ne vlla causa dubij hæreremus, eadem hora, qua ille decesserat, puella quædam in illa vicinia, lue quoque populari correpta, etsi iam linguæ vsum ex morbo perdiderat, resolutis momento faucibus, Euangelistam conclamat Pontianum numerosa Angelorum multitudine circumuallatum se conspicere gloriosum ad sydera gradientem. Vaticinium fuit. Familiares attoniti, re peruestigata, comperiũt eadem hora Euangelistam è viuis ad superos emigrasse. Si id parum est, ecce iterum Agnetem puellam quinquennem fraternæ sanctimoniæ consociatam. Vix anno transacto, Francisca domi in cubiculo orationi, primulùm pungente auròra, vacabat. Euangelistam suum clarè redeuntẽ adspicit, eadem ætate, ea statura corpusculi, ea specie, qua obierat, nisi quòd multo pulchrior lucidissimi syderis instar emicãs apparebat, altero veluti coæuo puero paris pulchritudinis comitante. Mater ijs spectaculis haud insueta, dulcissima sobole consalutata, simul perdiu de cælesti gloria, qua fruebatur colloquuta, insuper ab eo certior facta secundo illum Angelorum conscriptum choro, demũ extremũ id audijt, quod maximè auebat, se potissimũ è cęlo delapsum reuenisse, vt Agnetẽ sororẽ iucundissimã sibi inter Angelos adnumerandam adiungeret: quibus genitricem affatus, solatúsque diuinæ significatione voluntatis, repentè ex oculis sese in auras mira celeritate proripuit; ac post Paulum Agnes corpore expedita cælum petijt, postquàm decumbentis ad lectulum mater Columbam pręcipuo candore albican-

tem circumuolitantem antè prospexisset, quæ succenso cereo ad rostrum appēso, iacentis puellę membra singula pedetentim veluti obsignabat. Iam satis de liberis, quæ Philosophus Aristoteles tanti momenti esse censuit, vt maximam parentum felicitatis partem in ea cura constitutam putarit, illa enim eius sunt

Oecon. l. 2. c. 2. in œconomicis. *Cùm ergo tanta adhibeatur cura pro corporis esca, quid pro liberis, & matre educatrice? nonne protinus omne studium fuerit adhibendum? hoc enim solo hominum conditio mortalis existens per successionem immortalitatem consequitur, omniáque parentum vota huc tendunt. Quamobrem qui ista negligit & Deos ipsos videtur negligere.* Maximè verò id exemplo faciendum existimat. *Nisi enim parentes exemplum vitæ filijs præstent, euidentem excusationis causam erga se illis relinquunt. Ac timendum est, ne contempti à filijs quasi non benè vixerint, in senectute deserantur.* Id nos quotidie lamentabili experientia accidere non tam videmus, quàm meritò ingemiscimus, vt sibi flagella fecisse non liberos parentes vt plurimum sentire cogantur.

III. FAMILIAE CVRA. De reliqua familia ad tertiam figuram expressa non ero prolixior, de quibus Apostolus imperat, *Domini quod iustum est, & æquum seruis præstate,*

Coloss. 4. *scientes quod & vos Dominum habetis in cælo.* Atque iterum,

Ephes. 6. *Et vos Domini eadem facite illis remittētes minas scientes quia & illorum, & vester dominus est in cælis, & personarum acceptio non est apud Deum.* Pudet referre quàm turpiter in ea Christiani officij parte peccetur. Corpore, atque animo constamus omnes, serui, liberíque: vtrique eundem seruatorem, ac dominum, eandem pro-

positam gloriam habemus: quo fit vt matresfamilias quia spiritum eodem ex fonte hauserunt, seruorum etiam curam gerere teneantur, neque eos ita, vt muta quædam, languidáque pecora contemnant, quos aliquando in cælo æquales, forte etiam superiores habituræ sunt; corpora verò ne vel immoderatè sana opprimant, vel ægra indignissimè, Barbarorum more, proijciant. Aristoteles optimus magister haud multo secus, quanquam minimè Christianus præcipit; *Cum seruis autem*, inquit, *ita versetur, vt neque superbos esse sinat, neque abiectos. Quapropter oportet considerationem habere, ac indulgere illis, & permittere singula secundum merita, & cibum, & vestem, & quietem, & castigationem; verbo, & opere Medicorum artem imitādo.* Ego autenticè scriptum in B. Franciscæ actis inuenio, tanta affabilitate tractabilem se, atque amabilem omnibus præstitisse, vt seruos præut germanos fratres, ancillas velut sorores, æqualésque coleret; imò gauderet ex æquo per omnia cum domesticis mācipijs tractari, haberíque: eos si aliqua leuicula culpa læsisset, demissè ab illis errati veniam postulare, errorémque, quantuluscunque esset, extemplo corrigere consueuisse. Qui si è contrariò diuinum numen aliquo piaculo prouocassent, demum ex aduerso illam leænæ grassantis ad instar inflammatam, ardentémque id cuicuimodi foret, constantissimè castigatum vindicasse, non tam authoritate, quàm exemplo præfuisse, iussis herilibus religiosa passim monita ad Christianè viuendum addidisse: quantum ad seruorum corpora, nec torpere inertia,

Œcon. 1. ca. 5.

neclanguere otio, nec ſuccumbere immoderato labore ſinebat: ſi ægri decumberent, tantum abeſt, vt quod feri homines faciũt, in impluuium abjiceret, vt eos in lectulo domi ipſa ſua manu aleret, illis omnia abundè quouis pretio venalia, quæ neceſſaria erant ſubminiſtraret. Specimen ex cognata vannotia capere poſſumus, quæ eodem tecto vtebatur. Illa ex graui morbo ita guſtus ſenſum obſtipatum habebat, vt vel ad ciborum intuitum nauſearet; quare auiditate quadam an muliebri, an ex ægritudine contracta, eam aliquando cupido cancri terreſtris inceſſit, qui curioſiſſimè conquiſitus cùm nec prece, nec pretio reperiretur, B. Franciſca miſericors, iacentis commiſeratione permota Deo fidenter ſupplicauit, vt infinita ſua ſapientia, præſenti leuatione, ægræ vannotiæ ſubueniret. Neque irritæ, vel inauditæ preces. Dum domeſtici ſimul omnes in aula domi cũ matrefamilias verſantur, è ſummo tabulato cancer eius generis nec inopiniatò decidit inuſitatæ magnitudinis. Gratiæ diuino obſonatori Deo ingentes habitæ; expetitum ægræ eſculentum ipſa ſuo marte conditum appoſuit, impenſius etiam, quàm illa ſperauerat, refocillauit; nam eo cibo non celerius auiditatem, quàm ipſam ſimul ægritudinem propulſauit. Erga exteros quomodo ſe geſſerit mirari potiùs tacitè, quàm ſcribere tenuiter liberet, niſi ſpeculum ea quoque parte terſiſſimum ſe mulierum generi propoſuiſſet, quatuor illa, quę Diuinus Apoſtolus admonet, abſolutè complexa. 1. *Super omnia autem charitatem habete, quod eſt vinculum perfe-*

IV. ERGA PROXIMOS QVOMODO SE geſſerit.

Coloſſ. 2.

ctionis. 2. *Et pax Christi exultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in vno corpore.* 3. *Induite vos ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti viſcera miſericordiæ.* 4. *Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter in omni ſapientia docentes, & commonentes voſmetipſos.* Quæ ego conglobatim dum expedio, primùm illius erga corpora charitatem, deinde erga animos ſtudium expono. Ardebat illa enim magis, quàm amabat, ſi quem aut rerum, quæ ad corpus ſuſtentandum pertinent, indigentem, aut eorum, quę ad ſalutem animi neceſſaria ſunt, penuria laborantem offenderet. Hinc erat quòd ædes illius Xenodochium potius pauperum, quàm vnius priuatæ perſonæ domicilium videbantur. Nemo mendicus ab eius veſtibulo vnquam fruſtra ſine ſtipe receſſit; vulgo à miſeris omnibus nullo diſcrimine eius atria, porticus, interiora domus frequentabantur: vnde ſolenne illi erat nihil domi proprium quamuis pretioſum, aut neceſſarium habere, omnia promiſcuè ſolius neceſſitatis habita ratione vulgabat, familiaribus nonnũquam licet obſtrepentibus, quòd ſe ſtatim liberali cõgiario, quæ eleemoſinæ cauſa effudiſſet, repoſituram pro certo confideret. Vrbs aliquando ſumma annonæ caritate premebatur; omnia mendicis vndique, atque ægris latè compita obſeſſa laborabant: B. Franciſcę Socer Andreottius commodùm eo anno generoſioris vini ſelecto dolio ſibi, familíæque prouiderat. Noſtra misericórs, ad quam miſeri omnes tãquam ad commune diuerticulum conuolabant, largè omnibus pretioſum liquorem adſperſum depromebat: itaque

1. Corporum curã quàm ſolicitam haberet.

breui quotidiana, nec interrupta benignitate, doliũ socero inscio, exinaniuit: non multo post, socer visendi, explorandíque meri anxius cùm plenè, belléque vacuum, atque exhaustum comperisset, suspicatus id quod res erat; in piam nurum clamore, & non nulla exprobratione succensus cæpit de damno expostulare: at illa suauiusculè factum excusans, soluto primùm, ac tranquillo animo esse iubet; tum recipit ipso vestigio se illi de eodem dolio propinaturam; cum vannotia ad cellam aduolat, vas vinariũ, sine dolo, prout antea bene plenum offendit; acclamatur. hauritur. in stuporem itur. numini quàm infimo ex pectore grates ingentes persolutæ; socer obstupefactus, edoctúsque: nurus in virtutis proposito firmata magis; pauperes sustentati; omnes ad vnum prouidæ propolæ sapientiam admirati, ipsa ad institutam pietatem incensa semper ardentius mendicorum vsibus deseruire instituit, vnde aucta in dies, atque congesta miracula. Alio quodam die, parum admodum grani, quod ex domestici horrei emissitijs quisquilijs recollegerat egenis elargita, eò postmodum regressa plus quadraginta modios germani, ac sinceri frumenti reperit. Crusta, mucidáque recilamenta ex eleemosinis hinc inde corrogata sibi ipsa seruata sumebat, eorúmque in locum clanculum panem recentem artolaganum in sacculos pauperum submittebat. Obfirmatè adeo, constantérque ægris egentibus ipsamet studium, atque operam impendebat, vt illis curandis, totos quadraginta circiter annos, quibus vnà cum

Laurentio vixit, conſtet in eam curam incubuiſſe. Noſodochium S. Spiritus, & Campi ſancti ante omnia, & S. Mariæ Trans-Tyberinæ præcipuo ſtudio excolebat, vbi non ſolum ægrotis ſua opera obſonabat, ſed cibum domi ſuę exquiſitè apparatum ſuis ipſa manibus porrigebat: nec eſculenta modo, vel poculenta vulgaria accurabat, at ſimul etiam medicamenta, ſportellas, bellaria, dulciaria, aliáque ad ægrorum guſtum ſubleuandum, acuendúmque non maiori copia, quàm munditia, & vrbana quadam, gratáque elegantia ſubminiſtrabat. Eſtnè quo progredi poſſit vlterius admirandæ matronæ erga miſeros, ægróſque homines munificentia? Inueniemus. non profusè tantùm illa ad victum neceſſaria, quibus opulēta fœmina domi abundabat, largiebatur, verùm ad inauditæ cuiuſdam, ſtupendæque profuſionis cumulum, & magni Pauli Nolani inſtar ſe ipſam ipſam in pauperes effunderet. ô ſpectaculum, non modo ſpeculum vix vſquã hominibus in tota antiquitate ſpectatum! ipſa ſæpenumero ſermenti, lignorúmque faſciculos, pedes, aut de ſuo, aut raptim aliunde ruri excerptos ſuis humeris, inde à vinea ſuburbana per vrbem baiulabat, aut ſi oneri ferendo non eſſet, aſellum onuſtum in oculis omnium, nobilis, & clara, & diues fœmina circunducebat. Non raro, comitante vannotia, certos vicos ab vrbe diſtractos adibat, vbi ipſæ remotis arbitris ignotæ mendicatim ſtipem poſtmodum egenis refundendam quæritarent, tam ſiniſtro plerúmque ſucceſſu, vt ſcommatis, ſalibus, & conuitijs, loco eleemoſi-

narum, onustæ reuerterent. Id verò adeo ex professo faciebant, vt sub illud tempus, cùm solenniores ad S. Pauli ędem suburbanam stationes frequētabantur, affluente magna mortalium multitudine, ambæ ad sacræ ædis fores alijs se mendicantibus fœminis nonnunquam adiunxerint, paucísque nummulis hinc inde corrasis auditæ fuerint Deo laudes, gratésque iterare, quòd eo die ancillulis pecuniolæ tantum prouidisset, quantum illis ad tantillum lupinorum, & panis ad cibum satis esset. Vnde ad illam coniecturam ego adducor, non solum opis pauperibus afferendæ causa, solitam B. Franciscam mendicare, verùm vt domesticarum dapum delicatiore delectu fastidito, atque egenorum vsibus reseruato, pauperum epulas prægustatas sibi de industria retineret, vt nec marito rem domesticam dilapidare, nec tamen egenis lautè tractandis deesse videretur. Quæ si vel quia miracula, vel quia extraordinaria, vel religiosarum potius, quā nuptarum propria parum imitationis habitura iudicabuntur, meminisse tamen Christianas mulieres oportebit, etsi peculiarem quendam Dei inspirantis instinctum ad illa singularia sequebatur, tamen eo imitationis ansam præclaram præbuisse, tum quòd se diuinis instigationibus penitus conformabat, tum quòd nihil omnino marito inscio, aut inconsulto moliebatur, tum quòd in ea sexus infirmitate, fœmina, quantum fœminæ cum Dei ope audere, quantum facere, modo adsit animus, etiam queant, suis exemplis commonstrauit. Nunc quantoperè animorum salu-

tem

tem anhelaret, quanquam ex illa opera nauata corporibus suspicari possumus, tamen aliquando ostendit, quando seu ægris opitularetur, seu victum inopibus procuraret, eadem opera eorum mentes ad Christianarum virtutum obseruantiá exacuebat, Christi seruatoris imitatione, qui corpora simul, atque animos eodem beneficio persanabat. Fuit in D. Cæciliæ hospitali pauperum domo quædam fœmina, quam lecto periculosus morbus afflixerat: hanc vaticinata B. Francisca, ex barbara quadam desperatione, filiú obstipata gula strangulasse, detestandi parricidij commonefactam, conuictámque ad voluntarios pro scelere subeundos pœnitentis animi cruciatus, tum ad saniorem mentem facilè impulit. Qua ex causa, vt in promptu Nosodochij egenis decumbentibus Sacramentorum facultas adesset, sacerdotem suis expensis ad S. Mariæ trans Tyberim sustentabat. Incredibili ardore dies, noctésque flagrabat deuios sceleratorum hominum sensus ad meliorem indolem reuocandi: continuas eam in rem preces ad superos eiaculabatur. perennes ex oculis lachrymas profundebat; pectus pugno complicato pulsabat; corpus atterebat; inertia ingenia insidiatoris Dæmonis conatibus obsistere nescia præcipuo studio commiserabatur, se eorum causa ita vexabat, mulctabátque, vt cacodæmonū nequitiam, & intentatas miseris machinationes longè molestius, quàm eorum ictus, & crepitus ferret. Quãdam sua institutione discipulá, supremo agone, cum morte luctantem subodorata de animi quoque inte-

2. Animorum curã quantam haberet.

ritu periclitari, ſanitati reſtituerat, quo vitæ emendatioris conſilia impoſterum iniret: id adeo indignè Cacodæmon accepit, vt, facta incurſione, duo ferociſſimi ex Tartaro lemures famulam Dei, obtorto, è neruis duriſſimis, flagello extremè cæſam miſerandum in modum lacerauerint. Alteram eiuſdem inſtituti Catarinam non tam morbo, quam deuexa ætate decrepitam, deſperata valetudine, loquendi facultate deperdita, à ſenſu etiam abalienatam, iam, iámque moribundam tandiù in extremo conflictu retinuit, dum Sacerdos, qui ab vrbe aberat, quinto, ſextoúe pòſt die reuerteretur, à quo ſupremum Sacramentorum ſolatium conſequuta, mori à B. Franciſca permiſſa exſpirauit, quaſi precibus pendulam eius vitam teneret: tum enim Litanijs à Beata conceptis, ab ea in hæc verba iuſſa decédere, *vade in pace, roga Deum pro me.* Dicto audiens obtemperauit. Ita hoc conſequuta erat diuinitus, vt non ipſa modo Sancta eſſet, ſed quoſcunque alios ſua familiaritate cõtingeret, ſui ſimiles breui redderet. Illius aſpectu, alloquio, congreſſu illo toto ſociali, ita ſingulorum ingenia obuertebar, vt ſiue diſſenſione aliqua, ſiue laſciua turpitudine, ſiue inueterato quopiam alio ſcelere, aut vlla alia immoderata perturbatione laborarent, eos momento componeret, & meliora concipere animo ſuaderet. friuola, ſcurrilia, inutilia, turpia, aut quę tantillum alienam famam attingerent, eorum à quibus frequentaretur, nullo pacto ferebat, frangebátque, ita vt vel ad diuiniora diuerteret, vel ſubito inchoatis alia

honestiora quodammodo adsuta, interruptione non ingrata, misceret; vel si illud non posset, interiecta salutari reprehensione prorsus abrumperet. Ita fiebat, vt quasi Ætnęum quoddam diuini amoris incendium, circùm omnia vicina succenderet, atque vndique in mortalium animos, ex sui pectoris veluti flagrantissima Pyra, ardentes pietatis scintillas, necnon cælestes igniculos euibraret. Quibus demum artibus id assequebatur, quod princeps Apostolus exigebat, non solum vt cum omnibus pacem firmaret, sed ipsa apud omnes beneuolētiam, reuerentiam, admirationem, præcipua matronalis dignitatis decora, ipsa pacis, & socialis amicitiæ perpetua conciliatricula nancisceretur. Facilè siquidem tua cedendo, alia nihil attingendo, cum omnibus pacem inuenias; maximè si te subijcias ipse omnibus, nemini anteponas, omnibus prosis, nemini officias, ijs artibus doceas tygres etiam, nedum efferatos homines mansuescere. NAM quatenus modo ad personam vxoris attinet, ea ad quintum illud aliud speculum referuntur, quæ Paulus Apostolus de moderato præsertim cultu corporis præcipiebat, quæúe Aristoteles naturę vestigijs solertissimè indagata, ad sempiternam earum mulierum ignominiam, quæ Christiano nomine profanam lasciuiam obtegunt, in proba matrefamilias desiderauit, videlicet frugalem in habitu, totáque vitæ conformatione temperantiam, & inuictam in rebus aduersis, maximè quæ maritum obsident, tolerantiam; nos, qui cum Christianis agimus, tertiam quan-

V. ERGA SE IPSAM, QVALEM DISCIPLINAM *obseruauerit.*

dam omnium Reginam adiungimus, lasciuientis corporis castigationem, cum moderata seueritate temperatam. *Sumptu autem, & vestitu, & apparatu* (inquit de matrefamilias Aristoteles) *minori etiam vtatur, quàm leges permiserint ciuitatis; considerans nec vestimentorum nitorem, nec excellentiam formæ, nec auri copiam tantum ad mulieris laudem, quantum modestiam in rebus, ac studium honestè, decoréque viuendi valere: etenim omnis huiusmodi ornatus animi optabilis est, multóque firmior ad senectutem vsque ad veras laudes sibi, atque liberis comparandas.* Quoad illam in aduersa fortuna constantiam, incredibile est quàm Christianè non Christianus homo philosophetur. *Quapropter decet non solùm in prosperis rebus, secundáque fortuna vnanimem sese viro præstare, & inseruire velle, verùm etiam in aduersis. Si sit in rebus defectus, vel corporis ægrotatio, vel alienatio mentis, æquo ferat animo, & obsequatur.* Tum post paululum magnum, negotium exẽplis assequitur. *Putare debet mulier hinc optimam sibi laudem si rectè se gesserit peruenturam: secum ipsa repetens, quia nec Alceste tantam sibi gloriam parasset, nec Penelope tot, tantásque meruisset laudes, si cum fortunatis viris vixissent, verum Admeti, & Vlyssis aduersitates parauerunt illis memoriam sempiternam: nam prosperitatis quidem facilè est reperire participes, aduersitatis verò, ni optimę sint mulieres, participes esse renuunt.* Nec mihi ille aliquid scripsisse verius vnquam videtur, quàm cùm asseruit *formà, & pulchritudine fœminas beatitudinem metiri, nihílque magis cupere in vita, quàm esse, aut videri formosas.* Quid illa insana? *speciosa quęro pascere Tygres?* pudendum, ac deflendum

Oecon. lib. 2. cap. 1.

1. Cultus & fastus muliebris obiemptio.

Horat 3. Od. 27.

fatis,in Chriſtiano cælo, nihil illas refugere, vt vaniſſimæ pulchritudini obſequantur, qui Spurinam neſcio quem nouimus, apud Valerium,in media infidelitate, adoleſcentem elegantiſſimum,cùm ſeſe appetitum à fœminis cerneret, vt libidinis illis materiam tolleret, ſibi vultum dedita opera dedecoraſſe, oríſque decorem vulneribus confudiſſe. *Fœdera ſeruaſſet ſi non formoſa fuiſſet.* Arripio de iſtis omnibus, quod ille de vna argutè cecinit; ſyluam certè iſtæ adulteriorum, & maleficiorum accendunt, quibus Poetarum theatra omnia, Oratorúmque ſuggeſtus perſonare videmus. Cæterũ hac parte mulieres, vt in omnibus,ſemper extremæ vel nimia, vel pauca, quanquam rarò pauca,appetendo peccant. Neque enim ego ille ſum Stoicus, aut ferreus, qui omnem à fœmina ornatum auellam: Philoſophis ſua materia prima informis, & omni elegantia carens, quam ſubtiliſſimus Auguſtinus idcircò, aut nihil, aut propè nihil appellauit, ex natiua deformitate, appetitu inexplebili omnes formas, ſpeciéſque deſiderat, neque in vlla poteſt quantumuis perfecta quieſcere:quam enim anima rationali perfectiorem appetere poterat? Certè Ariſtoteles materiam alia ex parte veluti matrem nominauit; accipio omẽ, atque ex ingenita deformitate deſperatam illam formæ cupiditatem ſatis ignoſco. Verùm animi illa eſt, prout proximè aiebat ille Philoſophus, quæ verè formoſas efficere ſola, & perfectas poteſt. illa alia corporis fluxa eſt, floríſque ſimillima, quæ momento tẽporis deflorefcit. Quanquam haud inficiandum etiam

Lib 4.

Ouid. ij. faſt.

Ariſt. 1. Phyſ.

Cic. Orat. Perf. eas ſuum quendam cultum decere, ita vt inornatæ cùm ſint, ornatæ videri queant; idque eas maximè deceat non eſſe ornatas: quædam enim ſunt ſocialis cuiuſdam decori, quod Græci τὸ πρέπον nominant, ornamenta, quæ maritorum quoque oculos domi contineant, ac honeſto quodam veluti incantamento deliniant: ſed ita, vt illud Iuliæ Imperatoris Auguſti filiæ mordicus teneant, quam frugaliſſimus Imperator cũ ægreferret comptiorem ſolere eſſe, quàm neceſſe eſſet probæ, vidiſſet verò illam aliquando modeſtius Macrob. 2. Satur. compoſitam, *Quanto hic in filia*, inquit, *Auguſti probabilior eſt cultus*. Cui illa, *hodie me*, inquit, *Patris oculis ornaui, heri viri*. Vſque eo ſanè non improbetur illa luxuria, vt obſequentes maritorum oculis, non adſpectuum alienorum aucupandis illecebris ſeſe comparent. Diuini ingenij vir Auguſtinus Chriſtianam matronam ſeriò admonet, caſtigátque, quòd pannoſa nimis inuiti mariti oculis obſoleſceret, in quo muliebrem etiam refractariolam arrogantiam argutè perſtringit. Ep. ad Ediciam. *Quid abſurdius*, inquit, *eſt, quàm mulierem de humili veſte viro ſuperbire, cui potius expedit obtemperare, quàm in nigellis veſtibus repugnare?* Alias, quæ non ſe virorum, ſed alienis oculis ornant, videre eſt familias euertere, maritos ad verſuras adigere, liberis ex faucibus pulpamenta, quæ ipſæ veſtitu deuorent, Struthionibus crudeliores auellere: alienis viris veluti retia, venereáſque tendiculas explicare: atque vt cum magno Philoſopho dicam, Senec. l. 7. Benefic. *Non ſatis muliebris inſania viros ſubiecerat, niſi bina, ac terna patrimonia auribus ſingulis pependiſſent.*

Vt parum Comicus dixisse iudicio illius censeatur, cũ illa diceret, *Videas mulieres totis fundis exornatas.* Ad quid? si illis sumptibus mariti sudant? si ingemiscunt? si ferre non possunt? nisi vt contentionum, & maleficæ zelotypiæ semina iaciantur, si aureo illi flumini eloquentiæ Christianæ credimus? *Ille ornatus & zelotypiæ suspicionem inijcere sæpè solet, & inimicitias, & cõtentiones, & pugnas concitare.* Ita enim accidit vt castæ mẽtes lasciuo habitu in suspiciones incurrant, cõtrà verò lasciuæ simplici ornatu obtegantur, provt castissima illa vestalis Clodia, cui luxus vestium pudicitiæ laudem adulterauerat. *Casta quidem sed non est credita: rumor iniquus læserat. Cultus, & ornatos variè fudisse capillos læserat.* Quo in genere noster Ausonius subtilius etiã muliebrem illam insaniam castigauit.

Plaut. in Epid.

S. Chrys. hom. 21. ad pop. An.

Ouid. 3. fast.

Dissimules estis túque, sorórque tua
Hæc habitu casto, cùm non sit, casta videtur,
Tu, preter cultum, nil meretricis habes.

Quid quòd aliquæ nec viris, nec alijs, sed sibi cultũ perditè amant, & aucupantur? *Studiosum, amánsque ornatus genus fœmineũ est, multásque insignis pudicitię quamuis nulli virorum, tamẽ sibi scimus libenter ornari*: id S. Hieronymo, non mihi credatur; diù ille frustra hocce domesticum an maleficium, an latrocinium insectatus exprobrauerat. Hoc monstrum horrendum, immane, ingens, triplici extremitate formidabile Christianà Heroina nostra genus sanctiorum quarundam Amazonum detruncauit: quæ nobili loco nata, nuptáque muliebres ineptias calcauit, quod de Platonis fastu

D. Hieronym. Ad Gaudent.

quidam Philoſophus iocular iter aiebat, vt ſimplici, & mero veſtitu pullo, non gemmis, non fuco, non multicoloribus mercibus, veluti cęterę tegeretur, quę omnia diuendebat, vnde pauperibus nummos, victúmque faceret. Oportuit deſpicatiſſimo habitu fuiſſe, quæ ſæpe, vt dictum eſt, ſe alijs fœminis mendicantibus, ad templorum veſtibula, miſcebat, quæ ligneis faſcibus onuſtá per vrbem aſellum agebat. Neque verò, illa egregia ſui cōtemptione, ſuæ mentis altitudini ſatisfactum putabat, niſi aliarum quoque mulierum luxū, abſque inducijs, inſectaretur, in quarum animis vel ſedula admonitionum cura, vel præclaro ſuo exemplo, vel occultis ad ſuperos precibus, tantum profecerat, vt pleræque faſtum, & pompam, & gemmas, aurum, ſericúmque cum modeſto, atque Chriſtiano ornatu, grato vniuerſæ ciuitati, opportunóque ſpectaculo, permutarent. Fucati verò medicamenta candoris, & ruboris omnia non aliter, quàm prodigioſum piaculum exhorreſcebat, & ab alijs omni ſtudio remouebat, quæ inſitam Dei conditoris beneficio formam ementitę, adulterina, laruatáque obductione corrumperent. Nam ad eum modum diſertiſſimus Cyprianus, in illas mulierum Citerias, cōceptis verbis, iã pridem ſtilo illo ſuo vltore, deſæuijt. *Manus Deo inferunt, quando illud quod ille formauit, reformare contendunt, neſcientes, quia opus eſt Dei omne quod naſcitur, Diaboli quod mutatur, &c. Nū metuis oro quę talis es, ne cū reſurrectionis dies venerit artifex tuus te non recognoſcat? vt increpans vigore cenſoris, & iudicis dicat; opus hoc meum non eſt,*

S. Cypriã. lib. de habitu virg.

nec hęc imago nostra est, cutem falso medicamine polluisti. Laruas ego cum admirando Chrysostomo nominaui, cuius illa sunt dicta præclarè. *Inanem gloriam hanc maiores nostri omnes merito dixerunt; inanis námque est sicut laruę, quę pulchrę quidem visu, & decoræ, intus verò inanes reperiuntur, quare cum aspectu elegantiori appareant neminem vnquam ad se amandum allexerunt.* Pereleganter sanè, vt nostrarum mulierum fastus semel ex Philosophi Barbari ingenio retundatur, apud Xenophontem in Oeconomico istas excusationes eludit Ischomachus, cùm se id maritorum imperio, saltem genio, facere mentiuntur. *Age, inquam, coniunx*, inquit Ischomachus, nonne ea pactione cōuenimus ambo, vt sua alteruter alteri omnia conferret, nihil proprium reseruaret, omnia in medium, & in commune haberentur? ita, inquit vxor. Iam quæ mihi probam, & germanam dotem numerasti, si tibi, inquit, ego pro tua dote præstigias, aut offucias darem, idnè tibi gratum duceres futurum? aut tu fictas armillas, fictos torques, fictum aurum, quàm quæ tu pura attuleras, malles? nequaquam, illa inquit. Atqui corpora, inquam, tu mihi, ego tibi connubiali lege tradidimus, nunquid? ita est, inquit. Age verò, annon ego tibi natiua mea forma gratior, quàm aliena fucatus, & coloratus? opinor, inquit, te alium ego haud vnquam feram. Itum ille Socraticè irretitam vxorem frugalitatem, & natiuam speciem edocturus, & mihi, inquit, puta mētem eandem esse, nec tam mentito tuo colore delectari, quàm tuo. Hîc mulier erubuit, & luxuriam, illa mariti sapientia, emendauit.

S. Chrys. hom. 2. in Ioan.

Xenophō in œcon.

1. Quanta Beatæ Franciscæ sui despicientia.

Næ illi fatui satis, & ridiculi mihi oppido videntur, qui laruas, quàm mulieres malunt. Nihil B. Francisca tanto, támque implacabili odio est detestata: sui generosissimam despectionem, pro præcipuo ornamento semper habuit: ardentem charitatem pro purpurisso, aut minio excoluit: pudicitiæ candorem pro cerussa; morum incredibilem suauitatem pro serico; miraculorum, splendorem pro gemmis; Christianorum operum iuuicta patientia probatorum, pro auro, argentóque; lachrymarum vim perennem pro distillatis laticum pretiosorum ad leniendam cutem lotionibus; *& lachrymæ eius in maxillis eius*; pro Cyprio puluere naturalem pilorum ornatum decolorante, assiduum cum psalte Regio de peccatis admissis pœnitendi studium, cinerem tanquam panem manducans, potúmque fletu miscens; denique pro aureis, gemmatísque annulis, aut catenulis, egregiam viro, proximis, superísque præstitam, & seruatam fidem, constanti illo amore, connexam. Accidit aliquando vt lignis onusta de more, fortuitò in plebeium nescio quem suo item fasciculo oneratum incideret, proximè vno ex Beatæ Franciscæ consanguineis consequente; quo occursu cùm ille baiulus vtrique notus, veritus ne illa ingerato occursu erubesceret affinis adspectu, se vtrique intermedium, vt fasciculo vtrique officeret, inijcere voluit: at illa lignis suis illius oneri in aduersum oblisis, impulsu sibi viam aperuit, & suum illum agnatum ex professo, ac palam consalutauit, præclara de muliebri arrogantia reportata victoria. Atque obsecro quid

illa quo se deprimeret, abijceretque non tentauit, quę inauditarum inuētionum acumina non excogitauit? Viuo marito, ac sospite, eius permissu, iam suarum monialium cæperat cætum instituere, quæ paulatim eius imitandæ studio quadam in domo ad Campitelli regionem coaluerant: eò illa semel profecta, vt quotidie, re familiari curata, solebat, priorem domus aditum ingressa, pro scalis, quibus in ædes ascensus erat, morata, anteriores ædium valuas occludi iussit: tum pulla ea extima veste deposita, capite velis abiectis penè nudato, comáque in collum, atque humeros temerè crispante, soluto, brachijs, atque humeris expapillatis, cæterum sine cinctu discalceata, sordidata, lachrymis abundè manantibus, suspirijs miserabili eiulatu sonantibus, manibus in crucis imaginem decussatis, oculis in terram depressis, facie inflammata, labantibus genibus, humi postrata, voce tremula, intermortuáque, vociferans obtestabatur, earū in numerum tanquam mendicam, miseram, & vile peccati mancipium recenseri; quæ ætatis florem vanitati caducæ, fluxæq́ue infeliciter decoxisset; fæcem creatori, ac Domino Deo seruasset. Haud enim ferè se alio nomine, aut appellabat ipsam, aut appellari ab alijs cupiebat, quàm peccatricem, vile scelerum sterquiliniū, omnis nequitiæ retrimentum, sentinam, ac cloacam spurcissimæ turpitudinis; corruptionis, ac putoris horrendum piaculum, mendacis, vanitatísque insigne ludibrium, denique omnis funestæ miseriæ solenne, ac celebre documentum. Hîc tanta summissione il-

lius sociæ obstupefactæ vno ore pronunciant, nefas esse vt alia magistra, ac præses, ipsa superstite, legeretur, quæ suo iure omnium dulcissima parens, ac mater extitisset. Ergò illis vno consensu ita deinceps omnibus præfuit, vt omnibus subesset, vt se omnium famulam non colorata religiosæ demissionis ambitione, sed sincera voluntate diceret, quæ omnium sapientissima veluti procreatrix habebatur. Tantam animi depressi modestiam inueteratus ille superbiæ buccinator cacodæmon ferre non potuit: illi se ea forma, eóque habitu aliquando obiecit, qui spiritalem ipsius magistrum referret, charta, & sepia, & calamo instructus de industria, vt illas, quod ille nefarius suadebat, tot suas illustrationes, tantásque, ipsa dictante, conscriberet, eum ad finem, vt post ipsius obitum omnibus retro posteris, maximo fructu, glorioso sanctitatis præconio innotescerent: qua eadem de causa illam iuberet, pingendi artem perdiscere, vt spissa diuinarum rerum, atque visorum illustrium volumina, prout plerique Sanctorum veterum, recentiúque consueuerant, ad posteritatis admirationem, atque memoriam exararet. At illa scelestissimum quadruplatorem exsibilatum, & omni ignominia consputatum, insigni constantia propulsauit. Aliàs quaterni eodem ex baratro Tartarei satrapæ, specie humana, se illi humillimè cum insima quadam reuerentia submittebant; prædicabant, efferebant, exaggerabant summam illius pietatem, modestiam, seueritatem in domando corpore, perseuerantiam in religioso, accuratóque

proposito, contestati inter hæc, & professi se haudquaquam vltra posse illi obsistere, in irritum cadere sua consilia aduersus eam omnia, aliáque generis eiusdem, subinde capitibus in illius gremium inclinatis blandiebantur: quibus ex aduerso inuicta fœmina, per contemptum, ac ludibrium superbissima colla, & vesanum sinciput manibus quatiebat; superísque interea grates maximas profundissima quadam animi abiectione pro collatis beneficijs tam diù referebat, dum laruæ illæ stygiales procul summotæ facesserent. At non alias magis ista modestissimi animi demissio planè enituit, quàm quando miracula illo artificio dissimulabat, vt cùm morborum omnia ferme genera solo contactu depelleret, redditam sanitatem vnguento nescio quo ex Amaraci, & Rutæ succo admoto celaret. Atque accidebat interdum, vt illa medicamenta vel morbis aduersa, vel ad rem penitus inutilia essent, tantũ vt oculis fucũ faceret ad gloriolæ fugam adhibebãtur. Ægros tamen, quidquid erat, sanatos, vt vt diuina id factum acciperent, Deíque vnius beneficio acceptum referrent, obnixissimè adhortabatur, quo fiebat vt nec Deo sua laus detraheretur, & ipsa vanitatis speciem auerteret. Sim infinitus, si omnia sui deprimendi studia dicere aggrediar, hæc sufficiant pauca de multis. Nunc immane est quantam rerum aduersarum animi, corporísque patientiam semper attulerit; quæ vna virtus, mea quidem sententia, sola societatem coniugalem securam, sola tranquillam, sola beatam vitam præstare potest. Ea si absit, om- *2. Quanta in rebus aduersis Patientia.*

nia, demū ſurſum verſus, ſus dèque diſiecta, diſſipatáque peſſum eant neceſſe eſt, Balſamum fruticem ferunt non niſi ſpecillis fodicatum, laceratúmque ſuauem opobalſami liquorem exudare: nuſquam animi robur inuictum tantum, quãtum in iſta grauioris fortunæ laceratione diffunditur. Per ipſum tempus, quo in humanis verſabatur connubij nexibus alligata, Romanam vrbem turbulentiſſimi ſupra modum tumultus diſſenſionum ciuilium agitabant. Sic maritus, vt in communi procella, magna vnda iactatus peracerbos communis perturbationis turbines hauſit. Ille raptatus, ille iactatus, ille in exilium actus, ille fortunis ſpoliatus, ille vxore, liberíſque cariſſimis carere coactus. Frater mariti Germanus Paulucius in eandem calamitatum ratem iniectus, & ipſe lamentabili exilio deportatus. Ioannes Baptiſta filius pro obſide, vt magis dicam, poſtulatus; res domeſtica per illas iactationes penè in certum naufragium conquaſſata. In his omnibus imperterritæ matronæ inexpugnabilis animus, veluti cautes medio Oceano, vndique adlatrantibus vndis erectus, immotúſque ſubſiſtit. Palmam dicrees, quæ tanto magis obnititur, quanto magis pondere prægrauatur. Illa ſexu fragili cūcta domabat, ſpumas liquabat, vndas frangebat, ventos frænabat, re nulla illata humanitus vincebatur: ſemper eadem, atque ſui ſimilis, in proſperis iuxta, & in aduerſis facies tum mẽtis, tum corporis apparebat. Omnia hinc inde humana reciprocis fluctibus immugiebant, flocci faciebat. liberos amittebat, ferebat. ægritudine vel ſua preme-

batur, & æqui consulebat, vel mariti vexabatur, & tolerabat. fundatissimæ familiæ ruinas spectabat, nihil penitus se commouebat. obtrectatorum calumnijs, hostium rapinis, domesticorum insidijs impetebatur, pro illis egregia Christi discipula libenter orabat. benefactis malefacta pensabat. prunas ardentes amoris, in viscera non modo in caput eiaculabatur. Immanibus cacodæmonum spectris, nec spectris modo, sed petulantissimis prouocationibus, neque ijs tantum, at varijs, inusitatísque supplicijs, atque verberibus incessebatur, ludebat, sorbebat, prouocabat, omnia victricis, erectæque mentis, immobilísque propositi magnitudine ludificabatur. Sæpe illi, multúmque illæ citeriæ, laruæque vmbratiles diù, noctu; opportunè, importunè, horrificis deformatæ imaginibus irrugiebant, quæ illa infanda spectra magis horrebat, sentiebátque, quàm si in mediam flãmis ardentem Ætnam præceps deuolueretur. Tum pro præsenti remedio, ad nocturna præsertim eiusmodi spectra auerruncancanda, candelis sacro ritu expiatis vtebatur, quas illi non semel violenter ereptas è manibus, humíque proiectas sceleratissim⁹ agitator, sibi haud leuiter infestas testabatur, multo procacius, si illis caruisset, aut alias profanas accendisset, oppidò grassabatur. Sub illa certamina sæpenumero iactata, raptata, pulsata, quassata, aliò deportata, interim à marito vel ægro, ex lectulo accita, vel sano, ad domesticum obsequium euocata, interdum obsequi non poterat, interdum de industria hiscere non audebat, ne moræ causa deprehēde-

retur: postea ad vocantis vocem profecta si de cunctatione à viro carperetur, suppresso eo quod erat, tantùm se modestè, ac leuiter à culpa purgabat. Nocte quadam pijs ex more exercitationibus dedita ab interpellatore importunissimo, facto impetu, ex capillis correpta, ac sursum in aëra vsque ad Podium foras violenter abrepta, mox in viam præcipitanda pendebat, nisi diuina ope repente in tutum reposita seruaretur. Alia vice, turpissimi veteratoris implacabili odio, in culina supra focum aliquamdiù suspensa, mox casu, & metu simul liberata, pedibus leuiter vstulatis, subiectum euasit incendium. Simulacris porrò infandis vicissim sæuiebat, ijs maximè, quæ fœminis vulgò terrorem afferunt: serpentem sæpè se præbebat, aut serpentum cadaueribus illam pulsabat: varia alia eius generis monstra flammis ex ore, ex naribus, ex oculis eiaculantia ostentabat: ita die quodam, cùm ad focum, marito ex morbo decumbenti, pannos calefaceret, anguis immanitate terribilis tetras ex faucibus flammas eructans occurrit, seseque B. Mulieri toto corpore obuolutum circumplicauit, donec à custode Genio vitis sermento cæsus in frusta discerptus arceretur: cui alter momento leonis forma furibundus suffectus, pari cum infamia eadem ope fusus, ac fugatus abscessit. Quid illo naturæ furiato portento inuerecundius? quid impudentius? quid importunius? nihilo propterea castigatior molestus interuenire non destitit, imo eò processit, vt B. Franciscæ dorso, atque humeris petulanter, in terrificum draconem efformatus

formatus

formatus insilierit. neque impunè. armata vi inuictæ constantię muliercula ignominiosissimè apprehēsum vexatorem manibus tenere, premere, stringere, præfocare propemodum, donec victus, & domitus, & pudore æterno suffusus euanesceret. Hîc nos abiectissimi spiritus immortaliter insolescentem arrogantiam elanguisse aliquando credamus? quomodo vnquam posset? redintegrata vesania, in Hydram septeno gutture hiantem, septenáque horrentem iuba conuersus, præter vanissimum terrorem, celerrimè diuini asseclæ præsentia extenuatus, aliud nihil intulit. Nihil siquidem illo abiectius, si illi, pede collato, fronte obuersa, opposito animo restiteris. Ille, cui nomina mille, mille nocendi artes, satis sua deformitate iam retectus, atque prostratus, ad nequitiæ, & damnatæ temeritatis cumulum, sese, vt gliscerct impunius, Angeli luculenti ostentatione falsissima personatum obtexit, ab instituta vitæ ratione dimouere omni ope contendit; ne sibi mortem vltrò laboribus maturaret, admonuit. quid se enimuerò tantopere angeret? quam in spem se tot quotidianis malis excruciaret? quid vana superstitione tandem tam diù decertaret, quæ desperata, quæ deserta à Deo, quæ æterna definitione flammis damnata tartareis incassum ad omnia niteretur? ô admirabilem fœminæ fortitudinem! explosum, irrisum, conculcatum exterminauit. Anceps consilij præstigiator septem alios suos contenebriones ouicularum radioso quodam vellere micantes induxit; septem S. Spiritus dona esse ad eam edocendā submissā mentie-

batur. Abiecit, illusit. Hîc illæ ouiculæ statim in lupos commutatæ minas intentare pro blanditijs cęperunt. contempsit, illos in vestitu ouium reuera lupos rapaces recognouit. Spe illa deiectus syluestris hominis habitu, & colore pro S. Onufrio Abbate veterator irrepsit, heremum pétere, quæ solitudine adeò delectaretur, accuratissimè persuasit. Spreuit, omni facetia perpotatum fugauit. Simiam se, scelerum omnium laternarius, consentanea profecto figura, præbuit; omnia domi euertit; libros, præsertim pios, hinc inde disiecit. Illa irrisit, elusit, cruciauit. Inter has turbas, si à domesticis accerseretur, aut se Dæmon oppidò proripiebat, aut illa factum opportuna excusatione simulabat; si de fragore plagarum, ac verberum sono, aut alio motu interim exaudito rogaretur, negabat, tacebat, aliò obuertebat. solenne auertendis hostibus subsidium, preculę illę iaculabiles, ex B. Antonij, & D. Catarinę Senensis experiẽtia probatę, collectęque. Christe mi libera me. dulcissime Iesu serua me. Anima Christi corrobora me. magne Deus, attende ad me. Angele tuere me. Et quæ talia sunt valdè idonea semper in promptu. Itaque erraticos illos congerrones ita tandem spernere assueuerat, vt eluderet iam magis, quàm expugnaret; castigaret potiùs, quàm vinceret, imò passim virium infirmitatem illis, simulacrorum turpitudinem, ingenij nequitiam, conditionis vilitatem, audaciæ insolentiam exprobraret. Quæ maior obsecro vlla constantia in sancta muliere, quàm naturam vincere, contemnere fortunam, spernere aduersa,

ipsos ipsos truculentissimos humani generis æternos hostes non modò non pertimescere, verùm calcare, lassessere, prouocare? breuiter, cum sanctissimo martyre Ignatio Apostolorum discipulo, omnia tormenta, ipsiúsque diaboli cruciamenta contemnere? Ille enim ita extrema omnia, dum raperetur in vincula, prouocabat. *Ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorum diuisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantum Christo fruar.* Quid tertium illud matronalis pudicitiæ certissimum munimẽtum, quo lasciuientis carnis petulantia arcetur, & quatitur, vitæ nimirum asperitas, quàm eminens in illa, quàm excelsum extitit? sine Cerere, & Baccho languere venerem quidam sapienter Poëtarum cecinit, quæ fomenta libidinis si vti ligna foco, ita rebellanti corpori subtrahãtur, in tuto pudicitiam esse vsu iampridem expertum est, & comprobatum. Iam B. Francisca semper vnico pastu diem trahebat, non nescia quàm paruo natura contenta viueret: tum eius dicti memor B. Hieronymi, Christi sponsæ haud secus à vino, quã à veneno abstinendum esse: vinum, tota vita, gustauit nullũ; arte, & instituto magis abstemia, quàm naturæ odio. Romanis olim mulieribus, florente Republica, ita illo insidioso liquore interdici solitum accepimus, vt quotidie mariti osculum ab vxore caperent, vt ex vapore compotatio deprehenderetur, quam, in eo sexu, idcirco capitalem esse voluerunt, quòd raram cum pudicitia affinitatem habere arbitrarentur. Non vino modo igitur non vtebatur, sed piscibus, aut salsa-

S. Hieron. De script. Eccles.

3. Quàm seuera corporis castigatio.

ſamentis etiam abſtinebat: carnes perrarò, eáſque pauciſſimas, nec niſi ſumma neceſſitate coacta adhibebat. In morbo numquam oua, pullos, aut volatilia eiuſmodi eſculenta, multo minùs apozemata, aut vlla medicamenta admittebat, quanquam illa omnia promiſcuè ægrotis alijs apparabat. Saccharum, mel, dulciaria, bellaria, ſportellas, aromata, & illa alia gulæ, ac ſenſuum irritamenta non refugiebat ſolùm, ſed vſque ad ſtomachum exhorrebat. vulgare ipſius obſonium, lupini, herbulæ, legumina, mero ſale, ſine oleo, condita, fructus parcè admodum, & frugaliter attingebat: ac nullo guſtu quidem, quem longua, & conſtanti inedia ſic hebetauerat, corruperátque, vt dulciſſima quæque amara, atque inſipida duceret: æſtate, præ nimia virium imbecillitate, aut caloris intemperantia, veſpere pomum accipere, aut lactucæ aliquantum adiungere à rerum diuinarum magiſtro iubebatur. Mirum, atque inſolens. Ex tot, & tantis inedijs, nihil tamen in rebus agendis de alacritate, ac robore remittebat; quin ad omnia potiùs ſingularem quandam animi, corporíſque præſentiam vegeta ſemper, & infatigabilis afferebat. Lectulus ad hæc peranguſtus illi ad vſum erat, qui vix vnum commodè caperet, quamdiù à mariti ſocietate diuulſa ſeorſim viuebat; in quo ſedebat potiùs, aut leuiter corpore inflexo ſubnitebatur, quàm cubabat, & veſtita quidem ſemper ex lana, etiam interiùs, duas noctis circiter horas dormiebat: interdiù quieſcebat nunquam: atque in ſumma, corpuſculum veluti inteſtinum hoſtem, ſanè omnium vt

intimum, & nobis implicatissimum, ita & periculosissimum suspectè semper, atque hostiliter perdomabat. Luctam spiritalem putares, vbi duo pugiles pressè pes pedi, vir virò adstricti, vsque eo se pugnis, & calcibus, & tota volutatione membrorum sursum versus agitant, dum dentes sub pugno crepuerint, altérque supplantatus, aut aperto; & crudo Marte deturbatus, solum, toto corpore prostrato, concusserit. Cæteram debellationem peruicacium membrorum difficile est ita me verbis exprimere, vti illa expressit exemplis. Laneam vestem, atque Cilicium nusquam ad mortem vsque deposuit. Carbasinis, lineisúe pannis, ne ægrota quidem assueuit. Sub cilicio persæpè, cinctu equina iuba intexto stringebatur. Flagello senis funiculis intortis, senis ad funiculorum extrema calcariũ instar, stellulis propendentibus sese strenuè ad sanguinem diuerberabat. Horrebunt nostri delicatuli, cincinnatuli, ex Gebennensi Seplasia Epicurei pulli, benè curata cute farciti, ventre propẽso sesquipede admodum venerandi; qui discum audire, aut patinarum sonum, quàm sacrorum flagellorum crepitum malunt; adipales, manuleati, macellarijque Theologi; magis ad caulas, quàm ad scholas; ad patinas, quàm ad paginas, ad haras, quàm ad aras; ad rura, quàm ad iura; ad macella, quàm ad sacella; ad solum, quàm ad cælum nati, qui nunquam summum Apostolum sentire potuerunt, non quasi in incertum, aut quasi aërem verberantem, sed castigantem corpus suum, & in seruitutem animi redigentem, ne cùm prædicaret alijs,

ipſe diuina ſeueritate reprobatus damnaretur. At B. Frácisca quadragintadiali ieiunio, ſolenni exrecordatione Chriſti ſeruatoris pro expiando humano genere tanta paſſi, quotidie ſe ad numerum, vti ſanctiori ſabbato ſingulis horis, eo voluntarij, Chriſtianíque ſupplicij genere excruciabat. Circulo preterea ferreo, vt cum eodem Apoſtolo, adimpleret quæ deſunt paſſionum Chriſti, carnem non raró ita premebat, vt longo liuore putreſceret, deſupérque ingeminatis flagrorum ictibus ingentem dolorem afferret. Iuſſit magiſter, cui ſe illa crediderat, circulum cum aculeato verbere abijcere, quòd illam durare, ſeſéque ſeruare cuperet; quę dicto audiens, illa ſuo ſanguine cruentata priùs probè lota, ne à cruoris maculis proderetur illi in manus dedit extempore. Etiamnon hodie ea exquiſitæ religionis admiranda monilia, vnà cum veſte cilicina, ad turrim ſpeculorum, ſumma veneratione aſſeruata monſtrantur. Atque ecce quò progreſſa erat ſolertiſſima rebellis corporis vlciſcendi cupiditas. Vaſculum ſibi ex demortui hominis cranio coaptàuerat, quo tantulum id frigidæ, quod ſolebat, hauriret, vt vel potus voluptatem, victoria ex omnibus quæſita, præſenti horrore corrumperet, vel mortis recordationem aſſiduam ob oculos ſemper haberet. Triſte poculum illi vannotia poſtea furtim ſurripuit. Præter hæc, quot diebus, digitis in pugnum inuolutis, ſibi pectus ſexcēties ictu iterato pulſabat; vnde calloſum, & liuidum diuturna pulſatione euaſerat: tum ſi aliqua corporis alia parte peccauerat, pœnas quamprimum

repetebat, labémque præsenti supplicio expiabat. veluti si lingua, vt procliue est, labi sibi videretur, aut eam morsiunculis, ad cruorem vsque, vellicabat, aut prona proiecta in terram, os humi volutatum, sacræ vltionis studio, conterebat. Quæ ego curiosiùs annotata non eo perscripsi, vt matronis omnibus, præsertim nuptis imitanda proponerem (duram enim prouinciam delicato, & molli, & inerti generi imposuerim) satis fuerit ad id quod propositum habeo, si perdidicerint, illa secum animis pertractando, seriò saltem, & ex animo, de sua mollitie, atque innata ignauia erubescere. Quæ enim, obsecro, B. Francisca, à teneris diuino cultui penitus consecrata minora peccata commiserat, quàm istæ faciunt, vt carius cælum, tanta laceratione corporis mercaretur? In quibus valeat sanè illud Apostoli, *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem, & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Ne vxor inconsulto marito vlla nouitate adducta extraordinarias corporis castigationes vllas aggrediatur, quin ductum in eo, atque ingenium sequatur viri, quæ pars viri est vna maxima, viro, & matrimonio deseruire teneatur, per me licet. nemo repugnat. ratio iubet. diuina scriptura loquitur. sapientissima mater Ecclesia stipulatur, quæ ad hos vsus etiam statis ieiunijs, sicubi opus est, facilè exoluit, vt fœtum ferant, vt nutriant, vt alia grauissima eius status onera perferant. At contrà luxu diffluere, omnia macella ad delicias impatienter excurrere, gulæ se mancipium facere, mariti labores, & ne-

gotiosa lucra decoquere, familiam suo abdomine fatigare, omnia allatranti stomacho indulgere, eum vnum curare, vngere, saginare, quis in muliere ferat, præsertim Christiana; ego verò sanè id adulterio proximum duco. Aliæ, quibus fœmineo corpore virilis animus, & virtus inest, cuiusmodi plurimæ omnibus seculis, locis, gentibus, conditionibus reperiuntur, generosius quoddam vitæ institutum paruo negotio inire poterunt. Tu facile maritum inducas, vt mediocria, vt honesta, & visitata velit, colorem, inedia aliqua, absque cerussa, non incommodè emendabit. non te exiguæ corporis castigatiunculæ trucidabunt, saltando, tripudiando, vestiendo, excurrendo duriora interdum patieris. Te maritus, nisi insanit, macilentam malit, quàm petulantem: facilius extenuatam, quàm lasciuam, taciturnulam, quàm loquacem, abstemiam, quàm intemperantem, solitariā domi, quàm in triuijs, in circulis, in choreis adulteram, sacris assiduam, quàm sceleribus vagam, & lenonum susurris adhinnientem feret. Possem nominare Principem in Gallia fœminam viuam, & superstitem, egregia forma, magnis opibus, tenera ætate, primaria nobilitate florentem, quæ eo virum armis, & ferro, & exquisitæ nobilitati natum pellexit, vt nec eam hispido cilicio aculeatam horresceret, nec se flagellis verberātem auerteret, nec ad orādum plurimas horas diù, ac noctu, summa hyeme, adulta æstate, nuda humo orationi, flexis genibus, immorantem interpellaret, imo ipse tandem singulis hebdomadis sacram synaxim adeuntem, vxoriarum
virtutum

virtutum iam æmulus sequeretur. *Nihil difficile amanti puto,* Cicero inquit. Addo ego, si placet, neque etiam assuescenti. Consequens igitur est vt in sextum nuptarum speculum, sedula cura, ad nostram speculorum turrim, secunda contignatione, sexto intercolumnio additum inspiciamus, qualem se videlicet erga supremum numen vxor omnium prædicatione laudanda gesserit: quod ego negotium omne tribus officiorum generibus expediuero. Nam vel voluntate Deum colimus, cùm amamus, vel intelligentia, cùm aut veluti præsentem in omnibus intuemur, aut interno cultu adoramus, aut assidua meditatione recolimus, aut grata memoria recordamur; vel externis sensibus, cùm eius sacra frequentamus, aut eum pia deprecatione lacessimus, aut alia exteriùs, ad ipsius cultú interiorem inter homines protestandum, factitamus. Membra flagellis coërcere, corpus inedijs extenuare, mulieres ne adducantur excusationem habere poterunt, vel virium, quòd nequeant, vel virorum, quòd prohibeant; vel socordiæ, quòd non soleant, vel negotiorum familiarium, quòd impediant; vel sodalium, quòd irrideant: Deum verò perfectè diligere, Deum colere, Deum cogitare, Deum interiùs adorare, nec vlla obstare infirmitas, nec vir vllus, nisi amens, interdicere, nec vlla inertia refugere, nec vlla occupatio impedire, nec vlla vesania interturbare vnquam valent, si ipsæ volent. B. Francisca, si de amore dicendum est, tanto diuini amoris flagrabat incendio, nihil vt vellet, nihil amaret, nihil respiraret preterea: cor illi

Cicer. in orat.

VI. ERGA DEVM QVALEM *se præstiterit.*

I. Amor in Deum.

ſuum penetrale ſic addixerat, vt non illa viuere, ſed Christus in ea vegetare, ſentire, intelligere, & velle videretur, atque iam cum Apoſtolo diceret, *viuo autem, iam non ego, viuit vero in me Chriſtus;* Iam cum alia ſponſa caneret. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Quippe, ipſius ſẽſibus ad res humanas omnino ſopitis, mortuíſque, ſolus ille in illius pectore vigilabat, viuebátque, quem ex Salomonis Rabbini interpretatione corculum ſuum non immeritò appellabat; Iam illud ſuauiſſimè prægustabat, *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur*: nempe Theodoretus inquit, *in præcipua animæ meæ parte, ſcilicet in corde, quod inter vbera collocatum eſt.* Iam ad extremum cum magno Cypriano in illud erumperet. *Dico igitur Domino meo, Deus meus es tu, & dicit mihi dominus meus, ego Dominus Deus tuus, homo cuius Deus eſt quid amplius quærit? ſi ſufficis tu Deo, ſufficiat tibi Deus.* Quadam viſione cælitus colluſtrata iuſſa eſt verſare ſemper animo ſupremum amorẽ, quo inde ab ęternitate nos Deus benigniſſim⁹, & liberaliſſimus dilexiſſet, eóque potiſſimum dilexiſſet, vt ignominioſiſſimæ patibulo crucis mortem non dedignaretur oppetere, quo poſſet mortalis homo vnà cum Deo æterna illa vita viuere: quo ex tempore, nunquam intermiſit quoties oraret, quoties de cælo, de Deo, de rebus diuinis alijs cogitaret, ſponſum cæleſtem ardẽter orare, vt ne ſe vnquam à ſuo amore diuelli permitteret, ſine quo vita illi acerba, & intolerabilis, extremíque ſupplicij quàm ſimillima; cum illo delicioſiſſima, atque iucundiſſima viueretur. Hinc

Gal. 2. Cant 5. Cant. 1. Theodor. in Cant. B. Cypri. ſermon. de Aſſumpt.

erumpente foras incendio, sua conflagratione incendere mortales omnes cupiebat; indolescebátque medullitus illius animæ deplorandã sanguineis lacrimis infelicitatem, quæ Deum toto pectore minimè arderet, à quo ipsa, cæteríque homines sempiterno amore præuenti, ad eum redamandum, æterna obligatione anticipati beneficij, impellerentur. Nam quæ illud dicebat, sentiebátque. *Qui non amat Dominum nostrum Iesum Christum sit anathema, maranatha*, crebris quoque sermonibus vsurpare solebat, qui Deum tota animi contentione non diligerent, Cimmerijs plusquàm tenebris circumfusos, Andabatarum more, quadam magis insania, quàm ratione ferri, rotaríque; omni motu flexibiles, omni leuissima aura versatiles circumferri, sicut inanem glumam, aut puluerem, quẽ proijcit ventus à facie terræ; neque in re vlla magis consistere, quàm elementa, aut mixta videmus, dum suis quæque locis insederint; illud enim, vt alia omnia præclarè a B. Augustino dictum esse inquietum cor nostrum esse oportere, donec in Deo, velùti centro suo conquiesceret. Cuius prætereà illa certè sunt scripta præclarè; *Da mihi te Deus meus, redde mihi te: en amo, & si parum est, amem validiùs, & currat vita mea in amplexus tuos. Hoc scio quia malè mihi est præter te, non solũ extra me, sed & in meipso, & omnis copia, quę Deus meus non est, egestas.* Atque quãdo diuini fornacẽ amoris Deus optim⁹, ad sacrum diuini holocausti altare succendit, veluti in veteri illa holocausti Mosaici ara cælestis ignis semper ardebat, cuius ardentes prunæ, ex quorundã doctiorũ

1. Cor. 16.

Psalm. 1.

B. Aug. in Confess.

ſententia, B. etiam Hieronymo id ſuſpicante, in car-
Eſai. 6. bunculos conuerterentur (qualem eum fuiſſe opor-
tet, quo Eſaiæ Prophetæ Seraphinus, cùm eum ex eo
altari forcipe abſtuliſſet, labra expiauerat) ad illud ſa-
cramentum imprimis ſe inflammata Franciſca torre-
bat. Ibi toto corpore, nedum animo, liquefacta peni-
tus deflagrabat; ibi ſe dulciſſimo ſponſo ineffabili cō-
nexione glorioſiſſimi corporis commiſcebat: liceat
nāque mihi limpidiſſimum illud, atque aureum Chri-
ſtianæ eloquentiæ flumen Chryſoſtomum, ita ſuo au-
reo ore fluentem huc deriuare, cuius illa mirè mihi
animum ſenſu cuiuſdam incredibilis voluptatis affi-
Hom. 24. in 1. Cor. ciunt. *Ardenter amantium eſt, vt velint ſua corpora caſtè copulari inuicem, & figere oſcula; ita hoc ſacramento oſcula Christo figimus, & corpus corpori copulamus:* quod ne ſemel aliud cogitans magis effudiſſe, quàm inculcaſſe ex
Hom. 61. ad popul. animo videretur, *vt itaque*, inquit, *non tantum per charitatem hoc fiamus, verùm & ipſa re, in illam miſceamur carnem, hoc per eſcam efficitur, quam largitus eſt nobis, volens oſtendere deſiderium, quod erga nos habet, propterea ſemetipſum nobis immiſcuit, & corpus ſuum in nos contemperauit, vt vnum quid efficiamur; ardenter enim amantium hoc eſt.*
Quo eodem loco illa maximè ad rem eodem ipſo ardore incenſus exaggerat, *Tanquam leones igitur ignem ſpirantes ab illa menſa recedamus facti diabolo terribiles, & caput noſtrum mente reuoluentes, & charitatem, quam nobis exhibuit.* Huc tota ſeſe noſtra Beata, veluti in altaris holocauſti craticulam torrendam applicabat, vbi in pretioſum carbunculum diuini amoris continuo defla-

grantis conuertebatur. Adibat, vt minimum, semel in hebdomade: quædam eius familiares fœminæ in actis tradiderunt bis etiam mercurij diebus, & sabbati saltem confessione peccata expiare solitam. At quæ diuina eloquentia satis extollat, quanta, quàm inexplicabili, quàm infinita voluptate, puritateque hocce amoris infiniti sacramentum, augustissimam, inquam, Eucharistiam frequentaret? acciperet? exoscularetur? equidem nunquam absque lachrymis, veluti ex vapo-rario, flamma subiectà, distillantibus; imò ita in sponsum absorbebatur, ita illius præsentia diffluebat, vt communissimè auulsa à sensibus extra se ipsa asportata raperetur, atque tam suauem inusitati odoris fragrantiam, eo loco, vbi sacramentum acceperat, exhalaret, vt qui præsentes aderant, tam hyberno, quàm verno, aut æstiuo tempore, locum recentibus rosis, & lilijs, & omni florum varietate de industria stratum, ornatumque crederent, quasi illa suis oculis tum, ex Cantico multo ante suauissimè decantata, in B. Francisca experirentur. *Introduxit me Rex in Cellam vinariam, ordinauit in me charitatẽ* (aut vt doctiores malũt) *vexillum eius super me amor; fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Ex eo sensu, quem ex illo musto diuinorum vberum scilicet humanitatis, diuinitatisque, æterno communis hypostasis in Eucharistia vinculo, connexarum sopita, & sensibus ebria capiebat, à sacrarum ædium altaribus auelli vix poterat, quantum per viri obedientiam, aut domesticarum rerum otium liceret, inter quæ illa templa maximè frequentabat, SS. Petri,

Paulíque præcipuè; Aræ cæli, S. Marię Transtyberinæ, S. Cæciliæ, S. Mariæ nouæ. Tantùm porro, sapore quodam diuini sacramenti profecerat, vt inibi seruatoris Christi præsentiam sensibus hisce corporeis, paucis Sanctorum concessa sagacitate, sensili quadam, & longua experientia deprehenderet. Ad D. Cæciliæ cum sua vannotia ad rem diuinam profecta, in sacrilegum sacerdotem incidit aliquando, qui cùm haud satis probaret primarias, ex isto pręsertim genere nuptarum, opulentásque mulieres tam frequenter augustam adire synaxim, statuit, impulsu tetri cuiuspiam cacodæmonis, vtrique, pro Eucharistia consecrata, profanum panem, infectúmque tradere: verùm Beatam nequaquam fefellit: illa, an quòd excellentem illũ animi saporem non perciperet, an quòd perspicacitate mentis collustratę, sponsum absentem agnosceret, scelestissimi hominis fraudem execrabilem deprehendit. Rem extemplo, ingenti doloris sensu, Antonio à Monte Sabellio, quo ad confessiones faciendas vtebatur, exposuit. Festinat Antonius rem à sacerdote perquirere; ille sudare, trepidare, pallere; fateri facinus admissum, veniam denique tentati flagitij, atque silentium efflagitare. Memoriam habeo, in re simili, B. Alziarium Comitem Sabranensem, cuius ante meminimus, cùm Parisijs in Regio comitatu sacerdotem diuino instinctu recognouisset cæleste viaticum, vt putabatur, ad moribundum argentea theca circumferentem, eadem infanda perfidia, pro confecta Eucharistia, vulgarem panem accepisse, Rege, & Prin-

In Bulla Canonizationis.

cipibus,ad exhibendam sacrosancto gestamini reuerentiam, sese componentibus, ipsum ne caput quidem, vultu in contrarium verso, retexisse, ac rei insolentia commotum Regem causam cur minimè sacramento venerabundus accideret,petijsse; tum aperuisse quod suberat Alziarium; accitum præsbyterum fassum fuisse, qui sacratam hostiam, ex quadam incuria, non haberet ad manum, aliam quæ prima se dedisset, tumultuariè deportasse, ne si fateretur incuriam, moribundum vltimam viatici opem implorantem offenderet. B. Ludouicum Regum nostrorum miraculum non rarò templorum adyta, insalutato, quòd aliàs nūquam consueuerat, sanctissimo sacramento, etiam accensis ante, appensisque lampadibus, præterire solitū legimus, quòd persentisceret sacramentum tum esse nullum, idque ita fuisse semper, quoties insalutatum prætermiserat, compertum fuisse. Enimuerò veluti Ionathæ, melle degustato,& discipulis ad Emauntem sacramēto refectis oculos adapertos antiqua recenset historia, non aliter sanctis mellitissima cælestium deliciarum mensa epulantibus internus adspectus ad illa arcana spectanda reseratur. Hæ itaque sunt matronæ sanctissimæ connubiales illecebræ, hæc æternæ veluti in sponsum caritatis, Angelicique conuiuij antecænia. Quid reliquum est nisi, vt quæ tam inflammato ardore sponsum deperiret, tota cogitatione in illum continuo defixa languesceret? alia, prętereum, omnia fastidiret? Darij vxorem integerrimam fœminam Reginam Persarum veteres tradiderunt, postquàm ma-

2. Rerum Diuinrañ aßidua meditatio.

ritus ad epulas clarissimos, ac pulcherrimos quosque è curia proceres inuitasset, cui illa quoque conuiuio intererat, sublatis mensis, dilapsisque conuiuis, à Rege interrogatam, quisnam ex lectissima nobilitate venustior, quis gratior, quis cultior, comptiórque fuisset visus, se nescire præcisè respondisse; causam iterum afferre iussam, addidisse denique, quòd in solum maritum intenta, quem solum amaret, solum cordi haberet, solum formosum esse duceret, se aliorum notasse, aut vidisse neminem. Dictum de Barbara fœmina, verum de B. Francisca, ac mirum, quàm vnicè Christum, cui se totam, penitúsque deuouerat, veneraretur, ac totum quodammodo mente, amore, ipsis propemodum oculis hauriret. In quo quam nos aliam familiaritatem, quam venerationem maiorem, quæ dulciora alloquia intelligamus, quàm assiduum studium orandi, meditandi, contẽplandi, legendi, sacra omnia tum ore, tum mente tractandi? Hæc semotiori se gynæcęo, à reliqua negotiorum strepentium turba identidem secernebat: hæc nugarum obmurmurantium, vestémque carneam succutiẽtium cateruam, cum SS. Augustino, atque Bernardo, ad fores interea sistere imperabat: hæc se ipsa in sese (ne sese quæreret extra) quærebat, reperiebátque; hæc primi momenti negotium, quod salutem attingit, remotis arbitris, solo disceptatore, & cognitore, & arbitro numine, pertractabat. Quo segregato feriatæ animę diuerticulo non contenta, domi recessum oratorium sibi in hortulo arcanum, spelũcæ instar, sub vmbrifera arbore Cydonia

pomo adornauerat, quò ſubinde ad ſecretiora captã-da cum ſponſo colloquia ſecedebat, neque inconſiderate prætereundum profecto eſt, quod illi eo loco aliquando accidit, commemorando recordari. Eò comite vannotia aliquando diuerterat, ne ad grauidam in vicinia parturientem, Romanarum mulierum more, accurrere familiari inuitamento cogeretur; optimum factu rata interim, cum dulciſſima ſocia recogitare quàm arduum eſſet in tanta varietate, & perturbatione domeſticarum, vrbanarúmque in communi vita occupationum Deo perfectè, & ex animo inſeruire. Qua ex ſermocinatione ſenſim vtrique gliſcere animo ſacra cupiditas nonnulla cæperat in remotam quampiam ſolitudinem conuolare, vbi expeditius illis, tutiúſque in meliorem eam partem, quæ porrò vna neceſſaria eſt, liceret incumbere. Menſis tum Aprilis adoleſcebat, atque ecce è cælo teſtimonium, illam ſeceſſionem ſuperis cordi fuiſſe. Ex Cydonia arbore, pira, intempeſtiuo & trunco, & tempore, benè bona, & matura, ac probata decidunt. Mirantur attonitæ, ne veteratoris hoſtis aſtutia nonnulla ſubſit primò ſubueritæ paulum hæreſcunt; tum vnum explorant, nihil fraudis inueniunt; planè natiui eſſe, germaníque ſaporis agnoſcunt; authori munerum Deo grates ex animo ambæ rependunt, qui nec ingratam ſuæ Majeſtati illam à rebus inutilibus digreſſiunculam præſenti indicio teſtaretur, illáſque magis in dies ad rerum humanarum, ſuíque deſpicientiam exſtimularet. Reliqua pira maritis, ad eorum quoque

fiduciam exsuscitandam deferunt, vtrinque gratulationes, & supremæ bonitatis encomia decantantur. Verùm inter omnia incredibile dictu est, quàm quotidiana acerbissimorum Christi cruciatuum meditatione interiùs eius aleretur, & recrearetur animus, incenderetúrque quotidie, vt consimile aliquid ipsius amore experiretur; ex quo singulari quodam priuilegio consecuta erat, vt quoties de illa horribili membrorum Christi carnificina cogitaret, ipsa dolores ijsdem in partibus sui corporis adeo vehementes, asperósque sentiret, vt tum è vestigio moritura facilè existimaretur: quemadmodum B. Collettæ virgini S. Claræ concessum fuisse accepimus, vt hora sexta diei veneris Sanctioris hebdomadæ, qua hora Christus in cruce decesserat, mirabiles quasdam angustias persensisse, sic vt illius lateri plaga, Christi vulneri lancea transuerberati, quàm simillima obrigerit, vnde tanta aquæ copia, nouo quodam supplicij genere, cum dolore maximo distillabat, vt panniculis humorem sistere perpetuò manantem, passimque panniculos alijs alios sufficere necesse esset. Etiam B. Claram illam aliã Montisfalconis, mirabile dictu, audituque! adeo intentam Christi cruciamenta patientis versare animo consueuisse memoriæ tradiderunt, vt in defunctę medio corde, exsectis visceribus, omnia illa salutaria assertæ humanæ salutis insignia, crux, lancea, spongia, corona, claui, & reliqua, impressa, sculptáque inuenirentur, quæ ibidem etiamnon hodie religiosè culta, exhiberíque populo solita conseruantur. Illa interna,

hæc magis externa, quæ ego dicam; quanquam ex ea veluti ſcaturigine, iiſque ſcatebris interioribus, iſta exteriora emanabant. Piorum codicum lectione ſupra modum capiebatur, inſitámque muliebri ingenio fructuoſè, & iucundè, & nullo periculo paſcebat curioſitatem: Deum illic loquentem, atque intimè ſua arcana inſuſurrantem audiebat: quo quia nihil infeſtius cacodæmoni, præſertim in molli, atque otioſa fœmina eſſe poteſt, quā deſidia magis perdere, quàm aperto marte conſueuit, quemadmodum Annibalem Romani, Capuanis magis delicijs, quàm inſtructis exercitibus debellarunt; ideò ſæpe importuniſſimus interpellator ſolebat, exiguam illam libellorum ſupellectilem, ſimiæ forma ſpectatus, abripere, ſpargere, lacerare, donec ſecum maximè quos pluris faciebat geſtare ipſa ſtatuit, quo & inſidioſi hoſtis inuidiam eluſit, & illud opis ſemper ad manum, quocunque incederet, deinceps habuit. Quoad vocales, quas vocant precationes, conſtat totis quadraginta annis, rituale Deiparę matris officium, nunquam intermiſſo ſtudio, recitaſſe, vnà cum quibuſdam alijs ſtatis, ac certis orationibus, quæ vno libello horario continētur, qui hodiè ſedulo cultus, non ſine admiratione, & ſingulari quodam ſenſu maximę pietatis, oſtenditur ad Turrim ſpeculorum. Id non in templo ſolùm, ſed domi, ſed foris, ruri, in vrbe, & loco quocunque, vbi ſeſe opportunitas daret, vbique tamē genibus flexis, aptáque cōpoſitione mentis, & corporis, recitabat: argumento ſuperſtitioſis mulieribus, quæ nuſquam ſe oraſſe con-

3. Alia exteriora pietatis in Deū exercitia.

fidũt, nisi in templis pernoctauerint, vt si templorum commoditas, aut præ negotijs, aut alia causa defuerit, Deum vbique præsentem veneratæ, si quod quotidianum precarium pensum destinauerint, vbiuis locorum reuerenter exoluant. Mense Septembri, anno M.CCCC. XXXVIII. ad consuetam vineam, extra muros, versus ędem Apostoli Pauli, cum aliquot alijs instituti, exemplíque sui mulierculis, profecta, dum alijs aliò alia de causa dilapsis, ipsa iam inambulans oraret, iam quotidianum virginis parthenium diarium genuflexo redderet, ecce ex insperato, profuso nimbo, largissimo imbre præcipitante, omnes ex cælesti eluuione madefactæ comites stillare vndique, & perpluere cæperunt: solam Magistram ne gutta quidem pluuialis attingere ausa inoffensam præteriuit. Ita B. Antonio Patauino ad populum, sud dio, dum aquis pluuijs maderent omnia, verba faciente, nihil auditorium immaduisse; ita B. Bernardum ad Robertum, ex ordine Cluniacensi soluriore, quò trans-fugerat, ad Cisterciensem, literis libero campo, cælóque rescriptis, reuocantem, imbre illotum, atque intactum, pluuia circum vndique inundante, memoria tenemus. Voluit ea significatione Deus ostendere, quã charas, gratásque famulæ preces acciperet, quamuis in vinea profano loco persolutas: tamen vbi facultas esset, præcipuo quodam, & indefesso proposito, sacra loca obire non cessabat: qua parte pietatis, non habeo dicere, vtrum plus illi molestiæ Dæmon, an opis, atque solatij præsens vbique ipsius votis numen attulerit.

Ad SS. Petri, Paulíque solenni festæ dedicationis die, vnà cum indiuidua comite viam parabat: hîc ille sanguinarius insidiator comitem vannotiam per scalarum gradus deturbatam, corpore propemodum cōminuto, disiecit; accurrit Frácisca, procūbit in genua, valetudinē, vitámque fidæ suæ comiti comprecatur. Fassus est scelestus carnifex, ictu eo capitali, vannotiā emori exanimatam debuisse, ni sua opportuna ope collapsam Franciscæ Archangelus subleuasset. Haud minore periculo ipsa exempta aliàs, æstate iam adulta, fuit, dum salubrium veniarum promerendarum studio, ad D. Petri, cum alia quadam socia contenderet. Ambę in itinere acerrimis æstibus ad molestam sitim adductæ, refrigerandi corporis causa, in Tiberim leui declinatione descenderant. Cæterùm dum incautè in lubrica ripa progrediuntur, cæcos delatæ in gurgites, iámque vorticibus prærapidi amnis haustæ, obluctanti flumine, per vndas sese mutuò, consertis brachijs, complexæ magno interuallo raptantur, dum ad extremum, Sanctam Cicur, atque edomitus Tiberis veneratus, vtrámque tranquillo profluuio sanam, & incolumem in opportuna ripa restituit. Illæ hærentes periculi pariter, & miraculi stupore aliquantisper attonitæ, inde vt primum ex pauore animum receperunt, cæleste beneficium venerabundæ, procumbentes in genua, numinísque liberatricem clementiam impensè salutantes, grates laudibus miscent, sacram ædem adeunt, Principem Apostolum prædicant; miraculum recognoscunt; eidémque potestati acceptū

referunt, quæ olim Petrum tumidiſſimi pelagi vada calcantem, ſtantem in lubrico, hærentem in ſalo, tutum in procella, ſecurum in fluctibus, tenuiſſet. Hæc ſumma huius narrationis. Nihil in mente, nihil in corpore Sãctę inerat, quod ſummã pietatẽ vndique non redoleret: linguam diuinis affatibus, oculos lectione librorum, auditum ſacris concionibus, manum religioſis operibus, greſſum, omniúmque compagem, molémque membrorum quotidianis maximarum rerum exercitationibus, & peregrinatiunculis exercebat. Thomas, ex Auguſtiſſimo Prędicatorum fratrum ordine, vir clariſſimus, cui, totis viginti annis, cũ Beata rerum ſpiritualium pertractandarum maxima fuerat neceſſitudo, ſanctè, iuratéque teſtatus eſt, ſe neminem hominem in vita aut vidiſſe, aut audiuiſſe, aut adijſſe aliquando, in quo tanta, tam aſſidua, tam conſtans, tam inuariabilis pietas appareret: quinetiam, ex illius diuturna conſuetudine, ſe eam virtutum acceſſionem feciſſe, eúmque gratiſſimum fructum magnæ vtilitatis percepiſſe, quem, ex perſona quapiam Angelica, potuiſſet. vſque adeò illa tria cumprimis, charitas, ſui deſpicientia, pietas, quidquid aggrederetur, quidquid ageret, quocunque ſe verteret, elucebant. Verum mulierum religiones, vt plurimum, quia curioſæ, in ſuperſtitionem degenerant, quia verò ſui ſenſus retinentes ſunt, infirmæ tamen, atque indociles, in ſcrupulorum, quos vocant inanem inquietamque, moleſtiam facile prolabuntur. *Simul autem & otioſæ*, inquit Apoſtolus, *diſcunt circuire domos, non ſolùm otioſæ, ſed &* 1. Tim. 5.

verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Hinc enim, opinor, est, quòd in maleficorum genere, ferè solas mulierculas comprehendi videmus. Hos Beata fœmina scopulos, totius declinatione corporis, non secus ac quasdam pietatis Christianæ Symplegadas, euitauit. Hanc mordacissimam animæ lanienam sic refugiebat, sic ab alijs depellebat, vt diceret haud secus, quàm pestem ab ijs auersandam, qui sanctiorem vitæ rationem aggrederentur; siquidem eos nullam quietis partem habituros, nihil boni vnquam, eo statu perturbatæ mentis, suscepturos, gustum ex bonis operibus percepturos nullum: nosse enim Dæmonē, haud alia arte magis, omnem quamlibet piam viuendi institutionem vel adulterari, vel penitus tandem abrumpi; subdolum hostem omnis pietatis hoc vnicè attendere, vt huiusmodi scrupulosis aculeis lancinet, ac fodicet pectus, quòd expedito eo compendio consequatur, si stimulatam mentem aut suscepti religiosi negotij pœniteat, aut sperato sapore destitutam nausea fatiget, aut inutili contentione lassatam opprimat, aut denique hærentem ad singula, nec tutò vestigium figere audentem, ipsa perplexa sollicitudine veluti labyrintho conclusam in deuia quæque circumagat, vnde se expedire non possit. hoc fallaces nutriculæ faciunt, quæ absyntho, vel synapi papillas illinunt, vt à puro lacte pueros lactentes auertant; hoc qui iniquo loco decertant, qui armorum, solisúe fulgorem in pupillam hostilis exercitus obuertunt, aut tormentorum, & scloporum iniecto fumo, opportuna captatione

ventorum, ea veluti glaucoma ob oculos obiecta, hostē infuscant: hoc denique qui præstigijs & maleficio mentem infatuant, ne sibi videre quod videt homo videatur, sæpiúsque incerta, & fucata, quàm vera, & certa assequatur, dum anceps, ac dubius, inter vtrumque, hærendo vacillat. Curiosa autem ad vltimum nemo vnquam, tam deliberato proposito quàm B. Francisca damnauit. documēto est quòd damnatæ lectionis, & artis veneficorum, maleficorum, ac sagarum libellos, tum ipsos libellorum authores, non aliter, quã inquinatissimum ipsum nefandarum artium nundinatorem, tenebrarum Principem perhorrescebat. Quotcũque eius farinæ volumina eo inexpiabili scelere deprauata vel fortuito reperire, vel arte alijs, clam, aut precariò, ioculari, aut seria, occulta, an aperta vi, extorquere poterat, omnia protinus inflammabat: quod, ex primæuæ Catholicę Ecclesię Christianis, Actor. 19. multos fecisse legimus. *Ex eis, qui fuerant curiosa sectati*: hoc est, ex doctiorum interpretum explicatione, sceleratę Astrologię monimenta. Neque sanè silentio prętereundum est illud quoddam in B. Francisca memorabile. Vîxdum inito matrimonio, in mariti Laurentij manum, familiámque conuenerat, quando in periculosum satis morbũ incidit, qui illi supremus, ac lethalis à Medicis iudicaretur: iámque exigua in spe trahebat animam, cùm nihil cunctata strigosa quędã, atque edentula è sagarum numero, se vltrò ingerit anus, quę se depulsuram è vestigio ęgritudinem, (esset modo dictis fides) pollicetur: at pia, & sancta fœmina,

quę

quæ flocci corporis sanitatem, præ animi valetudine, faciebat, execratam vetulam omni seueritate verborum, totiusque vultus conformatione censoria, castigatam, dein serio de diabolica nundinatione abiudicanda commonitam, properatò sese suo tecto proripere, proculque facessere imperat. atque generosæ matronæ constantiam extempore profusè diuina benignitas remuneratrix præsenti cũ fœnore, compẽsauit. Saga summota, religionẽ illi animo Deus indidit B. Alexij sui popularis, valetudini recuperãdæ, tot aliàs certis euentibus expertum auxilium implorare. Fecit quod monebatur interius, nec tam ore, quàm pectore. Neque in cassum missæ preces. Consequẽti nocte intempesta, somnum inter, & vigiliam, B. Alexius repentè cælo delapsus se illi obtulit, cubiculum omne clarissima luce compleuit; mox benigno vultu, bono animo esse iubet: macte virtute, inquit, filia, en vocatus adsum, præsentem tibi opem affero; ac ne vel dubia fides, vel veteratoris hostis insidiæ subesse credantur, tua ex longinquo morbo subita valetudo miraculi fidem faciet. Hæc effatus superiorem amictum, quem vulgò illa induebat, ægræ imponit, euigilare eam, & stare præcipit; mox sublimis in cælum abit, vnde descenderat, cælesti quodam odore relicto in cubiculo. Id verò non ludibrium sopitæ, aut morbo implicatæ phantasiæ, sed veram speciẽ fuisse rei demonstrauit euentus. Illa repentè, pauori mixta lætitia, experrecta, tota sudore fluere cæpit, depulsaque repentè febri, valens, & vegeta surgit è lectulo, non magis re-

cepto munere, quàm B. Alexio ſpectato, læta ſubmittit genua, & oculos pariter, manuſque ad ſydera ſuſtollens Deo opt. pro accepto beneficio, multiplices grates agere occupat: inde ſimul illuxit, ex more veſtita præ gaudio geſtiens cognatam vannotiam conuenit ſub eodem tecto dormientem, cui ex abrupto, euigila, ſurge, mea vannotia, inquit, túne me ex ſemimortua ſanam aſpicis? ad Beati Alexij reliquias piaculares nobis oppidò adeundum: tu expergiſcere, induere, nec ſit mora. eius ego meritis, precibúſque ſanata prodeo in publicum. Obſtupefacta repentino viſo vannotia vix vera eſſe credit, quæ oculis videt, ac dubia, ne pro cognata ſpectrum adſpiceret, túne es Franciſca, quam conſpicor, inquit, ô delicium meum? ego verò, Franciſca inquit, feſtina, Frãciſcam vides, ego vannotiam te appello. Impigræ dictum. exilit. accurrunt ex vicinia aliæ, vulgatur miraculum, itur ad B. Alexij ad montem Auentinum, vbi ædes illi ſacra eadem parte, qua ſub paternarum ſcalarum gradibus, quę ibi proſtant adhuc, tot annos ignotus, nouo miraculi genere, vitam exegerat. Actæ numini gratiæ immortales, tum ſoſpiti ſancto votum exolutum, vitáque de cætero diuino cultui in perpetuum, redintegrato voto, obſtricta, dedicatáque. Hactenus Chriſtiani cõnubij, vereor vt magis ad admirãdum, quàm ad imitãdum, expoſita documenta: quãquam etiam quod facilè æmulentur ſollicitæ, albęque illæ animæ habere poſſunt. Amabunt ſaltem, ſi aliud non poterunt. Volaticus eſt, & præpes amor: mo-

mento ſuper aſtra tranſcendit: vinciri, includi, eneruari, laſſari non poteſt. Hîc vigeat maximè, ſi nequit in cæteris; hîc regnet, hîc ſeſe audacter efferat pietas matronalis. Deinde, ſi accuratæ contemplationi rerum maximarum aut mentis tarditas, aut ſolitudinis impatientia, aut negotiorum perturbatio officit, quid obſtare poterit, quo minùs horulæ ſextantē, quadrātemúe, ſub veſperam, ad recogitandas diei exacti labeculas, ſuffurentur? an genu vbiuis muliebriter, ne viro quidem aduertente, ſubmiſſo; an ſtando, an ambulando, an ſedendo, an ad ſomnum itando, vt Vlyſſææ Penelopes imitatione, ſerò retexant, quod diù vitioſè contexuerint, eoq́ue pacto ad repentinos obitus, qui non rarò noctu incidunt, ſeſe comparent? ſi ſacram Euchariſtiam vſurpare, octonis diebus interiectis, vel per viri voluntatem non licet, vel per inertiam nimiū videtur; at ſemel, iterúmque, quot menſibus, quid impedire in Chriſtiana fœmina tantum, tamq́ue humanum poteſt? Id modo cauendum, ne temerè, aut importunè maritis, ſolutioris exempli præſertim obſtrepatur, neu domeſtica cura idcirco flacceſcant, nam & B. Franciſcam literis traditum eſt ſumma dexteritate, celeritatéque officio familiari, de induſtria, perfunctam, quod ſupereſſet reliquum temporis, pietati impendere conſueuiſſe. Ingenij pretium erit ita ſe viro, itaq́ue virum ſibi attemperare vt, nec illo admodum inuito, aliquid velis, nec ille tibi iuſta petenti facilè obſit. quod facile factu eſt, ſi moderata, ſi opportuna, ſi conſentanea, ſi omnibus prouiſa circun-

ſtantijs poſtules. Porrò quotidie tremendæ liturgiæ intereſſe (quod ego Chriſtianę genus occupationis in maximis optimum, & fructuoſiſſimum, & facillimum duco) vocales vero deſtinatas aliquot precatiunculas exoluere, ſin minus in templo integrũ, at domi, in viridario, in hortulo, in agro expeditum eſſe; pios demùm libellos, bene moratæ pabulum, ac dulce epulum animæ, frequenter terere, an deſignatis, ac ſubciſiuis, an fortuitis, & tumultuarijs horis, quæ vlla tanta mariti fanatici, tamq́ue inſana moroſitas prohibere; quæ vllius mulieris tanta ſocordia refugere poteſt? Chriſtianas, & pudicas, & cordatas alloquor, quæ nõ omnia in otio, non in thalamo, non in lucro, non in delicijs, non in languida illa belluarum, aut Epicuræorum Sybaritica vita omnia repoſita eſſe arbitrentur. Veruntamen hinc ſuperſtitionem, vti voracem, ac rapacem Scyllam, illinc ſcrupuloſæ conſciẽtię latratum, velut Charybdim effugiant. Pro ſcrupulis hoc primum, hoc vltimum, hoc ſummum, hoc vnum in pręceptis, ne ſui capitis, neu ſuæ frontis eſſe, ne nimis excelſa appetere, ne de ſe ſuperbè ſentire, vno verbo, expertæ ſcientiæ magiſtros ad vnguem audire, ac ſequi velint. Superſtitiones porrò nullo negotio amputabunt, ſi ſe verè pias, ſi Chriſtianas, ſi piorum libellorum auidas, ſi nouitatum, & ingenitæ curioſitatis inimicas, ſi ſimplicitate Catholica quadam ingenuas, candidaſq́ue, ſi Dei, ſi ſuperûm, ſi germanæ religionis perfectè amantes exhibuerint. Iam quando è ſcopuloſis cotibus enauigaſſe videtur oratio mea, nobiſ-

que tādem gemina virginitatis, atque coniugij erecta, ad solarium vsque, substructio est, iam expeditus ad cætera cursus ostenditur.

ERGO Tertiam Contabulationem cōsequitur, vt ad fastigiū perfectę viduitatis, extrema operis manu, sustollamus. Materiā Platanus, & Terebinthus, & Palma structuræ subministrabunt. Nam Platanus viriditate potius, & latitudine frondium, vnde & Gręcum nomen hausisse videtur, ad opacandum patulis diffusa ramis, quàm pomifero prouentu laudatur: humidioribus gaudet adnasci locis, eo frōdescit magis, quo amputatur magis, quo ingenio, viduarum statum lacrymabilem, & prole infœcundum, &, humani amputatione solatij, magis virētem Platanus iuxta aquas repręsentat. Tum Terebynthus, quæ fruticosa, quæ amaræ prouentu resinæ acerba, quæ nigra baccis, lignoque; depressione, & colore, & sapore, vidualem obscuritatem commodè exhibet: melius Palma, ea parte, qua terram attingit nodosa, deformis, aspera, angusta, qua cælum prospectat, venusta, virescens, & iucundè frondosa, expansaque; quam in certaminibus item signum esse placuit victoriæ, quòd vrgentibus, Plutarchus inquit, opprimentibusque non cedat, ipsáque adeo foliorum specie gladium referat. Iam Eucarpi multiplici earum arborum fronde contexti, baccis plurium generum pendulis, immixtisque, aptissimè rostris Turturum subnectuntur. Intercolumniorum intercapedinibus viduarum veterum illustriora specimina duobus ordinibus collocantur. Superiori-

VIDVITATIS SEX ALIA SPECVLA

Iudith. li. bus, sanctiores ex sacra historia supernè locatæ. Iudith
Ruth. lib. mariti orbitate, domestica solitudine, Holofernis vi-
3. Reg. 17. ctoria, solenni triumpho clarissima. Pulchra Noëmi
4. Reg. 4. lachrymabunda, egregia familiæ moderatrix. Sarepta-
2. Reg. 14 na, filio ab Elia vitæ reddito, memorabilis, Altera Eli-
Luc. 2. zęi, multiplicato oleo, celebrata. Sapiẽs Tecuitis soler-
tissima odiorum, & dissensionum ciuilium concilia-
trix. Anna Euangelica, quæ non recedebat è templo,
inedijs, orationibusque continuis commendata, qua-
rum singularum illustria facta, in vna B. Francisca con-
globata, dmirabimur. Infernè, sex quoque profanæ
antiquis celebratæ matronæ viduæ coaptantur. Areta-
phile libertatis publicæ studiosissima vindex; pulchra
Plutarch. De gestis illustribus fœminarũ Eryxo optima prolis educatrix; Camma religiosissima
fœmina; Xenocrite assidua sacri cultus sacerdos; Py-
this quondam vxor omnium sui seculi tum coniunx,
tum vidua prudentissima. Timoclia pudicitię matro-
nalis, vsque ad miraculum, tenacissima, exempla Chri-
stianis mulieribus posita, quibus vel virtute proficiãt,
vel salutari verecundia interim erubescant. Stylobatis
rosæ ex spinis adnascentes, tum nigræ, quales in Palæ-
stina fuisse aiunt, omnium, quæ vsquam reperiantur,
odoratissimas; tum quas vulgò Hiericuntinas vocant,
in speciẽ emortuæ, intus, vi quadam viuifica, reuoca-
biles, quæ viduis illud tacitè loqui videantur, *mortuæ
enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in
Deo*; tum vulgares variorum colorum amænitate
pulcherrimæ; quibus genus hoc vitæ spinosum, & la-
boriosum satis, verùm odoriferum, iucundumque su-

peris, obsignatur. Ordo columnarum Doricus, solidus, & virilis, & Martius perbellè dentatus, austerusque. Generalis inscriptio Platano valdè idonea. TEMPVS PVTATIONIS ADVENIT, VOX TVRTVRIS AVDITA EST IN TERRA NOSTRA. Cant. 2. Senis laterum figuris ad singula specula sex absolutæ viduitatis imagines ex Doctoris Apostoli Theologia reflectuntur. 1. *Si qua vidua filios, aut nepotes habet, discat primum domum suam regere.* 1. Ad. Ti. 4. 2. *Quæ autem verè vidua est, & desolata, speret in Deum.* 3. *Instet obsecrationibus, & orationibus nocte, & die.* 4. *Nam quæ in delicijs est viuens mortua est.* 5. *Et hoc præcipe, vt irreprehensibiles sint.* 6. *Vidua eligatur in operibus bonis testimonium habens, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrauit, si omne opus bonum subsecuta est.* Quantum ad primum, familiam in matrimonio quàm scitè, perfecteque instituerit, satis opinor proximè intellectum est, at nos hoc loco non illa vulgaria, sed summa quædam ad excelsum expletissimæ perfectionis cumulum consectamur. Haud in ea prolis gubernatione stetit B. Francisca, maiorem quandam, & nobiliorem familiam duxit, qua erudienda, regendaque diuinior quædam illius sese efferret industria. Anno salutis humanæ instauratæ circiter M. CCCC. XXV. Martini V. Pont. Max. Octauo, Laurentio viro suo superstite, cùm iam annos ageret ætatis admodum quadraginta, an ex fama, an ex æmulatione illius sanctitatis sese ad illam adiunxerant nobiles aliquot, piæque matronæ, quæ paulatim ipsa veluti magistra, velut in vnam quandam re-

I. FAMILIAE RELIGIOSAE Religiosa, & diuina institutio.

ligiosæ sodalitatis speciem, simul itando, ventitando, victitandoque coaluerunt, quarum incenso studio fouendo, alendoque, cùm magis in dies rem prospiceret operæ maturam esse, obnixè iam tum cogitare cæpit de coeunda seriò cum eo exiguo numero; atque æterno quodam Religionis nexu, sancienda Societate, quam in rem ad diuinam primum voluntatem, & gloriam vndequaque rimandam, multum lachrymis, multum precibus, multum voluntarijs inedijs laborauit: statuit denique opportunissimũ factu fore, si omnes, solenni ritu, S. Benedicti gloriosissimi Archimandritæ regulam complecterentur, arbitrio, ductúque Patrum montis Oliueti, ad S. Mariæ nouæ, in foro Romano, proximè antiqua rudera templi pacis, qui ipsi quoque ex eodem Benedictino instituto vitę suæ momenta omnia moderantur. Incredibile quàm citò, quàm prosperè negotium conualuerit: id tum ne ad summum adduceretur, sola obstabat vita Laurentij, quæ tum adeo sanctissimæ vxoris vel cõsuetudine profecerat, vel quotidianis adhortationib⁹ permotus fuerat, vel omnibus voluntatibus assueuerat, vt & simul iam castè separatis thoris viuerent; & vxori pro arbitrio agere, conuenire, lectiorem vitam cum alijs instituere liceret. Interea ad rem in perpetuum diuinis pręsidijs stabiliendam, sanciendámque, Deus ipse hunc in modum manum admouere operi ipse constituit, claro sanctorum B. Franciscę tutelarium patrocinio cęlitus demonstrato. Ad peruigilium eius diei, qui dies Christo genitalis, latè toto Christiano

orb

orbe celebratur, ſuum ex more cubiculum ramuſculos arborum inumbrauerat, quo formam quandam ſolitudinis, qua mirè afficiebatur, effingeret. Hîc profundiſſimè in Chriſti naſcentis contemplationem effuſa, abſtracta per ecſtaſim, derelictis ſenſibus, cum infinita quadā feriati animi voluptate, diutiſſimè Chriſtum infantis imagine, præ manibus, & in gremio tenuit: deinde viſa ſibi in puriſſimo quodam, & Cryſtallino leniſſimè ſubmurmurante diuinæ miſericordiæ fonte, à Principe Apoſtolorum Petro dulciter immergi, lauaríque, ab ipſo tremendum Synaxim accepit, cùm incruentum diuini libaminis ſacrificium ad altare feciſſet, cui ſui tutelares Apoſtolus Paulus, B. Benedictus, & Magdalena Chriſti amantiſſima interfuerunt. Actum inter hæc in conſeſſu Sanctorum de legibus, quas teneri deinceps ab religioſo illo matronarum cœtu oporteret: Sacro confecto, B. Franciſca, ſolenni ritu, à Principe Apoſtolo conſecratur, Deiparæ parenti, cuius ſub tutela impoſterum eſſet, præſentatur: poſtmodum redditur ſenſibus, quibus illa mirificis, vltra quàm cogitando aſſequi poſſumus, exhilarata ſpectaculis, Beata, ac florens Bartolomęum in diuinis magiſtrum ex Franciſcanorum ordine extemplo conuenit: leges ei ſacræ ſodalitatis à Beato Apoſtolo Paulo dictatas, præſcriptaſque, eo, quo conceperat tenore, commemorat. Eæ ſe habent ad hunc modum.

LEGES SODALITATIS TVRRIS SPECVLORVM.

1. Ad eum ordinem promiſcuè virgines, viduæq́ue ritè admittuntor, legitimæ tamen ætatis omnes, quæ de ſuſcipiunda vitæ ratione iudicare queant, capiuntor; tum de recta intentione ſuper omnia, & de obedientia per omnia præſtanda, interrogantor, caſtéque ipſæ concipiunto.

2. Ductu, inſtinctuq́ue monachorum montis oliueti S. Mariæ nouæ vitam ducunto.

3. Ne vllius coactu, neu prauo inductu, neu pretio, neu dolo malo, conſcribuntor.

4. Hoc certo, & concepto habitu veſtiuntor. Primum veſtem candidam, extimam verò pullam craſſo panno, filoq́ue; velum porrò è carbaſina tela purum, ac ſincerum eſſe oporteto. Candida fidem, caſtitatem, puram intentionem, pulla voluntariam paupertatem, & oculatam definiti lethi recordationem, velum toties ad quæſitum candorem lotum, verſatum, pulſatumq́ue, quidlibet ſufferendi, obtemperandiq́ue conſtans ſtudium repræſentanto.

5. Præter quadragintadiale ieiunium ſolenne omnibus Chriſtianis, tria alia ſobriè, ac legitimè obſeruanto. Vnum S. Spiritus à Chriſto aſcendente, vſque ad Pentecoſtem eſto. alterum Deiparæ parentis aſſumptæ, à Kalendis Auguſti, ad magnam Reginam cęlo receptam, ac triumphantem protenditor. Tertium diuini Amoris, totius Aduentus Dominici, menſtrua fere intercapedine continetor.

6 Tribus hebdomadę diebus carnes edunto, ijs tamē vesperi parcè cęnanto. Diebus Lunę, atque Mercurij, lactarijs duntaxat esculentis, aut piscibus vescuntor. Veneris, Sabbatíque, quando commodum erit, abstinēto. generosiora vina funditus omnia explosa sunto.

7. Septem horas, ad refocillandas vires corporis, ad maius Dei obsequium dormiunto.

8. Septem preces horarias exprofesso dicunto: per singula quę dixerint, meditantor. legere autem nescię eorum loco, ad matutinum quinquagies Dominicam precationē, septem postulationibus attentè conceptis, quinquagies item salutationem Angelicā percurrunto. Ad primam, ter atque trigesies iteranto. Ad Tertiam, Sextam, Nonam, sedecies singulis Christi cruciatibus ad singulos diligenter expensis, euoluunto. Ad vespertinas preces, quinquies, ac vigesies, ad Completorium, quindecies recitanto.

9. Manè expergiscentibus Deo immortales grates exoluendi, pro nocturna custodia, conscientiæ latebras explorandi, excutiendíque, emendationem verò de cætero proponendi prima, & pręcipua cura esto.

10. Hę leges, hęc pręcepta estunto, de quibus apud superiores, pręut res exegerit, aliter, sanciendi, eximendi, detrahendiue potestas esto. Paulus Apostolus tulit, fixítque. SS. Petrus Ap. Maria Magdalena, & Benedictus scribundis adfuerunt.

Quod instituti genus Deo, ac Deiparę cordi, fundatricem verò curę fuisse, gemina, pręter ea, quæ iam memorata sunt, prodigiosa significatione demonstra-

tum eſt. Primum per quietem B. Franciſcam ſeuerè S. Benedictus idcircò accuſauit, quia puellam immatura ætate, ſuſcipiẽdi Religioſi ordinis inſolentem ad reliquum numerũ admittere ſtatuiſſet. ſedulò ſub hęc cõmonefecit, ne ſe pecunia, vllo colore, vllóue prętextu circumueniri pateretur, neu amplæ dotis auiditate, tanto oneri ſuſtinendo impares caperet. Aliàs ſupra ſenſus euecta viſa eſt ſibi ad glorioſiſſimæ Virginis latus adſiſtere, dein in genua aduolutam, ſuauiſſimè in ipſius gremium caput repoſuiſſe: tum clemẽtiſſimam matrem, peplũ textili aureo viſendum, quo veſtiebatur, Franciſcæ obuoluendæ, protegendęque expandiſſe; aliud interius aureo ſubiectum amiculum candidiſſimum, & pulcherrimum reliquo ſodaliũ cœtui inumbrãdo, futuræ tutelæ magnifico argumẽto, porrexiſſe, & explicuiſſe. Ex quo non longo pòſt tempore conſequutum eſt, vt Eugenius IV. Pont Max. certior factus de optimo genere vitæ, rara integritate, ſpectabili exemplo, quæ in ea ſodalitate eluceſcere in dies ac ſeſe efferre magnificè palam, ac latè ab omnibus ferebantur, põtificia ſanctione, authoritatéque ſuprema, omnes illas leges ſanctas, ac ratas in perpetuum ex S. Benedicti inſtituto eſſe voluit; exquiſitis priuilegijs cohoneſtauit, eo denique ritu ſtabiliuit, quem illæ hodie longinqua obſeruantia propagatum, vitæ inculpatæ fama, & gloria, & morum incorrupta conſtãtia, ingenti ornamento ciuitatis, obſeruant. Et moritur tandem fidus ſanctæ coniugis hac in calamitoſa vita comes, ſociúſque Laurentius Pontianus. Ergo oc-

casionē diutissimè expetitam nacta totam se ei religiosę coniunctioni dedendi, addicendique, sub annum M. CCCC. XXXVI, denique se, relicto mariti hospitio, ad communia piarum sororum tecta secedere, eóque miserabili gestu, quem supra descripsimus, in earum numerum adscribi deliberauit; quam in rem domum cōmodiori loco, situq́; coëmptā, ad radices capitolij, versus forum olitorium. pararunt, quæ ex turri ea parte cū speculis certis sita, Turris speculorum appellationem inde vsque seruatam accepit. exinde communibus omnium votis, & calculis, tametsi vna de numero viuere cupiebat, magistra omnium, & mater electa nihil antiquus habuit, quam vt suæ familiæ ex pręcepto Apostoli, gubernationem quam optimam iniret, & quæ matrimonij vinculis impedita, vulgaribus viduis, matronísque regendæ familiæ perfectum exemplar extiterat, iam soluta marito diuinioris cuiusdam, excelsiorísque regiminis speciem exhiberet. Illa enim sunt aurea pręcepta, quæ inculcare passim solitam fuisse à certis eius præclarè gestorum, atque dictorum authoribus hunc ad locum inserta descripsimus. 1. Nonnullos conscientiæ consiliarios aspernandos, ac minimè audiendos monebat, qui noua semper, nec alijs vsitata ingererent, suísque sensibus magis, imò plerúmque sceleribus, proh facinus! quàm vsitatis veterū sanctorum, ac patrum institutis niterentur, nouitatis magis cuiusdam, & vanitatis, quàm simplicis veritatis amatores. 2. Propriæ voluntatis, ac sensus penitus abiudicandū, explodēdúmque instinctum esse dicebat,

neque ex parte, verùm omnino voluntati, rationíque diuinæ permittendum: duo enim illa, volo, nolo, quæ ſapientes duo humani generis incendia eſſe dixerunt, ableganda penitus eſſe, & à religioſo genere arcenda. 3. In omnibus, quæ diuinam ſeruitutem attingunt, animam christianam cæcam, ac ſurdam potius, quàm aliud quidlibet volebat eſſe. 4. Sceleratè factorũ pœnitentibus ita documenta attemperari ſuadebat, vt iam quadam lenitate faciles, iam fructuoſa ſeueritate formidabiles, qui illa tractant, pro captu cuiúſque videri velint. 5. Ducta ab ſagittarijs ſimilitudine, ſuperiores imperandi, ſubditos obſequendi rationem optimã edocebat: hos ſi quidem ſagittæ inſtar eſſe oportere, quæ dirigentis impetu, ictúque contorta, rectà ſine deflexione diſſiliens, fracto, atque diſſipato aëre, ad ſcopum aduolat: illos ſagittarij ingenium referre debere, qui niſi conſultò ſagittam arcui accommodent, niſi ad eundem ipſi ſcopum collimẽt, niſi arcum manu teneant, niſi pedem commodè, & brachium, & oculos figant, ipſi operam perdant, & telum fruſtra per inane vagum, & erraticum emittant. Videas enim paſſim iſtos Icaros, ſui opinione, & inani ambitione, ſanctitatis imagine perſonata, inflatos, ſéque, currũque, equóſque præcipites dare, dum alijs faſtuoſè imperare, quàm ipſi quæ imperant facere malunt. Cæterum, ſi ſecus faciant, ſéque ſagittarios eſſe ſentiant, tum illud Prophetæ principis vſu futurum, *Sicut ſagittæ in* Pſal. 126.
manu potentis, ita filij excuſſorum: ſin minus aut de illo ge- Pſalm. 63
nere ſunt, *Intenderunt arcum rem amaram, vt ſagittent in*

occultis immaculatum. Quippe ſuperbè, & aſperè in clauſtris imperant,& cæci ipſi, & exoculati miſerè oppreſſos ſubditos,velut Andabatę,in tenebris,licet immaculatos,& ſe multo meliores in incertum,ad exitiũ immittunt;aut de illo alio numero viuunt,*Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum;* qui pueri ipſi, & rationis, & virilis animi,& conſilij expertes,ſuo puerili brachio, procul ſuos ad perfectionis religioſæ ſcopum iacere non poſſunt, nec vim illam potentem ad iactum imprimere, qua ipſi, proh pudor! deſtituti ſunt. 6. Sępe non tam ipſa monitis vſurpabat, quàm facto ſuadebat, homini cum capitali hoſte cacodæmone decertaturo nequaquam agẽdum inſtar ignaui,ac timidi militis, qui ſimulac viderit hoſtem, abiecto ſcuto , fugit,verum gnaui,atque induſtrij Athletæ diuina armato confidentia , vſque ad metam intrepidè decurrendum:futurum enim vt palmam conſequatur dummodo generosè, fortitérque certauerit. Quare in eiuſmodi certaminibus numquam ipſa cedebat , numquam fugiendi laboris remedia exquirebat, lætabatur potius luctæ patientia, ac de cætero pugilum certantium more, in eodem veſtigio fixa perſtabat,quouſque fractus, & victus hoſtis , abiectus , & triſtis aufugeret : ſi enim hoſtem fugeret potiùs, & declinaret, quàm obſtinato marte peruinceret, verendum ſibi eſſe aiebat, ne ex metu ita flacceſceret, vti è mentis ſtatu tandem deiecta prorſus caderet: ſin contra audentior iret, eiúſque conatus vi prętantis animi retardaret, tum ſperandum eſſe, vt breui illius laudatiſſimę,

ex toto genere virtutum, fortitudinis singulare præsidium compararet. Cuius consij causam aliam magnus Antonius apud S. Athanasium afferebat, quòd fuga si cesseris, teterrimus hostis insolescere, sin ei fortiter obstiteris, frangi, remittíque animo, prorsúsque sibi ipsi vilescere consueuerit. 7. Ad extremum rectam religiosi status formam, ac veluti quam Plato dicebat, ideam, perquàm lepidè ex apum comparatione repetebat, quam à Gregorio Magno Pont. Max. per visum singulari quadam ostensione didicerat. Quod genus animalium sagacissimum vbi fructuosè laborare, & tutò viuere possint, locum eligunt; inter se mutuò, sancta quadã colligatione magnæ necessitudinis viuunt: regem cęteris, vt corpore multo maiorem, ita forma elegantiorem eligunt, & incredibili reuerẽtia illi omnes obtemperant. Rex aculeum habet ille quidem, aculeo tamen numquam vtitur: otiosæ in eo Regno penitus nullæ: omnes suo operi sedulò incumbunt: alia alij in tam populosa plebe minimè officit; locum, quem semel occupauerint, difficilè, & rarò permutant, secus enim breui, nullo negotio, dissiparentur: si iuniores honoratioribus loco cedere necesse sit, tum signo dato, & classico veluti insonãte, Regis nutu ante omnia expectato, sine quo nũmquam exire, nũquam se campo, cælóue committere audent, ornata, & composita acie progrediuntur: Principem quocunque inclinantem alacritate admirabili prosequuntur: lassatum, aut casu mortuum, humeris deferunt; tum si necesse sit, alium eius loco Hungaricum in morem, quasi

rem, quasi in castris, & clypeo sufficiunt. At examen emissum si aura sublatum, aut iracundiola agitatum, (nam sua illis etiam temeritas inest) aut ingenioli quodam ardore, quadamq; lasciuia correptum eruperit, tum crepitaculis æreis, vel testarum vulgo iacentium sonitu obtuso, fugiens iuuentus terretur, eaque si pauida, ad alueum maternũ regressa, in ædiculę aditu glomerata pependerit, vel statim ad proximam frondem se contulerit, nouum loculamentum in hoc adornatum illinitur herbis interius, deinde guttis noti mellis adspersum admouetur: tum facili manu congregatæ apiculę, extemporanea ferocitate deposita, recondũtur: ibi solito ingenio mira concordia deinceps viuũt. Certè quidem Tiberius Imperator, apud Nicephorum, Mauricio, cum eum Imperio inauguraret, apum Principem imitandum proposuit ea ex parte, vt quomodo ille, licet cæteris apibus specie pulchrior, & corpore excelsior, & dignitate præstantior, aut aculeum non habet à natura datum, aut si habet, nusquam vtitur; ita ille se in Imperio quanquam cæteris eminentem, imminentemque, tamen se clementem omnibus, atque tractabilem, ac velut aculei expertem, prębere disceret. Eodem ex capite, optima sororum magistra, suis pro speculo, exigua illa animalia proponebat, vt prodesse alijs potius, quàm præesse studerent: otium haud aliter quàm domesticam pestem effugerent; tempus vtiliter pijs orationibus, & rectè factis impenderent, perfectè in omnibus obtemperarent, assiduis operis lucrarentur, quæ socijs subleuandis

prodeſſent, omnia in commune conferrent; nihil ſuū aut proprium haberent, nimias familiaritates effugerent, domi ſe potius continerent: & quoniam ex eo inſtituto ad illam clauſtri arctioris ſolitudinem minimè tenerentur (exeunt enim paſſim, atque cum hominibus familiariter conuerſantur) at abſque Duce nunquam, certè religioſæ obedientiæ iniuſſu euolare auderent, ſacris religioſarum horarum crepitaculis, accitæ vel non longè à materno alueo erumperēt, vel vtiliter ex fructuoſis interim operibus penderent, ac poſtmodum facili manu obedientiæ, & dulcitudine domeſtici mellis, piæque ſocietatis fragrantia accerſitæ ad dulcis oratorij, ſacrique hoſpitij aluearia reuerterentur. At de inſtituenda ſacra familia pluſquàm ſatis:

II. Secundo loco Apoſtolus diuinam fiduciam in vexata, afflictáque vidua maximè commendabat: enimuerò præpotens ille artifex in derelictis, & deſtitutis humana ope rebus magis adeſſe, quàm in alijs ſolet; quia in illis eo infinita vis eius magis elucet, quo minus alieno ſubſidio refertur accepta, cum apibus, atque formicis ſe præſentiorem, mirabilioremq́;, quàm cum elephantis oſtendit, quæ perfectæ Reip. mirum ordinem, & ſolertiſſimi operis cęra, & melle elaborati magnificentia, ſummorum opificum manupretium vel exæquant, vel ſuperant. Inde eſt, quòd viduis à magnis auxilijs, opibuſque vt plurimum deſtitutis, benigniorem Deus opem afferre ſolet, iubetque ab alijs derelictiſſimo illi generi afferri, peculiari illius patrocinio delectari ſolitus. *Patris orphanorum, & Iudicis vi-*

Spes constans necnon *maxima erga Deū fiducia.*

duarum. Viduam eius benedicens benedicam, pauperes eius sa- Psalm. 67
turabo panibus. Dominus custodit aduenas, pupillum, & vi- Psalm. 131
duam suscipiet. Restat igitur vt viduæ quæ se bonam partem diuinæ curæ intelligant esse, in Deo spes suas omnes collocent. *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius:* Psal. 145.
Ex quo consequitur; *Spes eius in Domino Deo ipsius.* Neque maiorem vllam iniuriam illi beneuolentissimæ prouidentiæ facere possunt, quàm si de illa, cui se cordi esse sciant, immemoris animi ingrata deprauatione diffidant. Nostra vidua, quod sit faustum, libera, & soluta viro, hanc viduarum propriam, & familiarem virtutem ad culmen extulit. Argumēta de multis pauca sufficient. Fuit aliquando cùm in illius monasterio, vbi iam sodalitate firmata conuenerant, sub prandij horam panis ad sororū cœtum, quæ tum quindecim omnino numerabantur, alendum deesset. Francisca Verulia, quę triclinio præerat, Agneti tum loci prępositæ denunciat, vix domi crusta quædam ex superioris cænæ reliquijs superesse, quibus è toto numero tres ali possint; qua re ad B. viduam denunciata, *Dominus prouidebit*, inquit. nec plura effata, frusta illa paucula coram omnibus in mensa reponi præcepit, deinde ad dulcissimi nutricij sui prouidentiam sese toto pectore conuertit, cui tenerrimè ex animo interim decantabat. *Oculi omnium in te sperant* Domine, *& tu das escam il-* Psalm. 33.
lorum in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione, deprecata suauissimè, vt qui creatis rebus omnibus prouideret, quique sibi fidentibus pręsto semper esset, ne famulis ea necessitate

laborantibus, ſuam paternam opem recuſaret. Vix fuſæ preces, cùm obſitas illas panis heſterni reliquias, nihil ipſa hæſitans, diſtribuit omnibus; quæ inaudito, poſt Chriſti, paruo pane tot millia mortalium paſcentis, ſimile factum, redintegrato miraculo, ita in earum manibus auctæ, & multiplicatæ ex tempore intumuerunt, vt ad ſatietatem ſingulę ſumerent, caniſtrumque de reliquo plenum reportarent. Huius non diſſimile alterum ritè, ac legitimè actis probatum commemoratur. Ad portã Portuenſęm, cũ ad locũ quem *la Magine* Italicè appellant, ad ligna, vt ſolebat, pauperum vſibus colligenda, ſecum B. Franciſca complures, ex ſororum numero duxerat: hîc laboribus parum aſſuetæ matronæ teneriori corpuſculo, ex itineris inſolentia, vt fit, & ex laſſitudine, importuna ſiti ardere cœperunt, copia reſtinguendi ardoris tum ad manum nulla aderat: decorum, & pudor iuxta, aliquam procul ad hauriendum ex fonte dimittere obſtabat: quod proximũ fuit, tutela diuina iam audentior, ſecuriorque, primum ſpei plena in hæc ipſa concepta verba in actis expreſſa erupit; *Spem habetote in* Domino, *Dominus ſi quidem prouidebit.* Tum oratione ad præpotentem rerum omniũ conditorem conuerſa, te ego Chriſte ſeruator, inquit, qui coruulis, paſſerculiſque neceſſaria poſcẽtibus non denegas, qui me toties nec cogitantem, nec meritam præſenti tua ope es ſolatus, oro, quæſoq;, vt quoniam incuriæ meæ fuit dulces ſocias ad hunc laborem, nullo parato ſubſidio, circumducere, ſolita tua benignitate, atque clementia, aliquo tuo ſupplemento, hunc

errorem meum corrigas, & penuriam expleas; tum famulas tuas exoptato solatio nonnullo reficias. Quis se hîc teneat? quis non exosculetur, admireturque iucundissimam supremi numinis ita cum hominibus, vt ita dicam, deliciátem, ludentemq; in orbe terrarum prouidentiam? citiùs exaudita, quàm prolata precantis oratio. Mensis tum Ianuarius agebatur, cæli, hyemísque fæda tempestate omnia horrebant: Sociæ ad vicinam arborem conuersæ, eam ad partem, vitem cõspiciunt frondētibus pampinis, veluti adulto Autumno, tot vuis onustam ad numerum, quot earum capita censebantur; quare suauissima quadam voluptate correpta B. Francisca, cùm singulis vuas singulas colligere iussisset, Deo omnium bonorum authori quem propitium, atque præsentem experta esset, grates, ac laudes, vti consueuerat, immortales habuit. Instare, prætereа orationi, atque assiduis precibus Apostolus iubebat, de quo vt supra à nobis fuerint non pauca descripta in matrimonio, at perfectiora quædam hic sublimior segregatæ à turbis hominum religiosæ vitæ status desiderare videtur, quam si præcisè, ex Apostoli præscripto, perpetuæ, nec vnquam intermissæ orationi intentam fuisse dixero, non mentiar: sic enim statuo ita Deo, iunctam continuo quodam fixarum cogitationum nexu vixisse deinceps, vt contemplationis excellentia altiùs à nemine conscendi possit, quàm quò illa, non sine continuato miraculo, præteruolauit. Nam eum excelsissimũ cumulatæ perfectionis apicem statuerunt esse, qui exactiùs illa versarunt,

III. RELIGIO SIVE *perpetuũ orandi, & diuina meditandi studium.*

cùm quis pati magis, quàm agere in diuinis videtur, quemadmodum de magiſtro ſuo Hierotheo D. Areopagita Dionyſius ſcribebat, *Erat*, inquit, *patiens diuina*. Ita enim, mea, quidem ſententia, ad illam abſolutionē, qua altius ferri humana capacitas nequeat, peruentum eſſe iudicandum eſt, cùm ad quandam ſimilitudinē ęternæ viſionis, qua in ſecura illa beatitudine, diuinā naturā ſpeculando, abſorpta mortalitas vel extra ſe in Deum tota rapitur, eoq; pacto non tam agit ipſa, quàm agitur, vel in Deo omnia, veluti terſiſſimo quodam ſpeculo, contemplatur; vbi beatificum lumē irradiat, vbi ſecuritas perennitatem creat, cuius cauſa doctiſſimi homines, *illud vnum porrò neceſſarium* de continuata æterna viſione interpretantur, quod de meditatione diuinorum in B. Magdalena aliàs dictum eſſe contendunt. Nunc admiranda hæc vidua & ſupremum diuinæ ecſtaſis faſtigium conſcenderat & veluti iam illius clariſſimi ſpeculi præſentia frueretur, longè diſſita, & arcana paſſim prouidebat. In comperto eſt ita fuiſſe ſublimiſſimis meditandis rebus abſorptam, vt manuarijs attenta negotijs etiam familiariter à sēſibus, per duas, treſúe horas, in ecſtaſin raperetur. Quo tempore ſenſu adeo colligato, captoq; ſtatu verò totius corporis immoto, iacentique, vel manibus ad pectus implexis, vel complicatis humigenibus, perſtabat, vt volſellis, ſpecillíſue puncta, confixaque nihil penitus ſentiret: motum verò alium ederet nullum, præter ſuauem quendam ſuſurrum, perinde ac ſi cum diuis ſuis tutelaribus familiariter colloqueretur. inter-

dum verò in ſubciſiuas illas, intermortuaſque voculas erumpebat. Domine mi, quo abis! Domine, tam citò? Domine quid me is perditum! Domine quando! heu me quandonam! quouſque dilecte mi! væ mihi quouſque! quouſque etiam! quouſque me miſeram! Domine quamdiu! quamdiu, dilecte votorum meorum? aut quædam eiuſmodi animi amore languentis interna ſymptomata. Tum ſibi reſtituta haud aliud indicium dabat, quàm ſi ex altiori ſomno excitata euigilaret. Quod ſi abiectioribus, & quotidianis familiæ exercitatiunculis implicata eas mirabiles auulſiones ſubleuati animi ſentiebat, quid de profundioribus mentis in diuina receſſibus, admirabili præſertim Euchariſtia exiſtimandum, vbi tanquam immenſa diuini amoris ſorbebatur abyſſo? Quotidianæ menſæ expiationi, quæ per ſacras preces fieri ſolet, cùm daret operam aliquando, ſociarum turba adſtante, prçſenteque, genu demiſſo, manibus iunctis, abſtracta à corpore ſemel diù permanſit; altera die, eodem loco, eadem ex prece, quotidianum cibum auſpicata viſa omnibus tãquam ex ſolis niditiſſimi radijs inflammata ſplendeſcere, oculis in aduerſam triclinij feneſtram affixis, atque ſuſpenſis, quo ſpectaculo attonitis ſocijs, ab eaq; poſtmodum quid rei id fuiſſet ſciſcitantibus, fuiſſe reſpõdit Deiparam magnam matrem, & B. Baptiſtã Ioannem Chriſti ſeruatoris cæleſtem prodromum, qui ea parte triclinij, ſe tùm illi ſpectandos obtuliſſent. Eodẽ facit obiecta cuidam matronæ ſpecies, qua illius excellens diuinæ contemplationis vis ſingulariter com-

mendatur. Ea cùm esset Bartholomæa nescio quæ Arettia, quæ eius sanctitatis fama pellecta ad illam visendam, an officij gratia, an audita suis oculis experiundi, interuenerat, tantisper, dum in aula cum sororibus cōmoratur supra Beatæ cellam virgā auream è cælo protensam lilijs item aureis miro splendore micantibus propendentem aspexit. Quæ si cui miranda videantur, illa quæ modò subijciam etiam admirationem omnem longè superant. Principum Apostolorum anniuersario peruigilio, anno Christiani Imperij M. CCCC. XXXVIII. Ex sacra B. Pauli æde Francisca compluribus socijs comitata in vrbem reuertebatur: itineris, vti assolet, leuandi causa, in vineam exiguo interuallo, circiter molam D. Pauli diuertit, vbi cæteris ad quietem, qua cui libitum, considentibus, ipsa ad riuuli ripam, qui locum illum iucundè præterfluit, meditationis causa acquiescens sese orationi componit, ex quo repentè correpta in profundissimam ecstasim illa tantummodo submurmurans audiebatur. *Ita diuina gratia vti iste riuulus leniter, & tranquillè fluit.* Exinde sensim sui iam, sensuumque impotens, in subterlabente amne, super aquam inflexis genibus, totóque collocato corpore, ibidem pluribus horis, non modo non depressa, sed ne leuiter quidem madefacta permansit, sibíque aliquanto post redonata, sicca penitus veste, totoq; intacto corpore prodijt. Quid nos porrò ad exquisitam beatitudinis speciem desideremus, qui viduam versantem in corpore supra elementa sublatam, supra sensus erectam, lumine illius cælestis

Acta publica.

æmulo

æmulo collustratam, Deo denique prorsus affixam, hærentemque videmus? An fortasse præterea vt anticipatæ cuiusdam felicitatis prerogatiua, in clarissimo illo, ac præcelso speculo alia à communi captu longè semota contempletur? Nec illi sanè ineffabile hocce cælestis beneficentiæ ornamentum defuit, adeò incomprehenso illi, atque inaccesso interminatæ diuinitatis speculo iuncta viuebat. Omitto sacrilegiũ non consecratæ Eucharistiæ, ad D. Cæciliæ sacerdotis scelere deprehenso, retectum, & quæ alia superius eius facti germana recensuimus. Id autem, quod in ipso illo D. Cæciliæ templo contigit, nec nostro instituto alienum, nec commemoratu inutile, aut infructuosum videtur. Alium sacerdotem concubinatu domestico nocentissimum, sacrum Missæ sacrificium peragẽtem totum infami lepra coopertum videbat, donec ad solemnem consecrationem peruentum esset: tunc enim abstersa contagiosa scabie, in pristinum statum purus ad communionem vsque restituebatur, radijs præsentis Christi inuisam turpitudinem, & luem infandam infuscantibus; postea sacra communione ritè peracta, rursum execratæ contagionis dehonestamento infectus fœdabatur. Rem à se visam, cùm primum opportunum fuit, illa magistro moderandæ conscientiæ, ex ordine aperuit; rogauit vt nefarium sacrificulum commonefaceret, vti se crimine tanto abstineret: constitit commonitioni suus fructus. Ille se deprehensum miraculo ratus, facti pœnitens, dignas à seipso sceleris pœnas vltrò repetijt; ac breui vita functus, meritis, preci-

busque mirabilis indicis, suisque factis, postliminio cęlum amissum recuperauit. Si hæc pauca sunt: Ioannes Mattiottus B. Franciscæ spiritalis magister, incertū qua causa, ab vrbe abesse coactus aliquamdiu, peregrè exinde reuersus, à Sancta discipula de morbo, quē ruri pertulerat, deque rebus omnibus Bononiæ, nam eam vrbē petierat, gestis fuit minutatim admonitus. An ille idem Mattiottus, an quispiam alius, non satis mihi cōstat, certè B. Franciscæ magister quisquis is fuit, ira in quendam cōcitatus exarserat, quo die Beatam, vt mos erat, inuisit, quę eum secus, quàm solebat, insalutatum, & seueriusculè, nec genuflexo de more exceptum, ex abrupto deseruit, atque in cubiculum, illi propitiatura superos, se recepit. Post paulum reuersa, mutato vultu, patri reuerentiam, quam consueuerat detulit, tum ei facti insolentiam admiranti, addidit, primo eius aduentu se illi socium adiunctum cacodæmonem conspexisse, à quo ad iracundiam fuisset aduersus proximum inflammatus, atque idcirco se ad placandum illi numen secessisse, iamque, venia exorata, criminis, & discordiarum laternarium facessiuisse. Cui ille culpam ingenuè, & rei gestæ seriem, mutationemque, quam senserat, animo eius precibus illa commotione liberato, confessus est. Certum, ac rarum, & actis publicis iuridicè exploratum. Cecca, seu Francisça illa fuit, Andreottij Clarelli coniunx puellam immaturo partu pepererat, valētem tamen, & vegetam, nihil vt baptismus vrgendus iudicaretur; at nostra vates, instinctu fatidico, dedita opera, eam præter morem adijt, nocte con-

cubia, presſè presſè monuit piaculares infanti properandos latices. Parochus moras nectere, adultæ noctis importunum tempus obijcere: partus proſperitatem apertè cauſari. Beata ex aduerſo inſtare, vrgere, iubere per omnem modum, vt periclitanti animæ, illa ipſa hora, ſalutaris expiatio maturaretur. Vaticinium certum, & clarum, & cōmodum fuit. mox tincta viuifico fonte puella, momento vis repentinæ febriculæ graſſantis extinguitur. Rurſus ad B. Cæciliæ ædem, fortè adoleſcentem dormiturientem aduerterat, interim in ſomnijs, laſciua nequiſſimi ſpiritus illuſione, ad ſceleris meditationem inſtigatū, qui à ſacerdote, præſagæ vatis admonitu, ad loci reuerentiam, atque mundiciam expergefactus, ſe periculoſa tentatione ſpurciſſimi Dæmonis liberatum aſſeruit. Alter neſcio quis Laurentius cognomento Tuccius adoleſcens, qui Franciſco Sclauio educatori ſuo, effrænata quadam ingenij, ac linguę intemperantia ſtimulatus, grauē quandam calumniam inurere, nemine ſui deprauati conſilij conſcio, deſtinauerat; à B. Franciſca illius intima quæque ſenſa rimante, illumque ſingillatim de omnibus admonente perterritus conſilium ipſe ſuum, & flagitium faſſus nemini niſi Deo, & Beatæ cognitum apertè damnauit, & de cætero abiecit, & reconciliata fide, mutato propoſito, veniam ab Sclauio facilè poſtulauit. Nec minus Ceccæ Clarelliæ de partu, quàm iſti de conuicio periclitanti, per opportunam opem, attulit. Cecca in omnem euentum ſuſpenſa breui ſe deonerandam quidem faſtidioſo pondere vteri con-

fidebat, necdum tamen vllis pressa angustijs de partu adeo propinquo cogitabat. Anastasiam super hæc, vnam è religiosis sororibus suppetias B. Francisca præmittere tempore occupauit. Cecca securior, quàm grauidæ par esset, Anastasiam ingenti gratiâ consalutatam remittit bona cum venia, rata nihil tam citò sibi eo auxilio opus esse: reuersa domum Anastasia magistræ renunciat fideliter omnia, quę Cecca retulerat; iubetur tamen se in vicinam Ceccæ domum recipere, atque ibi in omnem exitum parata, postquàm vociferãtem in partu inaudierit, accurrere, breui námque absque dubio parituram esse. Et prædictioni respondit euentus: vix destinatos lares intrauerat, cùm grauida sola domi tum relicta, certissimo vitæ, partusque discrimine, horrendum inclamare, opem frustra vndique, lamentabili eiulatu, implorare. at Anastasia momento ex vicinia aduolare, subuenire tempori. Commodum, & quasi ex condicto omnia visa concurrere; ac celerius fere, quàm à me narrata fuerunt an Anastasia opitulante, an potius, B. Frãciscæ sanctimonia obstetricante, felicem partũ enixa, conduplicato periculo Cecca perfungitur. Eodem argumento, Pernam Pauli Ioannis vxorem, ex partu ad extrema adductam desperatam iam, & conclamatam, parituram incolumem prænunciauit. Pallotiæ item marito suo Laurentio Alterio longua ægritudine iam ad summum cum morte luctanti, sanitatem corporis à B. Francisca postulanti voti compotem fore certò spopondit, modo ipsa vanitatis muliebris inutilia ornamẽta deponeret:

ſic eadem opera vxori modeſtiam, & frugalitatem, marito valetudinem, vitamq́; reſtituit. Poſtremum erit in hac narratione, vt innumera eius generis alia taceamus, Pernę monialis cuiuſdam, è turri ſpeculorum, celebre, & maximum, tametſi in re perexigua, & pene nulla, documẽtum. Ea incauta, domeſticis munijs obeundis, aliud agens, ex incuria, vim olei non magnam remotis arbitris, nemine aduertente, effuderat; veſpere tamen, ex quadam occulta ſuperbia, mente concepta, vt lege familiari tenebatur, publicè proclamare erubuerat: conuocatas ſub hæc in vnum omnes, Beata magiſtra moniales admonet, iubetque ſtrictiori quadam obedientiæ vi intentata, quæ facti ſe ream noſſet interius, culpam demiſsè, modeſtèque publicè ex inſtituto promulgaret. Hîc ad arrogantiam adiecta contumacia Pernæ fraudi, & exitio fuit. nam ſupra modum in ſua inficiatione obſtinata, Deo peruicaciam vindicante, mox à Dæmone obſeſſa occupatur, qui præfocatam ei gulam frangere, nitebatur, ni pia vindex permota periculo manu percuſſam, re iam comperta, ab crudeliſſimo obſeſſore protinus expedijſſet. Id quod nemini nouum videri debet: quanquam enim parua iactura, at arrogantiæ, & refractariolæ contumaciæ maxima inſolentia: maximè in re leui, cui nulla cauſa inficiationis iuſta, vt ſæpe aliàs ſolet, ſubeſſe poterat, præcepto præſertim vrgente præpoſitæ: ita non pomi pretium, quod penè nullum erat, ſed peruicacia Adamum, noſque peſſum dedit: ita Saülem nõ paucæ pecudes diuino ſacrificio reſeruatę, vel inimico

Regi humana exhibita indulgentia, verùm inobsequētis animi pertinacia exauthorauit. PLACET'NE modò nostram Platanum iuxta aquas latos spargentem ramos, an Noëmi lacrymis irrigatā suis in sua nuru prosperantem aduertere? Equidem velut, ex ore Apostoli, vidua, quę in delicijs viuit mortua est; ita quæ vicino lacrymarum humore frondescit, tanquam lignum, me authore, habeatur; *Quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet prosperabuntur.* Platanum quantumuis recidas, non excidas: tanto sese altiùs obnitens efferat, quanto plus frondium cōmoda amputatione deperdat. Viduam omnibus prę-sidijs destitutam omnia lancinant, detruncant, amputant. *Superat, & crescit malis. Tempus putationis aduenit, vox Turturis audita est in terra nostra.* Putatur, ingemiscit; ictibus non fatiscit. id ego in quarto speculo representaui. Enimuerò, delicijs omnibus valere iussis, Sancta vidua inter aduersa, & aspera omnia fronduit magis, suaq; viriditate non solùm seipsam, sed latè vicina omnia opacauit: imò vero iam tandem, *Extendit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad flumen propagines suas.* Ac ne inculcata superius, de seuerissima vexatione, atque laceratione corporis, de hamatis, vncinatísque flagellis; de circulis ferreis, de setosis, aculeatisq́ue cilicijs, de extremis inedijs, de toto horrore vitę iteremus; hîc lacrymantem tantummodo referre pēsi habemus, iamque cum vate sanctissimo vociferantem, *Inundauerunt aquæ super caput meum: dixi, perij. Inuocaui nomen tuum*

[Margin: IV. LACHRYMARVM ASSIDVA PROFVSIO. — Psalm. 1. — Seneca. — Cant. 2. — Thren. 3.]

Domine de lacu nouissimo. Sponsi blandientis applausu illo sponsa altera glorietur. *Oculi tui sicut piscinæ in Hæsebon.* Hæc nostra geminas oculorum scaturigines suo quodam iure iactabit, sponsumque ex animo ad hunc modum affabitur; *Quis dabit capiti meo aquam; & oculis meis fontem lacrymarum? & plorabo die, ac nocte interfectos filiæ populi mei?* Hierem: 9 Siue enim vexatissimæ Ecclesiæ, suique seculi ruinas circumspiceret, siue Romanæ vrbis tum exercitatissimæ calamitates aut præsentes videret, aut imminētes exhorresceret: seu in memoriam labeculas suas accerseret, seu sponsi in genus humanum infinitam Charitatem pensaret, tota lacrymoso liquore colliquefacta irremediabili geminorum fontiū alluuione diebus, ac noctibus inundabat, ita se, numquam intermisso fletu extenuabat, exhauriebat, exinaniebat, vt subinde lacrymarum à sponso fluenta repetere cogeretur. Ergo, qui illi in peccatorum confessionibus moderabatur, re explorata, veritus ne tanta, tamque perenni profusione lacrymarum, vel oculorum aciem perderet, vel vitæ vsuram effunderet, pro summo illo, quo pollebat imperio, illam iussit modum fletibus aliquem adhibere, & sibi à continuo mœrore, quæ se tātoperè cruciabat, temperaret, seuerè pollicitus, eius se culparum arbitria ipsum, suo capite, suoque periculo persoluturum: nullam enim vim tantam criminum vsquam esse posse, quam iam illa tot lachrymis non eluisset. Lacrymarum námque victoriam esse, atque triumphum, ex B. Hieronymi sententia, dudum accepimus. *ô lacrima,* inquit, *humilis! tua est potentia, tuum Re-*

gnum, tribunal Iudicis non vereris; non est qui te vetet accedere: si sola intraueris vacua non redibis. magis crucias diabolum, quàm pœna inferni. quid plura? vincis inuincibilem, ligas omnipotentem, inclinas filium hominis. At ne in infinitũ eat oratio, prẹter hẹc omnia; INCVLPATAM vita, fideq; viduã deposcebat Apostolus, necnon ab omni labe in omnibus immunem, atque innoxiam. Habemus vnam ex paucis, ab omnibus vitæ partibus irreprehensam, atque perfectam, si, quæ breuiter satis narrata sunt, hactenus recordamur, quæ illa omnia vel virgo, vel nupta, vel vidua vno tenore perfectæ, & incomparabilis sanctitatis exhibuit: qua inuariabili vitę institutæ constantia, inde ab ipsis incunabilis, vsque ad extremum spiritum adeo perdurauit, adeo per omniũ ora, mentesque, non modo tota ciuitate dum viueret, verùm per vniuersam Italiam omnium virtutum, quę in Christiana Sàncta fæmina desiderari possunt, odorẽ sparsit, vt viua, ac superstes apud omnes vulgo Sancta haberetur, quod magis statim intelligemus, cùm de illius obitu communem omnium sensum cum maxima admiratione cõiunctum referemus. Quia tamen vna virtus obedientiæ cæterarum omnium vinculum est, & quasi parens, specimenque virtutum, illéque non immerito, & loqui victorias, & omnes perfectionis religiosæ numeros expleuisse censetur, qui se verè obedientem ad omnia, cum ratione, & virtute coniuncta præstiterit, hoc videamus sanè hoc loco, quàm se ex parte ad omnem exactam perfectè obedientis formam euexerit. Hoc primum, hoc perpetuum, hoc

V. INCVLPATA TOTIVS VITÆ RATIO.

antiquum

antiquum habuit, vt ſapientem, & probum vitæ magiſtrum nanciſceretur, cui in omnibus tanquam Chriſto pareret, quem ſuorum certaminum Agonothetã, quem ſuæ nauigationis quaſi nauicularium, quem viæ ſuæ ducem, quem ſacræ militiæ anteſignanum in omnibus, per omnia, ſuper omnia ſequeretur. Nihil refugiebat, nihil excuſabat; imperare, multo magis obedire nouerat; præerat, ſuberat æqua ſemper, & læta; nihil alijs præcipiebat, quod non priùs ipſa faceret: atq; ecce Abrahami fidem obtemperandi ſtudio, filio immolando, lõgiſſimo interuallo temporum, reuocatã. Sub annum reparati orbis M. CCCC. VI. commota, incertum, indictúmque qua cauſa, aduerſus Innocentium VII. Pont. Max. ciuitate, Ladiſlao Rege Neapolitano ad ciuile patrocinium, vt in populari rabie, accerſito, Perinus quidã Troianus Comes, qui vrbi pro Ladiſlao tum cum ſumma poteſtate pręerat, aut veriùs imminebat, Paulucium B. Franciſcæ affinem carcere primum, tum niſi Ioannem Baptiſtam, Laurentij Põtiani prolem illi obſidem ad Capitoliũ ſiſteret, capite damnauerat. funeſto nuncio mater accepto, puerum latebris cõtra iniuriam tegere, optimum id factu rata, deliberauerat. Domo iam vnà cum filio foras prodeuntem ſuus in diuinis Magiſter offendit, qui ad illius ſolatium, fama illa permotus, accurrerat; qui in ſumma imperat, re æſtimata, librataque, vt gnatum intrepidè comiti ad Aræ cæli ædem, vbi tũc erat, adduceret; quid vereretur? quin ſuas in experto toties numine ſpes omnes defigeret? quid cũctaretur innocentis affinis

certum exitium, obiecto filio, auertere? haud dubium quin fidei experiundæ causa, id iubere moderatorem Deus interiùs instigauerit. Atque illa nihil iussum morata, vocem tanquam à Deo emissam ex tempore hausit. calcata naturæ calcitrantis innata indole, ipsómet vestigio, læta, multis interea, qui rem humanitus æstimabant, ex aduerso dissuadentibus, ad Aræ cæli, ira, atque odio inflammatum Comitem conuenit; templũ ingressa ad maximum altare aduoluta Frãcisca, Deum auxiliatorem primum omnium, toto ex pectore, Virginemq́ue Deiparam venerata, liquidò suauissimam miserorum Patronam, etsi tunc, de more, suo tabernaculo inclusam aspexit. Inter quæ à Paulucio, qui præsens aderat commonefacta, vt se Perino ad pedes abijceret; hoc modò respondit, cupere se antè ei supplicem vota facere, qui vellet, possetq́ue vexatæ opem afferre. Tum rabiem ex ore, atque oculis stillans Tyrannus Baptistam parenti è manibus miserè lacrymantem, eiulantemq́ue, vt pueri solent, per vim auulsum abripuit, in Capitolium abduxit, raptauitq́ue: quæ dum agerentur, Beata raptorem, Simiæ ferocissimę instar, dulcissimam prolem eripientis videre sibi videbatur: ipsa interea precibus geminatis, nihil penitus animo commota certum negotij exitũ operiebatur. Non fides illam, nec obedientia fidem, nec constantia obedientiam, nec exitus constantiam, nec tyrannus exitum, sed sua tyrannum expectatio fefellit. Haud multo post Perinus vrbe abscessurus puerum adsportandum imponi equo mandat: at equus

hero humanior, nulla vi, nullis aculeis, nullísue calcaribus, nullis fustibus, nullis artibus impelli potuit, vt se loco moueret: quin alij equites alijs equis, puero retro ad dorsum iniecto, rem aggressi infectam omittere, ipse subringens, ac immane infrendens, spe delusus Comes, puero relicto, in rem malã, re infecta, abire cogitur. ita Tyrannus à scelere, mater à metu, puer à periculo, Paulucius à vinculis, in summa, vniuersaq; populi Romani gratulatione, mulieris prece, & miraculo aduersus tyrannum armati, eximuntur. Quòd si illam Simiam expedita viduæ obedientia elusit, certè hos tauros vis eadem obtemperantissimæ mentis edomuit. Res ita habet. Die veneris sanctioris hebdomadæ, iter cum sua vannotia ad S. Crucis in Hierusalem proximè vrbis muros ingressura (qua antiquissima, augustissima æde, Christi cruciatuum nobilissima quæque insignia, atque mysteria celebrantur) iussa fuerat vnà cum socia, tota via, Christi seruatoris pœnas acerbissimas præcipuo studio meditari: neminem ex itinere, ea de causa, aut circumspicere, aut salutare, ne in aliena animus distraheretur. vix ad Xenodochiũ, cui à Domino nomen impositum, appropinquauerant, quando in ferocissimos tauros incidunt, quorũ incursu, reliqua multitudine prę metu huc illuc, in incertam, perplexamque fugam præcipitante, ipsę præcepti haud immemores nõ oculos attollere, non gradum festinare, non se leuiter commouere, multò minus conturbare ausæ, absit vt aufugere, iter inceptum intrepidè prosequi, spesque suas in Deum stato-

rem, vt ita dicam, conijcere statuerunt. ferocientes belluas vim pręsentis numinis persensisse diceres. momento velut edomitæ, par religiosarum affiniũ prętergressæ, illæsas, ac sanctas abire siuerunt, repentina quasi indulgentia mansuefactę: quo clarissimo indicio nihilo obscurius vim obedientiæ cohonestatam fuisse diuinitus censeo, quàm eius apud Cassianum egregio facto, qui iussus rabiosam lęnam apprehẽdere, vinctámque abducere, fera domita, alligata, ac triumphata, sui generosissimus debellator obtemperauit. Nullam magis virtutem B. Francisca vel prędicabat, vel ipsa vsu factitabat, quòd ad reliquarum omnium excellentiam viam maximè compendiariam esse diceret. quanto verò magis, cùm nouum ostentum illi eius summæ virtutis pręstantiam, velut in imagine delineauit? Adolescentem vidit aliquãdo ante Christi pendentis imaginem, ad preces seruatori fundendas prostratum, qui typum quendam obedientiæ ad ipsius pedes ad hunc modum expressum deprehendisset. Rotæ quatuor in quadro conclusæ, catenis inter se, veluti quibusdam retinaculis, nectebantur: harũ in meditullio ingens erecta columna surgebat. Primę rotæ inscriptum erat. VOLO, NOLO. Alteri. MAGNIFICE APPARERE IN REBVS MEIS DESIDERO AT IN TENEBRAS MEAS VSQVE DEVOLVOR. Proximè insequenti. QVOD HABEO HOC QVÆRO, QVID MIHI VELIM NESCIO. vltimæ verò. ID QVOD ASSEQVI NEQVEO, MAXIME APPETO. Iam primę catenę ex

aduerſo characteribus ſculptum aureis legebatur. HVMILITAS, primam autem rotam tenebat. Secundę PVRITAS, rotam alteram coërcebat. Tertię SPES, qua rota tertia implicabatur. Vltimę SAPIENTIA, quę rotę extremę volubilitatem implexis quibuſdam nexibus retardabat. Intermedia columna fortitudinem indicabat, cuius firmitate catenæ diuino præſidio ſubnixæ retinebantur. Supra columnæ Epiſtylium ara prominebat, in qua vir aſpectu pręditus venerabili, & gemmato diademate coronatus aſſidebat, qui Deo inſpectori ſucceſſuum, qui ex obedientia proſperè exiſtere ſolent, rationem ex ordine reddebat. Ego interpretor, non tam eius virtutis momēta, illis ſimulacris expreſſa, quàm cæterarum omnium connexionem, catena illa Socratica à veteribus celebrata, in huius ſanctiſſimę animæ intimo penetrali cōſtātem ſignificari. Quod vt ego credam, altera illi immiſſa viſione adducor, qua Regius fidicen Dauid eā aliquando per ſomnum oblatus certiorem fecit, eo ex capite omnia illa, quæ naturæ modum, atque ordinem excederent, diuino beneficio redundaſſe, quòd ſeſe obedientiæ ſtrictiſſima religione cum Deo, cumq́ue moderatore ſuo, quem Dei haberet loco, inenodabili illa obſeruantia, deuinxiſſet. Ijs excitata magis, atque incenſa, haud procliuè intellectu eſt, quàm inuictam, quàm infractam, quàm perpetuam ſeſe in eius abſolutione virtutis præberet. Illud ſatis notum, & exploratum, & propter rei nouitatem huc vſq;, quod ſciam, inauditum, illam in medio ardore ecſtaſis, ſen-

ſibus planè deſertis,&impeditis, ſubleuatam, ſolitam tamen,ad vnam obedientię vocem,ſentire,audire,reſpondere, ſtare, progredi, & quiduis aliud, corpore licet tum ſemianimo, & ſopito obire, pene ad inſtar veterum Dædali ſtatuarum apud Platonem (αὐτομαθεῖς vocabant) quæ inſenſiles cum eſſent, atque exanimes,arte tamen,atque ingenio artificis per ſeſe moueri,volare, excurrere videbantur. Certum ſi quidem in ecſtaſi, quanquam ſuo ſemper ſpiritu corpus animatur, ſenſus tamen, vi animæ rebus ſuperioribus pene tota collata, captos,& deſertos penitus obtorpeſcere. Ecce iam quod tota miretur, obſtupeſcatque poſteritas. Hippolytus S. Mariæ nouæ præpoſitus, Bartholomæo quodam Franciſcano ſocio, cùm B. Franciſcam obſequij ergo adiuiſſet, ſermocinando de diuinis inter ſe,momento diſtractam,atque auulſam à ſenſibus conſpicantur. non ignarus, aut nouus Hippolytus quorſum res euaſura eſſet, ſopitæ iubet,ne ſe eius iniuſſu illo ſtatu,locóue commouere auderet. Nec plura cunctatus,domum reuertit. Fuit iuſſis fides.totã eam noctem eodem immota veſtigio hæſit,deſtituto corpore. Rita monialis denique tantam moræ patientiam miſerata,fictitio præpoſiti, atque mutuato nomine inclamabat, vt cubili tãtiſper innixa quieſceret: nihil obtinuit, tantum ſemimortuis voculis ſubmurmurantem audijt, nolle ſe exurgere niſi eius imperio, qui id illi iubere poſſet. Rita igitur,poſtero die primulũ illuceſcente,Hippolytum ſtatuit conuenire; vti rei ſerie nunciata,Franciſcæ cõſuleret. Ab illo hoc modò

Plato in menon. & Hipp. maior.

retulit. I, Rita rectà domum, ac Franciscæ seriò meis verbis impera exurgere oppido, & corpore ad lectulum composito, requiescere. Dictum, factum. simul magistri nomen inaudijt, experrecta surrexit. Huic non dissimile factum, atque haud satis sciam an stupendum magis, pridie conuersionis Apostoli Pauli cõtigit. Templum ei in suburbana Ostiensi via dedicatum, eo die, suo pristino more cultum religiosissima fœmina adiuerat, víxque ad princeps altare venerabunda prociderat, quando infima illa, brutáque sensuum concretione aliquanto semota, repentina auulsione, mentem ad diuina contemplanda transuexit. Sociæ moniales, quas secum aliquot abduxerat, incertæ quid agerent, eámne suis illis delicijs perfrui diutiùs sinerent, an ab illo raptu diuellerent, dum inter se suspensæ deliberant, vox cælitus allata per ecstasin à Beata percipitur, qua, nomine obiecto obedientiæ, consurgere, domumq́ue repetere extemplo iubetur. Mirabile dictu, factúque, ad eam obedientiæ appellationem adeo assuëta, pręclusis, vt erat, desertísq; sensibus, insensili corpore consopita, brachijs ad pectus, crucis specie, configuratis, oculis cælo perpetuò fixis, gradiebatur: iamq́ue ad eam crucem peruentum erat, quæ in media area, consecrati templi monimento, erecta conspicitur, cùm sibi restituta, sensibusq́ue reddita, cęptum iter ingręssa cum socijs in vrbem redijt, domumq́ue reuisit. POSTREMVM à vidua summus magister exigebat Apostolus, vt *in operibus bonis testimonium haberet, tribulationem patientibus subministraret, sororum pedes* VI. PIA CHRISTIANÆ CHARI-

TATIS OPERA. *vbi simul varia sanãdis corporibus miracula.*

lauaret, & id genus alia. Sim infinitus, si cuncta consecter, siquidem incensæ charitatis ardorem, quo flagrabat in proximum, memoria tenemus eum fuisse in B. Francisca, marito superstite, quem in paucis, omniũ seculorum memoria, legimus. Sublimiora hîc quædã, quando perfectum in vidua exemplar proponimus, strictim, & quasi per satyram, quæ ea parte miraculo clara præstitit perstringemus. MENICVM, ni Dominicum malis dicere, Tartalliæ filium quindecennem adolescẽtem, è regione Triuij, grauissimo morbo comitiali miserandum in modum agitatum, Rentij auũculi rogatu, manu ad illius caput apposita, persanauit. Anno M. CCCC. XXXVII, PERNAM mulierem annos natam XXXVII. horribili inguinaria lue afflatam, loco affecto admota manu, statim remittente febre, præsenti certóq; exitio liberauit. An M.CCCC.XXXVIII, FRANCISCAM Andreottij Clarelli cõiugem lethali fluxione sanguinis, Euangelicæ mulieris exemplo repetito, visitatã, & tactam in perpetuum, subitò, nullo medicamine curauit. ANGELELLAM Petri Crescimonij vxorem, quæ morbo Arthritico, dextri brachij ferè vsum amiserat, cùm in eam in itinere, ex D. Pauli æde regressa incidisset, id à se magna fiducia postulantem, brachiumque vt manu contingeret proferẽtem, ex tempore sanam, valentemque reddidit. NVCCIVM Lælij Quintij filium biennem herniosum, iamque maxima inflatione periclitãtem Riccia mater Chirurgo incidendum dederat. At ligatum, cõpositúmque ad nouaculæ lanienam, præsertim pueriliter eiulantem

miserata,

miſerata, opifice ſiſtere iuſſo, ad B. Franciſcam, poſcẽdæ opis cauſa, profecta, non vano conſilio, aut ſpe irrita, filium inde ſanum, & incolumem ſolo tactu ſanctiſſimæ fœminę reportauit. PALLOTIAM febre ardentiſſima æſtuantem, iamque extremum cum letho depugnantem lecto, lethoque releuatam, cùm eam viſitaſſet, repentè reſtituit, quaſi omne morborum genus ſua præſentia propulſaret. ALLEGRAM tertij Dominicani ordinis monialem, extraordinario dolore pectoris, & periculoſiſſima, ac ferè perpetua, certè inſanabili ſanguinis vomitione, cùm eam ſolummodo pro ſua erga ægros charitate inuiſiſſet, exoluit. FRANCISCÆ item illi Clarelliæ, ex dextera mamilla adeò intolerabili cruciatu diſtenta vexatæ, vt lancinanda, aperiendáque nouacula, medici ſententia, iudicaretur, iamque ea cauſa mater puerum alteri lactandum dediſſet, dolorem omnem, & doloris cauſam abſterſit; oppidóque reuocari puerum, & materno lacti reſtitui iuſſit. MARSILIAM Mutiam nurum ſuam, Ioannis Baptiſtę Pontiani ſui coniugem, extremis quibuſdam, deſperatiſque doloribus in vitæ diſcrimen adductã, poſtquàm ea, plena fiduciæ, Socrus abſentis opem vocaſſet, omni cruciatu, omníque periculo ſtatim exemit. VANNOTIAM neſcio quam Romanam deteſtabili deſperatione eò compulſam, vt gladio ſibi pectus, necis ſibi ipſi inferendæ conſilio, tranſuerberaret, quaſi ex compacto conuentam à deſperationis extrema rabie, opportuno ſubſidio, ad ſaniorem mentem reuocauit. RITAM, vtráque mamilla exulcerata,

excruciatã, poſt omnia remedia fruſtra tentata, certo vnguento, quo in ſpeciem diſſimulare miracula conſueuerat, leuiter admoto, curauit. LVDOVICÆ Annibalis cõiugi, triginta iam annos natę, prolis incredibili deſiderio, quod mulierum ingenium eſt, dudum inutiliter, atque anxiè laboranti maſculum filium, ſterilitate abolita, ſpopondit, ac breui ſuis precibus impetrauit. Quid dicam, niſi ad omnem de hominibus bene merendi occaſionem intentam mirabilem viduam omnia ſuis beneficijs, ſua pietate, ſuíſque miraculis peruaſiſſe? quam ſi noſtræ viduæ miracula patrantem aſſequi non poterunt, at ſanè miſeris omnibus, inexhauſta quadam beneuolentia, & indefeſſa benignitate, commoda ſubſidia procurantem imitentur, quæ ego Chriſtianæ humanitatis Deo pergrata officia magis mira, quàm ipſa miranda miracula iudico. Tãdem aliquando, Beatiſſime Pater, turris ſpeculorum adducta ad tertiam contabulationem, extremam adhuc quandam meam manum expectat.

LECTVLVS IN THOLO, *vbi de felici obitu B. Franciſcæ.*

ILLA ANTIQVA ſuperſtitione veteris Apotheoſeos, præter lignorum ſtruem triplici illa contignatione erectam, Alexander, Herodianus, & reliqui etiam lectuli mentionem faciunt, quem cum Imperatoris cõſecrando corpore, purpura, auro, gemmis ornatum in ſumma ſtrue, in ipſo faſtigio collocabant, vt ſubiecto incẽdio cremaretur. Ego, ne noſtra vera, & magnifica vmbraticis, & inanibus illis vlla parte cedant, B. Franciſcæ funebrem lectulum, ipſius pretioſa in conſpectu Domini morte, multis clara, non gemmis, ſed

miraculis ſumptuoſiſſimè apparatum, in huius mei Panegyrici apice, atque in meæ turris ſpeculorum ſupremo tholo componam: placet ex cupreſſo tholum excitare, columellis, ad reliquæ ſtructuræ formam, cõpoſiti, mixtíque ordinis eleganter, per ſena item interualla, diſtinctis; nam Cupreſſum veteres feralem, & funebrem arborem vnam ex omnibus habuerunt, quam nos non aliunde, quàm ex monte Sion exciſam extremo operi adhibebimus; vnde ſummæ coronæ commodùm inſcripſimus, QVASI CVPRESSVS IN MONTE SION. Sion noſtrates Theologi cæleſtem patriam in excelſo locatam interpretãtur; ibi ego ſanctiſſimæ matronæ funus exoluam, cuius cæleſtem penitus, & Sione digniſſimum obitum immortali, quaſi ſuperiori vitæ idoneam, glorioſamq́ue coronidem adiungam. Ergo moritur tandem, hei mihi! moritur, intempeſtiuo tempore, B. Franciſca, tam ſuo magno bono, quàm Chriſtianę Reip. detrimento. Extremus illi dies fuit VII. ID. MARTII. Anno Chriſtianæ ſalutis aſſertæ M. CCCC. XL. ſuæ ætatis LVI. Felix magis dum moritur votorum compos, quàm dum viueret, tam varijs vitæ procellis obnoxia. Ille qui alienis canalibus iam cęlum amplius non contemplatur: qui in volatica ſenſuum fide veritatem non venatur, qui ſub pedibus vacillantis, titubantiſq́ue fortunæ expectationum ſuarum munitam arcem nutare non ſentit; ad quę cura, ſtudium, anxietas, & quæ ſunt alia id genus minutiora miſeriarum dragenieta accedere iam verentur; cui elementa, & mixta omnia obſecundant,

humana velificantur, diuina deseruiunt; deniq; bruta ista, & rotatilis mũdi moles sub pedibus plenè subiugata, conculcataque intra suæ leuitatis reciprocationes semper euoluitur, is demum, mea sententia beata, tranquillaq; vita frui censendus est: id autem mortẽ solam posse afferre in comperto est. Quantis ergo lætitijs gestijsse, eo mortis appulsu, suspicari possumus? Atque, vt primis vltima responderent, ex charitate in proximos, qua semper exarserat, mortis gloriosæ causam inuenit, eo mortis genere felix, quòd seruatorem Christum pro humano genere morientem, etiam supremo interitu imitatur, cuius vitæ vestigia non leuiter pressa ad exigui prædicationem temporis, sed penitus fixa retinuit ad immortalitatis gloriam sempiternam. Ioannem Baptistam filium, quo de supra diximus, graui morbo iacẽtem inuiserat, vt materna cura, ægri molestiam solaretur, illiusque animam interim cælo, per Christiana, atque vsitata subsidia compararet. Illis officijs, dum horam ex hora trahit, nec inopinatò, noctis ineuntis interuentione, magistri spiritalis imperio, Turrim speculorũ petere prohibetur, in domo Ioannis pernoctare, in Transtyberina regione, cogitur. Interim, ea nocte, ipsa pariter ardore febrili adalligata, postri die malo inualescẽte, vt sibi ad iucundissimas sorores aditum obsessum, & interclusum sensit esse, in eam primam, & summam curam incubuit, vt conscientiæ moderatorem accerseret, animum quàm accuratissimè expiaret, extrema animæ Christianæ solatia omnia, quæ moris sunt, ritè sacramenta suscipe-

ret. quibus exactis, eo diuino beneficio, quod ego equidem omnium, quæ in vita sperari possunt, maximum duco, ita se Deo obstrictã, deuinctámque persensit, vt omnes, qui tum illi adstarent, Augustinianos præsertim Religiosos, incredibili contentione obtestaretur, vt pro inexplicabili illa susceptorũ sacramentorum accepta gratia, largitori munificentissimo numini, quanto maximo fieri posset cordis affectu, secum gratias immortales, consociata voluntate, rependerent. Proxima nocte, postquàm in febrim inciderat, claré se illi conspiciendum Deus obtulerat, innumerabili Angelorum choro stipatum, prædixeratque, septimo pòst die, statuisse se illam hac mortalitate miserrima expeditam cælis inferre; quare quatriduo ante, quàm ex vita decederet, à Francisco Ioanne Angelo Sclauo, ciue Romano, sacerdote clarissimo visitata, cùm morbo aliquanto leuata illi videretur, ideoque ægrotæ dixisset sibi videri, fortè numini gratum futurum, vt ipsa multorum, maximè sociarum bono conualesceret, etiamq; adhuc cum illis viueret; illa multo aliter de se sentiens, Deo, inquit, laus, Deo grates immensæ, æternæque, ego ad diem Mercurij, aut ad summum Iouis; hìnc ad tutiorem vitam commigrabo. Et fuit ita. consequenti die Mercurij, hora noctis admodum prima, nono Martij, hisce humanis tendiculis extricata, liberiore curriculo, astra conscendit. Aliquanto antea tantisper, dum in illius cubiculo Missæ diuinũ sacrum fieret, sub consecrationis tempus in ecstasin raptam spiritum iam iámque efflaturã rati, qui præsen-

tes aderant, Magiſter ſpiritalis imprimis, & ſuæ aliquot moniales in lacrymas certatim omnes effuſi, funebri eiulatu, illam iteratis vocibus exorabant, vt ſecum manere diutiùs vellet, idq́;, quod in promptu haberet, à Deo ſupremis precibus impetraret. Hîc ſuorum fletibus, atque ſuſpirijs ſatis emollita tenera, illa, & Dei pleniſſima anima, quod B. Martinum feciſſe, in ſimili ſuorum imploratione accepimus, ad ſuauiſſimum numẽ conuerſa, D*omine*, inquit, *ſi adhuc famulis tuis, filijs meis ſum neceſſaria, non recuſo laborem, fiat voluntas tua, ſicut in cælo, ita in terra.* Deinde cùm mortem propinquam præſentiſceret, idq́; tum ex præmonitione illa diuina proſpiceret, tum ex inuſitato quodam tutoris Archãgeli ſpectaculo, qui eo die, qui dies illi vitę vltimus fuit, ſumma feſtinatione, & extraordinaria diligentia triplicem illam ſuam telam, de qua alio loco memini me dicere, ordiri, atque abſoluere nitebatur; ſermone ad filias moniales conuerſo, quæ totę lacrymis diffluẽtes ſuauiſſimæ matris lectulum circumſidebant, eas magna vi inflammati charitate animi in hæc verba nouiſſima adhortabatur. vt omnes inter ſe inuiolabili quodã mutui amoris vinculo nexæ, iugatæq́; viuerent: vt violenti cacodæmonis quotidianis incurſibus fortiter obſiſterent: vt mundi fallacis inſidijs, illecebríſque vigilanter occurrerent: vt Domini Chriſti veſtigijs prorſus inſiſterent, ſpeſq́ue ſuas omnes in eius patrocinio collocarent: vt in virtutum omnium ſtudiũ maximè ſui deſpicientiæ, & obedientiæ conſtanter incũberent: væ enim illi, quæ ſe inobſequentẽ, aut refra-

ctariam exhiberet. Ad vltimum quæ, totius vitæ fermè curriculo subterraneorum lemurũ importunissimis, atque continuis agitationibus obsessa, & vexata fuerat, vltimo mortis articulo, ab illis penitus triumphatis, fugatisq́ue libera, cùm quotidie tota vita Parthenium Deiparę matris officium recitasset, visa extremum nescio quid, formicantibus labijs, submurmurari, à suo Moderatore, quidnam diceret, interrogata, respondit iam iamq́ue animam emissurã se Deiparæ virginis preces vespertinas persoluere, quibus oppidò absolutis, dormienti magis, quàm morienti similis, nullo cuiusquam doloris indicio, sui semper ad vltimum compos, leniter occlusis oculis, quieto, & tranquillo vultu, laboriosissimum vitæ stadium palmæ properanda decurrit. Vt primùm vrbem gloriosi obitus fama peruasit, veluti signo dato, incredibilis mortalium cuiusq; ordinis, ac generis iucundo spectaculo oculos implere cupientium concursus fieri trans Tyberim cœpit, vbi decesserat; vrbs tota momento confluere; non pueri, non puellæ, non senes, non debiles domi se posse continere. Currentibus calcar admouit nouum, & propositum palàm omnibus in corpore extincto miraculum: funere ad S. Mariæ nouæ elato, sacrum cadauer duobus diebus, tribusq́ue noctibus, inibi insepultum ad vota, importunaq́ue desideria populi reseruatum, tam gratum ex sese odorem perpetuò exhalauit, quod cõceptis verbis autẽtica rerũ gestarũ acta solenniter descripta testãtur, vt rosæ, & violæ, & omnis generis flores ibi copiosè conspersi putarẽtur, certiori

prodigio, quàm ex Alexandri Magni corpore, cuius ex viui membris balſameum quendam odorem exſpirari ſolitum Plutarchus, neſcias an putidulus aſſentator, an veridicus ſcriptor, memoriæ prodidit. Ergo totius ampliſſimæ vrbis congratulationes, augeri cœptæ. Ægri quoque relictis grabatis adrepere, viſendi, oſculandique cupiditate, vires, vti aſſolet, ſubminiſtrante. Plerique impetu quodam ardoris irruentes certatim ante alios prouolabant, vt primi gratum geſtamen attingerent; tantique vndique ex omnibus vrbis partibus repente concurſus facti, adire, contingere, oſculari ſancta pignora decertantium, vt ſe mutuò prementes penè alij ſuper alios corruerent. In auguſtæ ædis ingreſſu, vt quiſque ad feretrum propius accedit, dum venerabundi odoriferas ſalutant, ſubodoranturque reliquias, ingenti religione perfuſi vim lacrymarum leniter decurrentium maximã profundunt: conſilia ineunt melioris vitæ; nouam Populo Romano in cælis Aduocatam perditiſſimis temporibus gratulantur: ab eo loco diuelli nequeunt. Super omnia triſte ſimul, ac dulce ſpectaculum augent horrendi vndiq; ægrorum præcipuè, ac debilium clamores exauditi, confuſis vocibus, & feſtis acclamationibus patronam, matrem, & ſuam Romanam Dorcadem appellantiũ, valetudinemque, ac ſanitatem crebris, iteratiſque vlulatibus expoſcentium; veſtes, induſia, alia ſuæ curatricis inſignia munera oſtentantium: nonnihil reliquiarũ ex demortuæ veſtibus, aut cadauere certatim abradere geſtientium, feretrúmve manu contingere gaudentium.

dentium. Neque voces vanæ, nec preces irritæ recidebãt: protinus depulsis morbis, restitutísque viribus multorum, diuina sanctissimi funeris vis extitit. Ex reliquo numero, Iulianus quidam, trium mensium vlcere in infimo pede contracto, medicamentis omnibus irrito exitu tentatis, Sanctę inhumatę adhuc funeri applicans ex veste frustulum præcisum vulneri admouit, sanitatemque è vestigio recuperauit. Andreotia item vndequadraginta annos nata, Petri sanctæ crucis eadem vxor, renum, ac dorsi cruciatu acerbissimo ita oppressa, vt lecto moueri, séque sustinere non posset, permota miraculorum fama, quæ ad ferculum B. Frãciscæ etiamtum insepultæ patrabantur, illi se, ardentissima fusa prece, commendauit; vixque oratione dum finita, perfectè conualuit, ac iam lecto exurgens, suis viribus nixa, curriculo ad salutares Sanctæ reliquias, ad mutuam coràm referendam gratiam conuolauit. Denique illo triduo, triumphi potius, quàm funeris instar exacto, corpore nulla parte vitiato, aut corrupto, imò perinde, vt si viueret, viuido, tractabili, colorato, & odoris illa continuata fragrantia admirando, placuit, quamuis populo Romano plurimum reclamante, lacrymanteq́;, sepulturę mandare, quod ægrè tandem, vti constitutum fuerat, effectum, duodecimo Martij, in ipso S. Mariæ nouæ sacratissimo templo. Verum eodem anno, ad VI. Kal. Augusti, cùm clara in dies, testata miracula exaggerarẽturq́; ex humiliori loco corpus miro adhuc odore fragrans ante altare princeps deportatur, ibíque honoratiore monumento reponi-

tur, ornatu marmoreo, atque porphyretico, superinie-cta craticula ferrea, ea forma, quam hodie videmus, cui Epitaphium sepulcrale huiusmodi, recenti, & glorioso testimonio sculpi fecerunt. IN ISTO LOCO REQVIESCIT VENERABILE CORPVS BEATÆ FRANCISCÆ DE ROMA, DICTÆ ALIAS DE PONTIANIS, QVÆ FELICISSIMO TRANSITV, MIGRAVIT AD DOMINVM. ANNO A NATIVITATE EIVSDEM M. CCCC. XXXX. DIE NONO MENSIS MARTII. CVIVS VITA ANGELICA MVLTIS MIRACVLIS FVLGET IN TERRIS, EIVSQVE BEATA ANIMA AETERNIS GAVDIIS EXVLTAT IN COELIS. Is lectulus, id ferculum, ea veluti sella triumphalis, hoc apparatu, illaque magnificentia, per me in summa turri sub meum tholum reponatur. Iam ad perfectionem operis iubeo, consciscóque, vt sex illa latera, ne lectuli prospectum impediant, ex purissimo, illustrissimoque cristallo, vt ita dicam, fenestrata, accurata incisione, perpetrata post mortem B. Franciscæ prodigia, bina singula ita referant, vt in transuersum intus in tholo lectus pompaticè ornatus appareat. Atque vt ille ex funere fragrãtissimus odor emanãs repræsentetur, volo, ac statuo, vt mera, sinceraque florum omnium gratissima genera, lilia, rosæ, violæ, narcissi, & reliqua, non arte ex ligno, vt superiùs, elaborata, sed ex hortulis pura, ac recentia, varijs sertorum, & Eucarporum, & vasorum, & coronarum, & lemniscorum inuentionibus, vndiq; in tholo, exteriùs, interiùs, ad columellas,

ad epistylia, ad stylobatas, ad coronides, visenda, ac triumphali colorum, odorumque omnium pulchritudine intexantur. Post hæc, sese efferat primo loco PETRVS PAVLVS de Molaria, qui ad nouum ædificium domus turris speculorum, cùm sublimi loco magnam trabem statuere vellet, subita decidentis trabis ruina oppressus, & pro mortuo ab omnibus habitus, vnius ex monialibus oratione in periculo, B. Franciscæ commendatus, exiguo spatio interiecto, liberius iam meante spiritu, alleuare oculos cœpit, indeque paulatim redeunte animo, circunstantes agnoscere, ac demum sensus omnes cum voce, & vita recepit. AVGVSTINA ANGELI DE VITERBIO ad idem latus exprimatur. Ea ex graui oculorum morbo haud dubiè cæca, sic vt iam lumen adspicere non posset, postquam omnia vulgata remedia nequicquam admouisset, denique, re B. Franciscæ commendata, & panno, qui eius corpori impositus fuerat, pupillæ adhibito, mox claram lucem sanis oculis haurire, postea penitus conualescere incepit. Alterum latus ANTONIVS DE PALVMBARIA, & IACOBVS DE CLARELLIS excipiant. Ille, anno ætatis quinquagesimo, lethali in capite vulnere accepto, iam sex ossibus à chirurgo detractis, mortem inter, & vitã dubius, à B. Francisca voto ad opem vocata, & panno, quo illa vtebatur ad plagam illato, statim persanatus est. Hic pestilentia tactus, cùm fœda impendentis mortis facies oculis obuersaretur, valetudine à medicis complorata, Gentilescæ sororis voto, de B. Franciscæ tumulo in-

uiſendo, tum de Iacobi imagine cerea offerenda, continuò horribilem morbum, & imminentem cladem euaſit. Succedant duę matronæ lue illa vulgari, eadem præſentiſſima ope, ereptæ, MAGDALENA CLARELLIA, & ANGELOTIA, eâdem vna capedine expreſſæ. Prior, tumore peſtifero exſecto, vehementer læſa brachium tantumnon amiſerat, & dolore graſſante, mortem proximam expectabat: tunc mater ipſius, humanis auxilijs deſperatis, tumulum Beatæ, ſuæ popularis, diuinæ quærẽdæ opis cauſa, petijt, ei filiam commendauit, domum reuerſa, ea ipſa hora, qua precem fuderat, malo liberatam offendit. Altera, ſimili inciſione, contagioſo tubere lancinato, iam latere amiſſo, continua capitis agitatione ſuborta miſerabilis, ſimul ſe voto ineundæ cum alijs, ad Turrim ſpeculorũ, ſocietatis, ſi præſenti ægritudine leuaretur, obſtrinxit, viſa ſibi B. Franciſcam in hęc verba loquẽtem audire; *Filia, non morieris*, extemplo meliuſculè habuit, ſtatimque conualuit. Prodeant geminæ aliæ, febri ſimul, & Arthritico cruciatu exemptæ. AGNES Pauli Lelli filia, & ANGELOTIA altera quędam Turris ſpeculorum ſodalitio aggregata. Agneti extremè cum morte luctanti, & carbonis inſtar ex morbi violentia denigratę Iacobella, & Auguſtina, Parthenij officij libello, quo B. Franciſca vulgò vtebatur, ad pectus applicito, certum à Beata exitium ſunt deprecatæ. Angelotię, præter febris ardorem, lingue pręterea facultate, ex articulari illa fluxione deſtitutę, mutæque, tum ad noctem proximam, medicorum iudicio, de vita certiſſimè pe-

riclitanti, Iacobella Socia non prius eundem illum precarium codicem pectori primùm, tum capiti imposuit, quàm illa loquendĩ vsuram, & absolutam valetudinem recuperauit. Consequantur in ordine ANTONIA Ioannis Christophori coniunx, vnà cum FRANCISCÆ Pauli Totti vxoris filio quadriẽni. Illa febris, & pleuresis coniurato dolore, eò perducta, vt in sequentem diem Medicus pronunciaret viuere nõ posse, iam iámque postremo sacræ vnctionis auxilio muniendam duxisset, prece ad B. Franciscam conuersa ex animo, panno illius vsuario ad partem maximè laborantem leuiter tacta, geminis repente leuata doloribus, postridie valens, & sana de lecto surrexit. Francisca Tottia gnatum ex tibijs adeò captum, vt liuidæ plagis, atræque, obstipata saniè, putrescerẽt, nullaque omnino gradiendi esset reliqua facultas, spes verò sanitatis multò deterior, brachijs delatum ad Sanctæ Mariæ Transtyberinam ædem plenissima fidei deportauit, vbi ante tabellam B. Franciscæ procumbens, vix illius patrocinio dolendam miserandi filij vicem commendauerat, quando puer se humi demitti matrem precatus, primo stare suis pedibus, tum gradum figere, deinde paulatim incedere, postea ipse domum redire, denique ligamina abijcere, emplastra deponere, saluus, ac sanus de cætero viuere visus, solenne prodigij testimonium propagauit. Concludet hanc seriem recens, & spirans adhuc nostri seculi celebre factum, magno theatro, tota Roma spectatũ. Ante quinquennium, anno ineuntis seculi tertio, Christi corpora-

ti M.DC.III. BELI quidam in Mahometana perfidia obduratissimus, cùm ante viginti annos, in Turcarum triremibus infestam Mediterraneo Piraticam exerceret, à Christianis captus, & in vrbem deductus, iam Marchioni Malaspinæ Triremium Ecclesiæ præfecto seruiebat: is sæpius, vt fit, à varijs de resipiscendo commonitus, cùm obfirmatus in scelere magis in dies obdurescere t, & cani surdo omnia viderentur, ex casu, quem referam, quam refugiebat, huius Diuæ patrocinio, salutem reperit. A Catarina Malaspina præfecti sorore germana sæpenumerò cum munusculis ad ædes Turris speculorum, ad Maximillam præsertim Accorambonam missus, cùm ea occasione à Religiosissimis mulieribus de capessenda Catholica fide vrgeretur, se tamen obstinatum ad omnia, & impenetrabilem ostenderet, monita respueret, consilia, & argumenta omnia, obfirmato proposito, ludificaretur, ægre tãdem, officiosa Maximillę importunitate, persuaderi se passus est, saltem vt preculam illam secum ipse identidem iteraret. *Beata Francisca memento mei.* Ecce tibi igitur, ô admirabilem clementissimi numinis benignitatem! dum aliquoties an seriò, an iculariter illa repetit, piæque sorores interea dulcissimam Magistram non cessant, ad mentis sanitatem infideli homini comprecandam, assiduis precibus solicitare. Serò, sed aliquando tamen, propitium Dei numen ei cæco aperuit oculos, vt ex infidelitatis lutulento cœno ereptus emergeret. Nam, nocte intempesta quadam hora quasi noctis septima, profũdissimo somno sopitus,

puerum, qui à ſe ſtipem expoſceret, ea forma, ſibi videre videbatur, qua B. Franciſcæ tutelaris Archangelus depingi ſolet: dein experrectus, viſo domeſticis alijs ſeruitijs, atque heræ imprimis Catarinæ expoſito, ſolito lætior domum Oblatarum Turris ſpeculorum adire iuſſus, re omni cum illis, cum Maximilla maximè communicata, ingenti gaudio, ſumma conſtantia, maxima admiratione, ferocitate depoſita, errore damnato, ſuperis gratulantibus, hominibus applaudentibus, ſe Chriſtianum fieri, poſtulauit; atque doctus in fide, & piaculari poſtmodum lympha initiatus, beneficij memor, miraculi authorem profeſſus, Franciſci nomen expetijt. At quis me ferat iam mea prolixitate immortaliter faſtidioſum omnia referētem? quod fieri nequit, aut plura, quod in promptu eſt, dicere aggredientem? aut plurima ſummi momenti, breuitatis ſtuſtio, prætereuntem?

VERVM ILLA ſublimis, auium Regina, magni Iouis ales, armigera, fulminaſtra, ſolaris, rupicola, cælicola, Romana, Imperialis, bellicoſa, ſignifera Aquila, quam in ſummo culmine buſti triumphalis, ex veterū ſcriptorum hiſtoria conſpicor, me ad ſe rapit, & pectus meum penetrale, infinito quodam congratulandi ſtudio, concitatum ad illa aliquādo magnifica vim orationis maiorem quandam inflectere hortatur. Creſco, Beatiſſ. pater, & exulto, & viuo magis, cùm cōſidero Sanctam tot annis pontificale ſuæ ſanctimonię toties tentatum, quæſitumque ſuffragium, eum ad finem diſtuliſſe, quouſque Pontificem maximum ge-

AQVILA IN SVMMO LOCATA.

nere Romanum, sibíque in alijs vnicè expetitum, aut diù expectatum consequeretur, aut singulari apud Deum gratia, quod ego non dubito, impetraret. Illud námque illa Burghesia, Romana, Pontificia Aquila perficere potuit, quod Eugenij IV. transuersa regula non direxit; quod Nicolai V. claues non reserarunt; quod Callixti III. & Alexandri VI. sacrificæ vaccæ non expiarunt, quod Piorum II. & III. Lunatæ cruces nõ illuminarunt; quò Pauli II. Leo adrepere non potuit; quod Sixti IV. Iulij II. Innocentij IX. arbores non fruticarunt; quod Innocentij VIII. quincunces non ordinarunt; quod Leonis X. Clementis VII. Pij IV. Leonis XI. glandulæ non penetrarunt; quod Adriani VI. Leones ad repagula decussati non perfregerunt; quòd Pauli III. lilia neque olfecerunt, neque fragrarunt; quod Iulij III. corollæ non coronarunt; quod Marcelli II. velocissima cerua non decurrit; quod Pauli IV. directa, quod Pij V. trãsuersa repagula non terminarũt; quod Gregorij XIII. dracones non viderunt; quod Sixti V. nec leo superauit, nec stella ostendit, nec monticuli conscenderunt; quod Gregorij XIV. vel rastra non expurgarunt, vel arbores non germinarũt; quod Clementis VIII. nec rastra secreuerunt, nec sidera penitus illustrarunt. Haud dubia Dei numen prędestinatæ suæ voluntatis indicia de Pauli V. Romani Aquila ad sublimem illum volatum prouehenda monstrauit. nemo ferè de cæteris Pontificibus non tentauit; omnes in eam curam calidissimè, & studiosissimè incubuerunt: Paulum, B. Francisca inquit, volo, Apostoli

Pauli

Pauli non ignaua discipula; Romanum expecto Romana; quietum, & clementissimum desidero pacis amantissima; denique sanctum, si me Romani sanctam decernunt, iure deposco. Cæterorum conatus amplector, huius extremam manum imploro. Equidem, B. Pater, hæc mihi certa videtur diuinæ demõstrationis arbitria: nam illo ipso anno M. CCCC. XL. quo vitam cum morte B. Francisca mutauit, recenti, tepentíque quodammodo rerum ab illa gestarum memoria, Andreas Auximanus Episcopus, qui pro Eugenio Papa IV. vrbem cum eius ditione, cum summa sacrarum rerum potestate regebat, Sanctium Bouensem Antistitem, & Ludouicum Carthusianum Monasterij vrbani S. Crucis in Hierusalem præpositum, ad quæstionem de vita, & rebus cum miraculo à B. Francisca patratis, accuratè, & legitimè habendam destinauit: quare testes citati, auditíque oculati omnes, ac locupletes, breuisq; summa autenticè inita rerum maximarum. Super hæc biennio pòst, eoq; amplius, Anno M. CCCC. XLIII. Eugenij IV. Pontificatus XIII. Rogatione procuratoris, ac syndici Religiosorũ patrum S. Mariæ nouæ, ordinis Montis Oliueti, coram Dominico Cardinale Firmano, cui fuerat à Cardinale de Albertis, præcipuo in hac causa Quæsitore, ea delegata prouincia, alia solennis habita quæstio est, qua de LXXX. capitibus actũ, testes XXXVIII. iurati, atque assidui interrogati. Præterea Anno M. CCCC. LI. Nicolai Papæ V. quarto, post B. Franciscæ felicem obitum, XI. ad consecrationis ab Eugenio inchoatæ negotium prosequendum, iudi-

cium commiſſum Epiſcopis Spoletano, & Mindonienſi; apud quos Michael Pratẽſis procurator, ac ſyndicus cœnobij S. Mariæ nouæ de promouendo ſacro negotio diligenter egit, poſitiones, & capita protulit, teſtes XLIIII. viros, LXXXVIII. fæminas præſentauit, actio tota iuridicè; meliori quàm vnquam, & exactiori ordine compilata. Inde vſque ab illo tempore, videtur ea res ad Clementem vſque Papam VIII. incertum qua cauſa, reſediſſe, tametſi in vrbe nuſquam interrupto, aut imminuto præclaro in Diuam ſtudio, eximia illius Religio ſemper continuata perſeuerauerit. Siquidem in oculis ſummorum Pontificum eius dies feſtus in vrbe, præcipua quadam obſeruantia, cultus fuit; in curia capitolina à iure dicundo, & ſtrepitu forenſi ceſſatum: ipſa diei religio, ſtatuto antiquo anniuerſaria, Alexandri VI. authoritate (ad lib. 4. cap. 25.) firmata, & ſtabilita. Eius tumulus conſtanti religione celebratus, tabellæ diademate inſignes vulgò depictæ, appenſæque: multa illius miracula ad Turrim ſpeculorum, inde ab anno M. CCCC. LXXXVIII. picturis expreſſa; Miſſæ ſacra, die anniuerſario, ſolenni ritu, à quopiam Epiſcopo ad S. Mariæ nouæ facta, tumque de ipſius laudibus Panegyrica oratio habita, Annis M.D.XXXIV. XXXV. XXXVI. XXXVIII. quod Ioannis Bruccardi, & Paridis Graſſij, qui ſacri Palatij ceremonijs præerant, diaria teſtantur. Noſtro ſeculo, à ſummis Pontificibus piaculares indulgentiæ, ad VII. Idus Martias, ædem, vbi B. Franciſca requieſcit, piè adeuntibus ritè conceſſæ. Illo die celebre ſacrum magna Cardinalium frequẽtia fieri

consuetum. Senator, Cõseruatores, alijque Magistratus Capitolini adesse, calicem magni pretij, & funalia quatuor è cera candida offerre soliti. Insuper, quod cõstet, multi alij Pontifices diuersis temporibus, de Beata consecranda variè prouocati. Pius II. sibi super ea re supplicatum, iustamque petitionem fuisse, ad volumẽ commẽtariorum quintum affirmat. Volaterranus Iulio II. B. Franciscam Romanam Sanctis adscribere cõstitutum fuisse testatur. Postremò in Bibliotheca Vaticana, vetus quædam nota Ioãnis Bruccardi eius Ceremoniarum magistri, quem diximus, illo inscripto titulo, inuenitur; *Ea, quæ pro canonizatione B. Franciscæ Põtianæ Romanæ ordinanda, & statuenda sunt.* Ergo inclitus, & sanctus modò, & Diuino numini peculiaris, ac lectus acquisitionis Populus Romanus, pro auita, & immortali sua pietate, & Religione catholica, magnaq; & domestica erga sanctissimam suam popularem, atque gentilem obseruantia, Clementi VIII. dulcissimæ, æternæque memoriæ Pont. Opt. Max., felicissimo, denique supplicarunt, vt optatum ad exitum vsque, susceptam ab alijs summis Pontificibus, expetitam à Romana ciuitate, expectatam à populo Christiano vniuerso, debitam Beatæ, gratam superis, acceptam omnibus retrò seculis, posterisque futuram consecrationem absolueret. Clementer audiuit, accepitque Pontifex æquam, ac iustam supplicationem. Tribus Rotę principibus viris illustrissimis, Serafino Oliuario, Hieronymo Pamphilio, & Garsiæ Mellino, eam demandauit ex more prouinciam, vt grauissimum nego-

Volaterr. lib. 22.

tium à capite acceptum absoluerent. Sub hæc Serafinus notum iam, & celebre totius Italiæ oraculum, ingentissimis suis in Remp. Christianam meritis, indefessa præsertim, & mirabili Galliæ Regno miserandũ in modum periclitanti nauata opera, Cardinalis, maximo totius orbis applausu, inauguratur, sua vtique fortuna dignior, quàm illo fortuna. Nam vir ille vniuersæ posteritati propositum diuinitus imitandum exẽplum, cùm omnia Regi nostro, & Regno infesta, infensáque horrendam omnium Regnorum pulcherrimo, sanctissimoq́ue stragem intentarent; hostes vbique odijs infinitis baccharentur, amici, fœderatiq́ue taciti gemerent, omnes tamen silerent, & conclamatum iam diuinum liliũ lamentarentur ex animo; vnus Serafinus patrię vulneribus ex omnibus vnus, intimo pectore, trãsfossus intrepidè loqui, sollicitare animos, Summos Pontifices, præsertim Xystum v. & Clementem VIII. qui illo iam pridem pro certo, experto, exploratoq́ue oraculo vtebantur, audacter instruere, viã non satis tum, desperatissimo seculo, tutam Regijs oratoribus sternere; ad illos primò sponte, tum concessione, iamq́ue, iussu Pontificum, liberius commeare, illustrare, incendere, inflammare omnia, aliã omnino breui rerum faciem incredibilili suo ardore, & in regnum studio inducere. Hinc factum, vt Christianissimi Regis Henrici IV. memori magnificentia, ad purpurã vocatus, etiam paulò pòst, minimo mométo ad ipsum summum Pontificatum, omnium penè votis, vocaretur, nisi vel ipse nimis Gallus fuisset, vel Paulus V.

claro ſuperûm, hominûmque ſuffragio, Eccleſiæ, æterna numinis prouidentia, deberetur. Ergo Serafinus purpuratus, cum illo etiam Pamphilius ad ſacrum collegium accitus; Mellinus verò, non multo poſt, in Hiſpaniam à Pontifice Max. miſſus, huius ſacræ Quęſtionis curſum intermiſerunt; donec tres alij ex Rota inſignes viri in idem negotium, maximo, & ampliſſimo delectu ſublecti iuſſu Clementis fuerunt Franciſcus Penia vir omnibus exquiſitiſſimis ornamẽtis omninò mirabilis, Horatius Lancelottus, & Ioan. Bapt. Pamphilius, vt cauſam eo ſtatu, vnde deſierat, quaſi à principio repetitã reſumerẽt, acta omnia ſuperiorũ tẽporũ habitáſque hactenus perquiſitiones expenderẽt, tum an legitimè, & iure actum eſſet, quod eius ſanctitatem velle intelligerent, conſultò referrenti fecerunt quod iubebantur, omni exquiſita, & infatigabili diligentia. Veteres actiones ſus, deque verſarunt, expenderunt, ponderarunt, contulerunt, ſelegerunt: nouam ipſi omnium accuratiſſimam inſtituerũt de continuata, inde à B. Franciſcæ obitu, vſque ad Annum M. DC. IV. & nuſquam intermiſſa ſerie miraculorum, & famæ ſanctitatis, inuiolatè ac piè per tot annos, hactenus cõſeruatæ. Omnia ritè, & iure, & legitimè tranſacta pronunciarunt. Rem eo ſtatu, ac loco ſtatuerunt eſſe, vt progrediendũ vlterius ſummo Pontifici, ad extremã manum antiquo, & toties iam verſato negotio imponendam, videretur. Verùm ipſe quoque Clemens, re infecta, moritur. Hei mihi quid dicam? tanta maieſtas emoritur, quæ immortalis noſtris ſeculis debebatur:

tot iudices extinguuntur, tot maximi Cardinales intereunt, tot Pontifices maximi in vno negotio, eoque non maximo, neque arduo, præsertim in re adeo probata, testatáque moriuntur. ô inanes nostras contentiones; ô frustra suscepta consilia, quæ in cursu ante franguntur, & corruunt, quàm portum adspicere potuerunt. Intelligimus modò quid sit ista mortalitas? adspicimus satis quis ille sit Euripus rerũm humanarũ? videmus quid sit isthæc ambitiosa vita, quam tanti facimus? in qua ludimus? pro qua de salute etiam animi sæpenumerò decertamus? quam irridere, contemnere, despicere, spectare possumus, describere, & definire non possumus? non possum omnem animi mei sensum acerbissimum explicare, nisi dixero hãc vitam non vitam esse, verùm contentionem inanem, inuisam, inuitam: quàm porro illam contentionem nos aliam esse arbitramur, si verum dicere volumus, quàm mare inquietum, vadum procellosum, inexorabile bellum, longum funus, breue diuersorium, iter lubricum, inexplebile desiderium, lamentabile exilium, fortunæ ludibrium, inconstantiæ documentum, gloriosum probrum, fastidiosum lucrum, vanitatis emporium, immane naufragiũ, furiale solatium, bacchanale tripudium? Quo plura dico, plura occurrunt, illaq; potius in mentem veniunt. horrendi scopuli, rapidi fluctus, Syrenum cantus, Scyllę latrantes, sentes asperi, mordaces aculei, operti laquei, lappæ herentes, latæ angustiæ, dolosæ blanditię, latebræ inextricabiles, salebræ vorticosæ, spirantes exequiæ, securæ insidiæ, te-

nebræ luculentæ, vadosa littora, tecta labentia, longa suspiria, violenta vincula; Circæa pocula, hospitia Cyclopæa, latronum insulæ, Diomedæa stabula, Lapitharum conuiuia, Phaetontia plaustra, Dædalea spectra, Icaria præcipitia. Hoc est vita nostra, cùm recogito, hoc agimus, hoc amamus, hanc plusquam prodigiosam varietatem in dies experimur. Verùm, Beatiss. Pater, vt veriùs aliquid, & magis ex meo sensu, dicam, B. Francisca tam multos Pontifices præteruecta Romanam Aquilam expectabat, quæ supra casus, supra fortunam, supra lethi inuidiam, supra temporum peruersitatem, supra obliuionis insolentiam, supra difficultatum omnium volubilitatem intrepida præteruolaret. Illi Dauides, sanguinarijs suorum temporum tragœdijs, inquieti; partim schismatum immanissimis tẽpestatibus agitati, partim bellorum ciuiliũ inusitatis tumultibus implicati, partim Galliæ miseræ conquassatæ periculis occupati, materiam illi quidem, & cęmẽta, iussu diuino, compararunt: at pacifico Salomoni, pace iam toto orbe Christiano stabilita, tranquillo, Pontificatu verò pacatissimo, & innocentissimo, singulari clementia, cunctis amabili, hoc sacrosanctum sanctificatæ B. Franciscæ S. Spiritus templum extruendum, admirabili quadam prouidẽtia, reseruauit. Quos ritus, quam pompam, quos triumphos, quam magnificentiam, quam huius Pontificatus felicitatem, quod istius seculi ornamentum, quod Angelorum solenne spectaculum patiatur me sua Sanctitas per Panegyricũ breuiter posteris commendare, ne tam Regia, tã splen-

dida, tam diuina celebritas, aut vnius vrbis Romæ pomœrijs interclusa, aut vnius Italiæ lætitijs comprehensa, aut istius seculi memoria circumscripta coarctetur.

OMNIVM ORDINVM AD PIRAM IN APOTHEOSI FREQVENTIA.

VLTIMVM QVOD Alexander in profana Apotheosi iactabat, memini fuisse omnium ordinum, Cõsularis, Senatorij, Equestris, & aliorum, qua laticlauo, qua senatoria purpura intermicantium, magnam frequentiam, qui triumphali busto frequentes adstabãt. Nos, vt in omnibus, ita in hoc maximè, toto cęlo, vincimus, itâque vmbratilem illum Romæ veteris fastũ retundimus, & perfectè calcamus, vt illa præ nostris ludicra, & theatrica, & puerorum iocularia præludia fuisse videantur. Nam illius frequentiæ tonsæ, veteri more, & discalceatæ loco, nos purpuratorum Patrum tot celebres consessus, ad B. Franciscæ consecrationẽ denique disceptandam, sanciendámque; innumerabilium præsulum operam eôdem allatam; omnium Ecclesiæ ordinum ingentem multitudinẽ, qui sacræ pompæ interfuerunt; totius Romanæ nobilitatis concursum mirabilẽ, & quod caput est, omnium nationũ, non iam dico vnius vrbis Romæ, lectissimam nobilitatem, præcipuam magnificentiam, spectatissimam concursionem afferimus, vt ad hanc pompã, cui diuino munere, ego quoque interfui, non vnam maximã vrbem, sed totum, qua latissimè funditur, orbem confluxisse mihi verè magis, quàm oratoriè videar esse dicturus. TANDEM aliquando igitur, Clemente ægris hominibus ablato; suique dulcissimo desiderio, tota Christiana immensitate, relicto, Tresviri illi Rotę Auditores,

ditores, quos modo dixi, egregia, ac felici subsortitione cęteris subrogati, Franciscus Penia vir vndique maximus, & grauissimus, Horatius Lancellottus, & Ioan. Baptist. Pamphilius, iussi de integro fuerunt à Paulo v. Pont. Max. instinctu, supplicatuque populi Romani, grande operæpretium ad operis fastigium attollere, & quod iam illorum pensi reliquum esset, maturè absoluere. Illi ad III. Idus Aprileis anni salutaris M.DC.VI. ad suam Sanctitatem primùm exactè de tota sacra quęstione retulerunt, tum postea ad Sodalitatem sacrorũ rituum, quæ ex Cardinalibus constat, iussu Pontificio, ad VI. Id. Augusti eiusdem anni; tota disceptatione, vti moris est, in scriptis tum suæ Sanctitati, tum sodalitati rituum in manus data, cum apta, & rite digesta, & suis probationibus autenticè, & solenniter firmata serie miraculorum. Re morosissimè, &, vt ita dicam, fastidiosissimè, certè quanta maxima humanitus potest, diligentia, pertentata, Illustrissimi sacrorum rituum Cardinales negotium propiùs, & cominus aggressi, sedecim consultationibus super ea re, diuersis temporibus, habitis, studijs, dictis, scriptis, atque actionibus auditorum omnibus à principio sus deque versatis, denique decernunt in omnibus diligenter, exactè, iure, & legitimè actum videri: acta omnia iuridica, omnem quæstionem ritè instructam, de vitæ sanctimonia, excellenti fide, rerũ naturã transcendentium effectione, in B. Francisca manifestò constare. Qua rogatione sua Sanctitas denique accepta, sancit ad extremum, vt omnium Cardinalium, qui Romæ tunc es-

ſent, quibúſue vacaret, ad omnem penitus ſcrupulum, & dubium reuellendum, concepta, conſuetaque in re ſimili, conſiſtoria (noua enim nouarum rerum vocabula vſurpare cogimur, qui veteribus indigemus) haberentur. Tria omninò rituales codices Romani fieri decernunt priùs, quàm ad ſolemnem conſecrationis ſententiam deueniatur, quæ ſumma religione ad hunc modum habita ſingillatim fuerunt. Primùm priuatim, extráque omnem frequentiam indictum eſt, ad diem Lunæ IV. Kal. Maias, anni decurrentis adulti M. DC. VIII. in quo Dominicus Pinellus ſacri Senatus princeps, ac Decanus, Epiſcopus Oſtienſis, ex ſodalitate ſacrorum rituum, ætate, & experientia, prouectiſſimus breuiter ad Diuinum Senatum, latinè, de tota quæſtione grauiſſimè, atque ampliſſimè retulit; Beatæ vitam expoſuit; ſanctitatem notauit; præcellētem fidem confirmauit; miracula exquiſitiora perſtrinxit: quam ego relationem poſtmodum elegantiſſimis typis editam, & ſolis Cardinalibus communicatam, beneficio Illuſtriſſimi Cardinalis de Giury percurri, peruolui, & quæ indubitatę fidei, & firmitatis eſſent, ſingillatim notaui, accuratè contuli. Hac relatione abundè ſacro cœtui ſatisfactum, viſumque collatis, rogatíſque ſententijs, ſummo Pontifici, ſi vellet, vlterius progredi licere. verùm ampliùs dicendum cēſuit: ad alterum Conſiſtorium publicum, & ſolemne, ad diem Martis, VI. Nonas Maias dictum, procraſtinauit, cui ego quoque, quamquam, præ ingenti mortalium concurſu, ægrè interfui. Ibi ſolenni ſalutatione

Pontificis à fingulis Cardinalibus, qui frequentiſſimi, cũ maxima aliorũ Præſulum omniũ ordinũ affluentia cõuenerant, incredibili maieſtate, rite peracta, Hieronymus Roſſius nobilis Romanus, Aduocatus Conſiſtorialis, Orator ea parte populi Romani, orationem Latinam, non modò elegantem, & grauem, ſed benè longuam, ex æquo habuit, ſermone ad ſummum Põtificem conuerſo, qua B. Franciſcæ exquiſitum vitæ genus, morum ſanctimonia, & res cum miraculo patratæ continebantur. Eaque tandem perorata, Orator ſuæ Sanctitati genibus obuolutus, nomine Populi Romani, B. Franciſcæ conſecrationem ſummiſsè depoſcit. Hîc Petrus Stroſſius à ſecretis domeſticis, eius imperio, ad ipſius latus aſſurgit; tum oratione breuiſſima illa quidem, verùm, ad meum ſaporem, admodum terſa, & neruoſa, & graui, poſtquàm verbo negotij ingentem difficultatem exaggeraſſet, denique reſpõdet, gratam, iucundamque ſuæ Sanctitati poſtulationem accidiſſe, ob rei tamen ingentiſſimam molem, quo ea conſultiùs ventiletur, ſuperûm diuina vis exoretur, ſupremique numinis imprimis occulta ſententia, ad ipſius gloriam, Eccleſiæque Catholicæ propagationẽ, omni ope exploretur; omnes vti Cardinales qui tum adeſſent, cæterique Præſules, pijs largitionibus, ſacris inedijs, aſſiduis precationibus ſeſe totos dederent, ſuam Sanctitatem cenſere, conſciſcereque. Itaque, poſtremò purpuratorum Patrum conſeſſu priuatim publico, & publicè priuato (ſemipublicum appellãt) operi extrema coronis appoſita. Ha-

bitus fuit, ad XII. KAL. IVNIAS. Fores non modo Cardinalibus, quod solenne, & vsitatum, & ordinariũ est, apertæ, qui vndetriginta tum aderant, verùm & cæteris Præsulibus permissæ (vnde semipublico Consistorio indita appellatio) in quibus, vnus Patriarcha, quinq; & triginta an Archiepiscopi, an Episcopi, pręterea plerique Protonotarij Apostolici, eorum enim propriè id negotij interest; postea Rotæ Auditores, Magister sacri Palatij ex Florentissimo Dominicano ordine, tum qui à secretis nonnulli, & fiscalis, quem vocant, Actor, intererant; cæteraq; omni turba summota, foribusque conclusis, tum sua Sanctitas, quod omnes, qui adfuerãt iucundissimo quodam sensu recentis voluptatis commemorabãt, Angelica illa, qua semper solet, maiestate, maximo decoro, & incredibili sensu pietatis, afflatu Pontificio, succinctam, & grauem orationem, ad consessum amplissimum habuit, ab illis Regij psaltis versiculis exorsa, *Mirabilis Deus in sanctis suis, & sanctus in omnibus operibus suis*. Quę cùm in thesi primùm, tum in B. Francisca, mira breuitate, tribus capitibus, vitæ sanctitate, fidei excellẽtia, rerum mirabilium effectione ostẽdisset, ad vltimum, quo opus extremam maturitatem acciperet, omnium sententias rogauit. Post hæc singuli viua voce, spectata grauitate, Cardinales primum, tum cęteri Antistites, ætatis pręrogatiuo ordine, sententias dixerunt, in quibus Spartanus Archiepiscopus Græcus, qui recẽs Romam appulerat, vt Summo Pontifici obtemperaret, Græcè dixit, vnâque statuit posse Frãciscam in Sancto-

rum album censeri. Quibus calculis accuratè collatis, conceptisque, sua Sanctitas denique Pontificale decretum pronunciauit, B. Franciscam in Sanctis imposterum solemni ritu adnumerandam videri. Hîc fiscalis actor Prosper Farinacius, Protonotarios Apostolicos primùm, tum aliquot à secretis obnixè rogauit, vt illius publici Conuentus Cardinalium, Patriarchæ, Archiepiscoporum, Episcoporũ, & cęterorum antistitum vnam, pluresue publicas tabulas expediret, quem ad finem Protonotarij Apostolici, vt illi alij à secretis, Consistorijs eiusmodi adesse solent. Auditores quoque Rotæ intersunt, illi præsertim, qui ex officio causam cognouerunt, vt omnibus dubijs, & difficultatibus, si quæ interuenirent, ad respondendum præsto sint. Tandem sua Sanctitas ad extremum est impensissimè adhortata, vt maxima, quàm vnquã, sacrarum precum, inediarum, & piarum donationum frequentatione, diuinum numen precarentur, ne in re omniũ grauissima, Ecclesiam suam sanctam errare, neu circumueniri Pontificem sineret. Diem porrò consecrationi dicendum sibi interim reseruauit. Nihilque amplius patres moratus consessum soluit.

Interea operæ ad apparatum tempori maturandum vndique superbo delectu expediuntur. Locus consecrationi dicitur, qui solet, Augustissimum templorũ Vaticanum, Octauum orbis, si qua alia septem fuerũt, hoc digna nomine, non poëticè iactata, miraculum, cum omnibus, vel iudice inuidia, decertaturum. Ne verò, vbique hæream, hoc tantum dicam, & pace to-

tius dicam antiquitatis, hoc Pōtificio opere, quidquid veteribus aut verè de templis, aut fabulosè exaggeratum est, ingenti interuallo superari; idque mea sententia, vnum artis opus esse, quòd ego in Italia adspexi, lapidariæ artis prodigium, Christianæ magnificentiæ specimen, Italiæ solemne spectaculū, vrbis triumphale trophæum, summorū Pontificū perenne, & æternū, & vltimum cum orbe exarsuro, deflagraturum monimentum: in quo vt excitatus apparatus vno veluti oculo postea cerni possit, hoc semel dicam, id quod hactenus eius diuinæ molis exstat perfectum exactæ crucis speciem referre: quare Principes quatuor fornices ingentes auro vndique, vsque ad stuporem fulgentes, ad quatuor immanissimę densitatis, & stupendæ magnitudinis pilas, quasi ad centrum terminari, quarum quatuor immensarum molium soliditate, illud verè maximè mirabile omnis memoriæ, omniū seculorum, omnium nationum, omnis artis, omnium ingeniorum manupretium Tholus, quem Itali coupolam appellant, sustentatur, qui summum altare Apostolorum, ad perpendiculum, tabernaculi instar supernè exornat; mirè ex quatuor crucis spatijs, totaq; præcipua templi capedine infernè aspectatur: ita altare Apostolicum, vbi Pontificium consecrationis sacrum est habitum, quasi crucis Augustissimi templi centrum facit. Præter hęc, eximia corona toto templo regnante, omnes fornices eleganti artis opere veluti subnituntur, quę æquis, & immensis anfractibus, æqualiter fornicum flexionem singulari venustate

ſubcingit. Iam vt inde, vbi omnia, ſub illa Tholi pulchritudine, tranſigi myſteria oportebat, turbæ arcerentur, ſimul vt ſuæ Sanctitati, & ſacro collegio tuta ſtatio eſſet, ſpectatoribus ad hæc vt ſua ſepta diſcreta, aptaque non deeſſent, ecce quanta ſolertia, quàm ingenti ſumptu Populus Romanus pompæ author, princepſque prouiderat. Primùm ad grandius crucis veluti interuallum, quod inſtar habet areæ maioris, qua in templum extemporaria maiori porta ingreſſus eſt, ſtatim cancelli in introitu primores, ex ſolido ligno, in tranſuerſum excitantur, trium ac centum palmorum longitudine, altitudine ſeptem, quorum in medio vnicum oſtium Heluetiorum armatorum cuſtodię, ad primas vulgi tempeſtates frangendas, deſtinatum. Inde ſex vltrà paſſibus, alij cancelli in directum iniecti, abſque oſtio, ante ſacellum Gregorianum, ne inde in prima repagula vulgus erumperet: Paulò ſuperiùs, verſus altare, item in tranſuerſum ferè centenûm denûm palmorum interſtitio, alij obiecti clathri obtenduntur, trium centenũ palmorum longitudine, vbi ſuus adpoſitus aditus, ad ſummouendam confuſam multitudinem, ab Heluetijs pariter obſeruandus. Ita hoc principe veluti Crucis templi latere bellè duplicatis clathris munito; ad duo brachia altera, quæ in tranſuerſum extenduntur, bini alij ingentes qua ad ſiniſtram, qua ad dexteram, altaris ſpatio inter quatuor maiores Tholi pilas emenſo, ſeptem pedum altitudine, trium àc centum longitudine, tumultui ſimiliter circumfuſo, abſque oſtio, obuertuntur: ad cru-

cis caput, versus extremam fere partem fornicis superioris, vltra altare, longissimo fere quinquaginta passuum interuallo, eminens illud, & sumptuosum opus duodecim marmorearũ columnarũ miro artificio intortarũ, quæ ex templo Salomonis quondam adsportata fuerunt (quo in transuersum crucis illud spatium cingitur) speciem cancellorum, plusquam regio luxu, opulentorum referebat, itaque recens candelabris ad cæterorum formam effictis instauratum fuerat, vt operis pars inscijs putaretur: tum tribus postremò à me cõmemoratis cancellis ita respõdebat, vt illi quatuor sacris maximè arderent funalibus. Interim ne ea parte peruia sint omnia, maxima interualla, quæ à Tholi superioribus duabus pilis, ad illud augustissimũ columnarũ opus, per duas minores fornices interijciuntur, suis cancellis, læua, dextraque in directum prohibentur, septenûm pedum altitudine, longitudine quinquagenûm octonûm. Ac meo ouili ita descripto, quę theatra in meditullio, ad operis præcipuam opportunitatem fuerint substructa, verbo me expedio. Supra Principem Apostolorum aram, septum, theatri specie, sensim ab ara versus crucis caput, quatuor humo, qua altissimè palmis assurgens, ad centum, & viginti pedes in longum, ad duo, & quinquaginta in latum protenditur, panno viridi omni ex parte circumuestitum, vnico ostiolo, eoque binis clathris munito, relicto. In extremo huius; an septi, an theatri, è regione altari obuersa, qua humo maximè attollitur, solium trina facie, quatuor magnis gradibus

dibus panno rubro ornatis, à reliquo theatro excitatur, capiendæ pontificiæ ſedi adornatum; cui ad dextram ſedile purum, ac planum proſtabat Cardinali Epiſcopo Adſiſtenti excipiendo adpoſitum. Solio, recenti opere, Populi Romani ſumptibus, vt & reliqua omnia, vmbella opulētiſſima ſuperaddita, ex ſerico rubro, Beata Franciſca paſſim effiͨcta interiacente, fimbrijs aureis, ſericiſq́ue circumfluentibus. Ad ſolij læuam, dextramq́ue, qua in longitudinem Pontificium theatrum deprimitur, gemina vndique ſubſellia ducuntur; anteriora hinc inde Cardinalibus, poſteriora ad dextram Epiſcopis, ad læuam Protonotarijs Apoſtolicis, aliiſq́ue eius generis Præſulibus apparata. Dextrâ, ſtatim, vbi Cardinalium ſeries deſinebat, alterum depreſſius aliquanto ſolium, vbi ad ſacram Liturgiā, & ad cęteram rituum varietatem Pont. Max. ſacram veſtem mutet, tribus gradibus, panno item rubro veſtitum, elatum quinque palmorum altitudine, longitudine quindecim, tredecim latitudine, infrà ſpectatur. Proximè, verſus principem aram, eodem ex latere, opportunè paruum altare ſumptuosè componitur, nouem palmis longum, ſex latum, altum quinque duntaxat, vbi ſacra munuſcula, de more, celebranti offerenda, apponuntur. Non longè ad latus altaris maximi, huic ſimile alterum, magno ſplendore, non abſimili magnitudine, compoſitum magnificè erigitur, capiendis ingentibus vaſis aureis, argenteiſque, ad aquam ſummo Pontifici ſacris operanti fundendam. Huius è regione, ad læuum magni altaris latus,

huius nõ absimile alterum sacratiora, ad rem diuinam peragẽdam vasa complectitur. Maximum altare duodecim argenteis Apostolorum signis spectandæ magnitudinis, totidemq; argẽteis ingentibus candelabris inauratis interim exornatur, sic vt auro omnia, argentóque splendescerent. Hæc de septo Pontificio, opinor, quantum est satis. Huic ad sinistrum latus, seorsim theatrum pro Cantoribus, decem altitudinis palmos, viginti longitudinis, nouẽdecim latitudinis habebat suis aptè cancellis marginatum, vnde sua peristromatum ornamenta pendebant. Huius ex aduerso aliud magnum septum pontificio vno palmo depressius Clerum Romanum, maxima grauitate, & ingenti numero visendum excipiebat. Ad dextram, læuamq; Pontificis, duo alia maximè illustria theatra, per gradus sensim elata, Amphitheatrorum in speciem, præ cæteris nobilitati Romanæ ad spectandum prostabãt, læuum viris, dextrum mulieribus cedendum, nisi hac matronæ Romanæ noua gloria, iusta mulierum curiositas, vtrumque tempestiuè obsedisset, viróſque idcircò adegisset, quam in cantorum ouile, qua in Clerichorũ, qua in Cardinalium, suæque sanctitatis adyta, vt cuique expeditum erat, certatim adrepere. Hoc situ concepto, facile animus suspicatur, quàm singularem venustatem funalia cerea toto templo disposita adferrent, de quibus vniuersè, omnia ex candida cera, omnia maioris, quàm vsitatæ magnitudinis, omnia candelabris ingentibus opere lignario fabrefactis, foris penitus argentatis imposita, numero vero penè in-

numerabilia fuiffe. Primùm è Romano Clero, qui feparato, vt dixi, loco ftabat, quifque ingẽtem eiufmodi cereum manu geftabat; tum tres maiores illi cancelli trium facratioris adyti laterum, & quartum duodecim Salomonis columnarum, tu quintum ad Gregorianum facellum, fua in altum lumina longis ordinibus attollebant: illa, quam memorauimus corona fola, qua intra templum, infinitis amplexibus, omnes fornices portãtur, ornãturúe, pilæ verò illæ quatuor Tholi immanes coronãtur, quadringenta eius generis funalia, æquis fpatijs, vniuerfo templi interiore ambitu, præferebat; dein an in fummo præcipuarum templi pilarũ, bina, an in quatuor maximis, quatuor ingentium aliarum loculamentis, plufquam alia quadringẽta micabant: præter hæc, in minoribus omnium minorum altarium, & pilarũ capedinibus, atque fuper omnia columnarum epiftylia, quæ incredibili numero tota æde vifuntur, alia, numero incerto fplendebant: demũ qua maximi quatuor templi fornices ad Tholum quatuor illis pilis veluti rotundantur, terminanturq́; quatuor accurati operis ingenteis lampades, fingulæ ex fingulis extremis fornicibus, inter binas pilas, ad perpendiculum propendebant, palmorum quadraginta altitudine, & fexaginta per ambitum, triplici veluti decuffata facie, triangulari forma, angulis belliffimè ad imum in conum confociatis, ad fummum in volumen exactè in fefe reflexis, areola ad cereorum opportunitatem, ad faftigium fefe commodè oftentante; omnia eleganti pictura egregiè locupletatã;

ſingillatim ad ſingulas facies, qua B. Franciſcæ expreſſis imaginibus, qua Pontificis, qua populi Romani inſignibus auro, argentóque præclaris. Ex ſingulis huiuſce molis lampadibus duodecim argentatæ lampades appenſæ, non oleo, ſed candidiſſima liquata cera ſemper ardebant; duodecim item candelabra in ſingulis, ad areolæ margines, duodecim inflammatos cereos, pari cum cæteris pondere, ſuſtinebant; ſic vt non totum interius templum vndique deflagrare, ſed ſtellatum cælum, ſereno, & terſo cælo, conſecrationi B. Franciſcæ obſecundare, & collucere videretur. Cætera Apoſtolicæ ædis ornamenta, incredibile dictu, quàm tenerent, caperentque ſpectantium oculos. Primus Baſilicæ aditus, quà in maximam Vaticani aream, cùm primùm marmorei gradus conſcenſi ſunt, proſpectus eſt, tum illius veteris Apóſtolorum templi aliæ tres portæ, quæ poſt primam, ſupra pinum occurrunt; tres item imprimis maiores noui ædificij, vbi pompa ſpectanda, omnes elegantiſſimis coronamentis exornatæ oculos capiebant. Ruſticani imprimis negotij columnę vario frondium genere conneſtitę, pictarũ cartharum varietate lemniſcatæ; faſciæ deinde eodem frondoſo opere coronatæ; eucarpi, omnis generis exquiſitorum fructuum ſimilitudine, ingenioſiſſimè efſictorum intexti, lemniſcis aptè, ſuis locis, ſtringentibus, fluentibúſque; omnia inſtar arcuum triumphaliũ, & trophæorum ad veterum ludicram imitationẽ, vniuerſum illum extimum ornatum componebant; pręter, quòd in ſummo horum, quæ deſcripſi, faſtigio, ad

fingulas portas, B. Francifcæ pictura fex palmorum, tum hinc inde Pontificia, & Romana, & Collegij Canonicorum Vaticani expicta infignia prominebant. Intus, in templo, per totum illum vaftiffimum parietum, & pilarum ambitum, præcipuo ornamento erat perpetua fafcia, altè humo octoginta palmis elata, mille trecentorum pedum longitudine. Ea varijs picturę delicijs, certis interftitijs opus aptè partientibus, præter intermedias penicilli fapienter errantis, quafi fortuitas artis, & Chymericas circumcurfationes, præcipuè B. Francifcæ imagines, Pontificia, & Romana infignia cõplectebatur: fus deque, in latitudine, frondofo cinctu, expictis chartis, & aurichalco, lemnifcorum loco, ad varietatem circumplicatis ornabatur. Ea ex fafcia, ad terram vfque, inufitata pulchritudine admirandi quatuor periftromatum diuerforum ordines vnus ex alio, tota eadem templi interioris amplitudine fixi, egregio fpectaculo tendebantur: qui quatuor maximè ex generibus conftabant, ex varijs plumariæ artis exquifitis operibus; ex tela aurea, argenteáue; ex panno opere damafceno, Attalicóque elaborato; & ex ferico villofo; omnia diuerfiffimorum colorum. Verùm hac parte miraculo erant quinque tapetes noftrorum Gallorum Regum ineftimabilis pretij admiranda donaria, ex folo auro, fericoque contexti, tam raro, ftupendoque artis ingenio, adeo viuis, æternifque coloribus, adeò perfectis, loquíque, vt ita dicam, laborantibus lineamentis, elaborati, vt eò nulla penicilli quantumuis Apellei vis accedere poffit. Europæ

credo ego operæpretium, & immortale pietatis nostrorum Principum monimentum. vnum Christi extremum cum Apostolis diuino epulo cænantis supra valuas, intra templum, vndique spectandum appenderant; reliquos quatuor Christi nascentis, resurgentis, ascendentis, diuinum pneuma in Apostolos immitentis, opportunis quattuor locis exposuerant, scilicet quatuor ingentibus pilis, quibus Tholi rotunditas sustẽtatur, quo ferè ambitu, Põtificium adytum, vbi omnia consecrationis mysteria peracta sunt, claudebatur. Cæterum quatuor illæ pilæ quatuor maximis loculamentis ornantur in fronte, tum superiùs, versus arcus Tholi, quatuor alia minora maioribus quatuor respondent. Inferioribus maximis vastæ magnitudinis, quatuor B. Franciscæ tabulæ, tricenorum senûm pedum altitudine, locatæ erant, quibus aliæ quatuor paris magnitudinis, inter pilas, sub fornicum arcubus, ad quatuor interiores, quos supra dixi, cancellos defixæ respondebant. In superioribus arcuum minoribus loculis, duobus quidem sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, reliquis Angeli B. Franciscæ tutelaris tabulæ viginti Palmorum altitudine sitæ erãt, ne quid omninò vacuum ab ornamento, toto illo cõplexu, relinqueretur. Ac mea sententia, elegantiam cæteris, quæ commemorauimus, non vulgarem afferebant quinque vexilla opportunè, commodo prospectu, suspensa, quæ in speciem labari quadrata, super serico rubri admodum coloris, depictam B. Franciscę effigiem, eiusque tutelaris Angeli, cum Pontificijs, &

Capitolinis infignibus referebant. Vnum paulò cæteris maius octodecim pedum altitudine, duodecim latitudine, commodè ex Tholo, ad perpendiculum fupra Apoftolorum altare demiffum volitabat: cætera quatuor, quatuor pedibus depreffiora, ftrictiora tribus, præcis, crucis forma, difpofita, ad quatuor principes arcus, quatuor Tholi pilis interiectis, vbi quatuor principes totius templi teftudines, verfus aram Apoftolicam, terminantur, æquis fpatijs pendulo, ac libero pondere cadebant. At pretium huius exterioris apparatus, meo calculo, meóque iudicio, fuper omnia huc vfque, recenti opere adornata, ornamento Apoftolici altaris externo debetur; nihildũ enim de Regia magnificentia facræ veftis, quæ diuinis inferuit, attingo. Ingenti primùm vmbella vniuerfam aram quatuor, & triginta pedũ in quadrum opportunè texerunt. Materia ferica rubra dibapha exquifiti operis, pendentibus aureis, ac fericis mixtim fimbrijs; pictura multo auro ornata, frequenter Beatæ, ęquis interuallis, imagines referebat infignibus Pontificijs, & populi Romani implexis, infertífque: corona defuper lignea ornando operi vndique auro effusè aurata prominebat; quatuor itidem veluti columellæ fuffulciendæ vmbellæ erectæ, totæ in magnam altitudinem auro circumtectæ furgebant; fingulariter quatuor candidi Angeli, ad coloffeam formam, octodecim pedum altitudine elati, vim incredibilẽ auri exhauferant; nam fuper vaga, fluxáque vefte mero albo imbuta, cæterũ ita appofitè Attalici cuiufque panni varietatem, puro

auro, omni ex parte, ingenti profusione, superiecto, expresserant, vt magnam opulentiam ostentaret. Cō-modùm omnino eo loci occurrerant, ea forma, eoq; ornatu angeli, cùm omnia in isto negotio tutelaribus Angelis, picturæ omnes, vexilla, ornamenta pręcipua, parietes templi, portæ omnes, porticus, vestis sacra vndique abundarent. Porrò quisque horum quatuor ingentium Angelorum aliud labarum volaticum, militari forma, sericum, rubro dibapho splendidum, cum B. Franciscæ, & tutelaris ipsius Angeli expressa figura, insignibus Pontificijs, & vrbanis de more adiunctis, magnifica specie, circumferebant.

IAM Age, aliquando ad intima illa, quibus diuinum cœptum auspicatò perfectum est, nos inferamus. Populus Romanus, cui incumbebat sumptus conferre, commodùm accurauerat, vt omni Regio apparatu, sacra ornamenta imprimis, destinato artificio, & proprijs operis tempori compararentur. Regium spectatu erat, & supra quod verbis exprimere possum, adspectabile: vestis sacra omnis, tum ad consecrationis diuinas cæremonias, tum ad Augustissimū Missæ sacrificium à Pontifice celebrandum necessaria, vnius materiæ, vnius operis, vnius artis, vnius ingenij, vnius opulentię erat, spectabili conformitate. Chlamys, & casula Pontificia, cum chlamide Adsistentis Cardinalis, & tunicis duorum Cardinalium subdiaconi, diaconique, Pontifici adstantium; diaconi item, & subdiaconi tunicis, quorum partes Epistolam, atque Euangeliū Græcè decantare, vt in sacris Pontificalibus assueuit;

Pari

pari omnia magnificentia, & pari venustate nitebant. Vniuersum opus Attalicum ingeniosissimè elaboratum, auro vel subsidente, vel omnia figurante, vel opus delicatissimo artis inuento crispante, sumptuosissimè intertextum: figuræ, ne quis adscititiũ opus putaret, B. Franciscæ, & assecla Angeli effigies, summi Pontificis, & Romani populi insignia, præter infinita eius artis, opportunis parergis, florum, & fructuum, & vasorum, & rerũ eiusmodi oblectamenta; operæpretium Pontificio thesauro, vbi postmodum reponi omnia eius generis, ad facti perennandam memoriam, solent, dignissimum. verùm oculi iam illa sua illecebra nimis curiosa tandiù spectando dolent, animum suis quoque interioribus spectaculis, ipso consecrationis ritu propiùs, interiusque spectato pascamus. Ergo omnibus ad hunc modum tempori, ad externum decus, adornatis, ipso Iouis die, proximè Pentecostes solemne festum consequẽte, ad quartũ calendas Iunias, qui coronatæ quoque vestræ Sanctitati anniuersarius prosperè illuxerat, à solemnissima omnium, quæ esse Romæ potest, supplicatione negotium auspicatissimè inchoatur. Summo mane, hora, Gallico horologio, præcisè quinta; Italico, circiter nona; sacrum Collegium Cardinalium, Patriarchę, Archiepiscopi, atq; Episcopi, in Palatium Vaticanum, ad Sixti sacellum cõueniunt: post paulum, vestra Sanctitas tum ad cætera, tum ad omnia id genus, ad expergiscendum, omnium vigilantissima, per abditiores, & occultiores scalas, eòdem priuatim gliscit; inibi veste in id apparata vesti-

tur; tum illustrissimorum Cardinalium circumstante corona, modulatè in parthenium hymnum, vt mos est, prima, vniuersæ supplicationi præcinendo, erumpit: interimque dum primus versiculus decantatur, sua Sanctitas genuflexa duos ingentes, & bellè ornatos cereos dari mandat; vnum Francisco Contarino nobilissimę Reipublicæ Venetæ, alterũ Carolo Costæ serenissimi Ducis Sabaudiæ Oratoribus. Nam Henricus à Neufuille Dominus d'Alincourt, modò Lugdunensium gubernator, superioribus verò annis, Henrici IV. Regis Christianissimi, atque, ex omni Regum nostrorum memoria bellicosissimi, gloriosissimi, clementissimi Orator, tũc ante mensem dumtaxat, ad fruendos sibi à Rege delatos honores amplissimos, Galliam repetierat: vir perpetuo vniuersæ vrbi sui desiderio, æternáque relicta memoria, tum omnibus Italis, tum vniuersæ nationi Gallicæ eius absentiam impatientissimè ferenti desideratissimus; felicissima verò, & celeberrima, & omni parte magnifica (pace Veneta præsertim, alijsque egregijs facinoribus) si qua vlla esse potest, legatione gloriosus, ingentibus porro obsequijs, Christianissimo Regi, toto eo tempore, & toti genti nostræ exhibitis, fastis egregiorum Regum nostrorum Equitum, cum grata posteritatis admiratione adscribendus: quem audeo dicere, ex his, quæ ego de illo Romæ vidi, illum vnum ad summæ huius celebritatis cumulum defuisse: præterquàm enim Regem nostrum, omnium terræ habitabilis Regum maximum, Ecclesiæ certè Catholicæ vni-

Aue Maris stella.

cum, certiſſimumque, omnibus ſeculis, à Regno condito, propugnaculum repręſentabat, quo ad illum primi cerei, primíque, ſine controuerſia, Regios inter Oratores loci ius pertinebat: aliunde Orator ipſe, tanta dexteritate, tãtáque maieſtate, huiuſmodi in rebus, Romæ antecellebat omnibus, vt nullo negotio ex Oratoris grauitate, atque præſtantia, quantum ille Regem referret, vel ex ipſa quotidiana ratione agendi, dignoſceretur. Ex quo exiguo patriæ gloriæ diuerticulo, ſupplicationẽ iam, primo exacto verſiculo, procedentem, piè, vt par eſt, admirabundi proſequamur: ſtatim enim ſua Sãctitate, cereo minori ſibi reſeruato, Põtificię ſellæ, de more, ob intolerabiles turbas, tumq; ad Maieſtatem, impoſita, vniuerſa corona Cardinaliũ, Pręſulumque portam Heluetiorum verſus, mouere cęperunt, toto interea Romano clero, vniuerſiſque Religioſis ordinibus, qui in inferiore Palatij area, innumerabili penè multitudine, operiebantur, circum maximam aream, quæ ante Vaticanum latè protenditur, pręire iuſſis, donec certo interuallo ad veterem Apoſtolorum ędem appulſis cõdictum eſt, vt ſiſterẽt omnes ſuo veſtigio, geminíſque hinc inde ordinibus expeditam ſacrę pompæ in medio viam aperirent, ne Clericorum, & Religioſorum ingenti illo numero tẽplum vel compleretur, vel turbaretur. Igitur per medium clerũ, medioſque Ordines Religioſos pontificalis comitatus, hac pręcisè ſeriè incedebat, in quo nullus omnino, nec Cardinalium, nec Pręſulum, nec Pontificiorum, nec aliorum penitus, abſque candido ce-

reo visebatur.

Cubicularij extra muros rubro induti.

Tubicines.

Regularium ordinum Procuratores.

Cōsistoriales Aduocati, & qui à secretis, violaceo ornatu.

Cubicularij honorarij, & interiores, item rubro colore vestiti, & cucullati.

Populi Romani Prior, cum magno vexillo B. Franciscæ effigeum referente: ipse, senatorio habitu, veste aurea insignis, vtrinque Cancellarijs Capitolinis comitatus, qui veteri veluti tunica, & toga, partim ex villoso serico violaceo, partim, ex panno aureo vestiebātur.

Suæ Sanctitatis Capellani rubrum induti qui Pontificios Tyaras, præ manibus, opulento spectaculo, præferebant.

Cantores Pontificij violacei qui superiorem hymnum insigni harmonia prosequebantur.

Alij à secretis, Breuiatores, quos vocant, & Accolyti, item rubri omnes.

Auditores Rotæ pullati, & magister sacri Palatij ordinis Prædicatorum.

Subdiaconi Apostolici, cum altero Accolyto, qui Thuribulum gestabat.

Septem Accolyti, qui septem eximij ponderis candelabra argentea, ardentibus cereis, circumferebant,

Subdiaconus Tunicatus Epistolam decantaturus crucem ferebat, duobus ministris, vestitu rubro, eius latera cingentibus.

Pœnitentiarij Apoſtolici Caſulati è Societate Ieſu.

Abbates cum Chlamydibus infulati.

Archiepiſcopi, atque Epiſcopi, eodem ornatu.

Cardinales Diaconi, cum Tunicis, infulati.

Cardinales Præſbyteri, cum caſulis, infulati.

Cardinales Epiſcopi cum Chlamydibus, infulati; omnibus porrò quos commemoraui cerei maioris, quàm iuſti ponderis ex cera candida in manus dati.

Proximè ecce iam, qui pontificiam ſellam circumſtabant, ſtipabantúe. Poſt Cardinales continuò Apparitores Clauigeri Pontificij, qui clauas argenteas humeris ſuſtentabãt; deinde Conſeruatores Capitolini pompæ authores, tum ſereniſſimi ſuæ Sanctitatis germani fratres; pòſt vrbis gubernator Benedictus Ala ſuccedebant.

Proximi omnium, Duo Cardinales Diaconi Tunicati, & Infulati, qui ſuæ Sanctitati ſemper adſiſtunt, atque horum intermedius tertius Cardinalis Diaconus eodem veſtitu Euangelium decantaturus.

Duo Oratores, quos principio memorauimus, Venetus, & Sabaudus, qui coràm ſua Sanctitate, geminos ſolemnes cereos oſtentabant.

Super omnia, ſua Sanctitas ſublimis in ſella geſtata, ſub vmbella, quam aliorũ Principum Oratores viciſſim fulciebant, duobus flagellis ingẽtibus, ad obuias turbarum, & cæli arcendas iniurias, hinc inde elatis, ipſa, vt in re maximi omnium momenti, profundiſſimis precibus defixa, inter omnes, tranquilliſſimo, at-

que intentissimo adspectu, apparebat.

Porrò Pontificem sequebantur duo Cubicularij ex intimis, & honoratissimis.

Protonotarij Apostolici suam Sanctitatē proximè circumstantes, Prælatorum ornatu, tunicula linea, habituque reliquo violaceo.

In medio Franciscus Penia Decanus Rotæ, ad quem idcircò spectat, Tyaram Pontificis, quoties illi adimitur, tenere.

Post hos sequebantur Præpositi Generales ordinū.

Pręter hęc, dextra, leuáque, Heluetiorum cohortes armatæ suam Sanctitatem, & Cardinales stipabant, & circum plerique alij milites nobilioris notæ, satrapę, ac satellites magno numero.

Ingens verò illa area è prospectu Vaticani exterior, quà supplicationi sacra via erat, tota leuioris armaturæ equitibus armatis vndique obsessa horrebat, vibrabatque.

Appulsa Majestas Pontificia ad Apostolicam ædem diuino triumpho paratam, ipso in aditu ab Collegio Canonicorum eius loci, suauissimo concentu musico cōfestim excipitur. Interea, præ inaudita populi perturbatione, ita vbique templum fluctuabat, ita sese turbarum tempestates attollebant, vt inter spississimas cohortes armatas omnia concursantes, obsidentes, pulsantes, miscentes, vix aliquid ipsis Cardinalibus tutum esset. Ego me ad illustrissimum Cardinalem de Giury, ita applicui, vt cùm ad interius septū ventum esset, tota eius familia momento, fluctuanti-

bus turbis, procul depositata, dilapsáque, Illustrissimus Dominus me altero brachio apprehensum, Heluetijs, altero me raptantibus, auulsum in Pōtificium adytum inuexerit; an quia me nullo meo merito tenerè amabat, an quia mei consilij conscius volebat, vt quæ ego ipse oculis spectassem, fideliter, non quę ab alijs inaudijssem, fortuitò scriberē: maxima verò illi ab ferreis illis pectoribus, inter omnes Cardinales, quod ab omnibus animaduersum est, exhibita reuerentia est, tum semper aliàs, tum in isto tumultu, vel præ illa veneranda canitie, vel præ opinione summæ Sanctitatis, quà Romæ apud omnes venerationi est, vel præ ipsa humanitate, & comitate quadam mirabili tractandi cum omnibus, quæ ex ipsius oculis, ex toto alloquio, ex vniuersa totius vultus conformatione in illo suauiter erumpit, saxeáque etiam pectora emollit. Tandem vt ad interius adytum peruentum est, primùm sua Sanctitas, genu humi inflexo, ad Apostolorum aram piè admodum preces fundit: dein solio parato assidens, de more, à Cardinalibus, atque ab Episcopis summissisimè salutatur. Tum Conseruatores Capitolini, Mutius Matthæi, Horatius Farinacius; Robertus Caposuccus ab Paulo Alaleone ceremoniarum Magistro accersuntur: illi coram sua Sanctitate ad infimum solij gradum genuflexo, per Hieronymum Rossium suum Oratorem, consecrationem optatam exposcunt; qui procumbens item in genua, his conceptis verbis suam est Sanctitatem affatus. *Beatissime Pater, Cōseruatores cameræ almæ vrbis hìc præsentes, nomine totius Populi Romani,*

INSTANTER *petunt, per Sanctitatem vestram pronunciari piæ memoriæ Franciscam Romanam fundatricem congregationis oblatarum Turris speculorum, Catalogo Sanctorũ D. N. Iesu Christi adscribendam, & tanquam Sanctam venerandam ab omnibus Christi fidelibus.*

AD hanc obsecrationem Petrus Strossius, nomine suæ Sanctitatis, respondet eam, cùm tantæ molis, tantique momenti id negotium esset, hactenùs omni illud exquisitissima adhibita diligentia, ponderasse, quare cùm omnia necessaria ritè probata, digesta, cõfirmataque comperisset, in augustissimum illũ locum conuenisse, vt omnium maximo negotio extremam manum imponeret; videri tamen nihilominus, vt simul omnes secum sese de integro in preces darent, vt tantum opus ad Dei Domini nostri gloriam inchoatum, ipsius diuina misericordia, promoueretur. His breuiter peroratis, sua S. solio egressa præparatum in medio septo oratorium petijt, vbi infulata, & genuflexa tamdiu fuit, dum Cantores duo Litanias Sanctorum decantassent: postea, solio repetito, iterumquè Conseruatoribus, vti supra, accitis, & formula eadem postulationis à Rossio iterata, tantũ INSTANTIVS additum: Strossius iterum monet diuinum pneuma, ad felicem operis exitum sedulò implorandum suæ Sanctitati visum, quę extempore ipsa Oratorium petit infulata, quousque illustrissimus Cardinalis Diaconus Franciscus Sfortia, qui dextra, pro munere, adsistebat, cõuersus ad populũ clarè in hãc vocẽ erupit, ORATE. tum enim oppidò suę Sanctitati Tyara sublatus, cæteri

pariter

pariter Cardinales, omneſque Præſules tyaram eius exemplo abiecerunt; eoque ſtatu omnes in interiori oratione perſtiterunt, quoad Illuſt. Cardinalis alter ad læuam Diaconus Alexander Montaltus clara voce pronunciauit, *leuate.* Quo omnes ſubito ſeſe erexerũt cum ſua Sanctitate, cui ſtatim adſiſtentes antiſtites ſacrum codicem obtulerunt, vnde illa, ſacro hymno, ritè inchoato, cæteris præcinendo, initium fecit; ſimul iterum in genua ſeſe demiſit, donec, primo verſiculo decantato, iterum infulata ſolium petijt, cũ cæteri omnes interim recti conſiſterent, vſquedum, finito cantico, Cãtores conceptum verſiculum ſuccinerent, ſuaque Sanctitas orationem ritualem, & conſuetam de diuino Spiritu, voce ad cantum ſuauiter inflexa, recitaſſet. Tum ſiquidem tertiùm acciti Conſeruatores, tertiùm poſtularunt, ijſdẽ præcisè verbis, præterquã hîc INSTANTISSIME, adiunxerunt, tertiũ quoq; Stroſſius excepit, iam ſuæ Sanctitati abũdè perſuaſum ita diuinæ bonitati placere, quare etiam ſibi cõſtitutũ eſſe, ac certum, B. Franciſcam inter Sanctos habere, haberíque velle, quæ, non modo toto vitę genere clariſſima, ſed ingentibus miraculis patratis illuſtriſſima fuiſſet. Igitur extemplo, qui ſuæ Sanctitati adſtabant ſacrum volumen illi exhibuerunt, ex quo infulata, aſſidenſque in ſolio, ex concepta formula, mira majeſtate, & incredibili verborum pondere, conſecrationis ſententiam denique pronunciauit; B. Franciſcam Sanctorum albo cenſuit; deinceps, vt pro Sancta coleretur ab omnibus, ſeuerè decreuit, eius anniuerſarium

Veni creator Spiritus.

diem festum, ad septimum Idus Martias, celebrari iussit; officium de muliere sancta nec martyre, nec virgine fieri instituit; eius nomine templa, atque aras excitari permisit, vbi eius patrocinio exorato, sacrificia soli præpotenti Deo imposterum offerantur. Prolata sententia, magistratus Capitolini gratias immortales suæ Sanctitati, quantum in ipsis fuit, nomine populi Romani, suoque, pro accepto tanto beneficio, egerunt: Insuper, vt canonizationis, quam vocant, diploma decerneret, suppliciter depoposcerunt; quibus sua Sanctitas fecit satis, subintulitque, *Decernimus*, salutari Crucis signo; inter hæc, ritè edito. Postea populi Romani Orator, ad Protonotarios Apostolicos verso sermone, ab illis obnixè postulauit, vt, quæ ipsorum partes essent, actum solemne, & authenticum de re tota exhiberent, tum, vbi opus esset, de toto negotio fidē facerent, & ratum haberent: quare vnus, è sacro Protonotariorum Apostolicorum Collegio, oppidò, alta voce, subrogauit, obsecrationique Populi Romani ritè annuit. Iamque vltimum expedito negotio, Conseruatores propius ad solium applicātes suæ Sanctitati summissè, pieque pedes exosculantur. Hîc nulla oratione satis exprimi potest, quàm festo applausu, quasi ad condictum, credo ego signo aliquo dato, tota Roma vndique misceri, & quasi ex fundo commoueri, cierique cœperit: omnia ædis Vaticanæ æra campana certatim insonare, omnes Cantorum turbæ omnia diuino concentu complere, omnes Pontificij tubicines, omnia Heluetiorum tympana, & crotala, per

templum interius, per ipſa atria, atque areas, circunſonare, palatium Apoſtolicum, area magna anterior, arx ſancti Angeli, pluſquam quingentis inde paſſibus diſſita, arx Capitolina, variæque aliæ vrbis regiones ſclopis, bõbardiſque innumerabilibus cõplodi, tonare fulgurare, vno eodemque penè momẽto cõiurarunt. Interea ſua Sanctitas erecta, tyara depoſito, triumphalem Eccleſiæ Catholicæ hymnum aggreſſa, choro anteibat, quo finito, Cardinalis Diaconus dexter Sfortia verſiculum cecinit, *Ora pro nobis Beata Franciſca*, quem choro Cantorum excipiente, ſua Sanctitas, clariori aliquãto tono, Sanctæ rituale orationem tunc primùm recitauit. Quibus omnibus ad hunc modum proſperè, ſanctèque exactis, Illuſtriſſ. Cardin. Andreas Perretus Diaconus decantando euangelio paratus, confeſſionem generalem, quæ ante Miſſæ ſacrum ſolet, exorſus, auſpicatò S. Franciſcam ſecũdum Apoſtolos, compellauit: qua, poſt ſolitam abſolutionem, iteratam ſua Sanctitas ſanctam viciſſim inſeruit, demumque, rebus ex animi ſententia, cũ diuina ope, tranſactis, indepreſſius ſolium migrauit, vbi ad rem diuinam faciendam, ſacrã veſtẽ mutaret, choro interea horarias preces alternis modulatè canente, quibus tempori expeditis, Auguſtiſſimum ſacrificium, tam admirabili maieſtate, adeò diuinis, & grauibus ceremonijs, tanta ſignificatione ſummæ Sanctitatis, tam inuſitata ſpectãtium admiratione, tam ſuaui interioris animi guſtu, adeò celebri cantorum, miniſtrorum, & totius exterioris ornatus apparatu iniuit, vt nulla cogitatio ad æſti-

Te Deum laudamus.

mandum, nulla oratio ad referendum, nõ dico à quouis oratore, ſed ne ab Angelico vllo ſpiritu quidem par afferri poſſit: quo mihi elingui præſertim, ac propè infanti magis cenſui ſuperſedendum: maximè verò cùm tanta res, tãtaque magnificentia, iuſtum, & ſeparatum opus feriati, & otioſi, & bene diſerti oratoris exigat; nec verò peculiare id fuerit, aut proprium huius pompæ opus, verùm vulgare, & cõmune ſummorum Pontificum penſum, præcipuis aliquot anni diebus, qui ſanctiori quadam celebritate coli conſueuerunt Reliquum igitur, opinor, vnum eſt, ne tamen reliqui diei, ſequentiſque feſtas populi Romani, familiæque Pontificiæ gratulationes importuno ſilentio prætereamus. Deſcripſimus alio loco commodiùs S. Franciſcæ tumulum, ad Sanctæ Mariæ nouę poſitum. Ea ædes eſt in extremo illo vaſtiſſimo cãpo, quem cãpum vaccinum vulgus appellat, proximè viam ſacram veteribus dictã, ad arcum Titi Veſpaſiani: campi vaccini, ex vſu nomen inuectum; nam opportunitas loci eò boues, bubalos, pecora, & alia id genus animalia eſculẽta ad macellariorum commoditatem comportari ſuaſit. Hinc nonnulli forum Boarium priſcis celebratum, errore nominum exiſtimarunt: ego Romanum forum potius arbitror; Boarium verò multo depreſſius verſus ædem S. Georgij in velabro; cùm luculentiſſima adhuc exſtent in iſto campo vaccino rudera nobiliſſimorum veteris Romæ, imò celeberrimorum ædificiorum: Palatij imprimis, atque roſtrorum ad hortos Farneſianos, vbi frequentiſſimæ cauſæ

à ſummis oratoribus perorabantur; ædis concordiæ, quo paſſim Senatus conuocabatur. Capitolij, vbi Reipublicæ tota frequentia, conſules, & reliqui magiſtratus frequentes aderant; publici ærarij ad templum S. Adriani Martyris; Arcus marmorei omnium, qui videri poſſunt, illuſtriſſimi Septimij Seueri; porticus Iuſtini, ac Iuſtinæ Impp. porticuum Cæſarianarum; Templi pacis omnium, quæ Romæ exſtabant, ampliſſimi, & ſumptuoſiſſimi; variorum præterea delubrorum Caſtoris, & Pollucis; Rhemi, & Romuli, ad quæ vulgo etiã Senatus confluebat; quorum alterum hodie ædi SS. Coſmæ, & Damiani, alterum S. Mariæ nouæ tribuitur; quid autem magis in promptu, quàm forum Romanum cognominatum, cui arx vrbis Capitolium, ſedes ordinaria Senatus, forum iudiciorum, ærarium maximum (hoc eſt tota Roma) per ambitum imminebat? cui porrò credibile videatur in foro omnium Romæ frequentiſſimo mugitibus boum, & balatibus pecorum relictum vllum locum fuiſſe? quæ ego eo ſtrictim inieci, quòd ægrè ferrem, illam parum rationi conſentaneam ſententiam paſſim Romæ in doctiorum ore verſari: nec nihil etiam in rẽ noſtram interim effecimus: nam Sancta Maria noua, cùm recta ex aduerſo Capitolij, in hoc extremo ingẽtis ſpatij foro Romano ſit collocata, Religioſi, qui inibi inſtitutum S. Benedicti montis Oliueti ſanctiſſimè obſeruant, nec ſuæ probatiſſimæ pietati, nec ſuo virili muneri deſuerunt. Totum immenſum illum campum ad infinitam populi frequentiam compo-

ſuerant: maxima ex parte omni genere florum, lilijs, roſis, violis, hyacinthis, alijſque ſtrauerant; Ædis proſpectum anteriorem, cum atrio, exquiſitiſſimi operis periſtromatibus conueſtierant; interius omne templum pannis ſericis variorum colorum, atque operũ, pulchra ſanè ſpecie, exornauerant: ſacrum imprimis Sanctæ tumulum, elegãti tabernaculo exactiſſimè inaurato, ſubtexerant, extulerantque, vbi varijs locellis varia lumina, magno numero, ex vaſis argenteis interlucebãt; Pleraque verò vaſa, eadem arte cum tabernaculo inaurata, multiplicis varietatis coronamenta, & ſerta obiectabant: in ſummo operis faſtigio Sanctæ effigies, cum Tutelaris Angeli, vt ſemper ſolet, decore admodum prominebat. Eò, poſtridie maximè ſanctæ Franciſcæ conſecratæ, tum omnium, quæ eſſe vulgò poteſt numeroſiſſima ſupplicatione, nomine populi Romani indicta, tum priuatis omnium ciuium ſtudijs, tanta omnium ordinum viſa frequentia, vt omnem ſcribendi facultatem, omnemque reuera fidem longè tranſcendat. Ipſo celebritatis die, quid ego dicam totam Romam ita omnibus gaudijs exilijſſe, itaque omnibus triumphis ſe extuliſſe, vt non ciuem ſuam vnam cæleſtibus adſcripſiſſe, ſed ipſa tota in ſupremum cælum elata videretur? Vaticanũ ſuper omnia, proximè ſequẽti nocte, & altera diei cõſequentis, tum Capitolium, poſtea Cardinalium omnium, & Romanæ nobilitatis, & triũ Rotæ in hac cauſa iudicum, tota Palatia, tum priuatæ vrbis ædes, certis luminibus, quæ ex trãſuerſis laternis omnium colorum, & lucem,

& omne colorum genus emittunt, infinito numero certè in palatijs, ad omnes porticus, ad omnes fenestras, ad omnia mæniana, ad omnes prope inanitates, inusitata quadam specie, visebantur: festi ignes, ac foci, per omnia compita, per omnes vicos, ad fora omnia innumerabiles excitabantur: Neronianum incendium sanctiori spectaculo innouatum, Romamq́ue ex imo vniuersam conflagrare diceres. Præcipuę partes suæ Sanctitatis, sine exceptione, ad Vaticanũ, & ad molem Hadriani, quam arcem S. Angeli vulgus vocat, haud dubiè fuerunt: nam, ineunte crepusculo noctis, per multas horas, continuò bombardæ omnis magnitudinis, ęx areis, ex omnibus propugnaculis extimis, intimisq́;, & ex arcibus incredibili fragore, terroreq́ue displodi cœperunt: simul, omnibus ingenijs coniuratis Italorum, quæ ea parte regnant, varia exhibita spectacula ignium fusilium, volubilium, liquabilium, maximoq́ue artis miraculo rotatilium, globosorumq́ue varios horrores, stuporesq́ue præstabant; quoad omnẽ ingenij excellentis ad illa iocularia puluerea vim victam in Girandola, quam barbarè dicũt, ipsi vidimus, atque obstupuimus. Ea ex solis fusilibus flammis simul, inexplicabili numero, arte quadam, per inane vibratis constat, quæ ita sese quasi in ingentem fornicem, nescio quo ingenio, circunfundunt, vt cælum ardere vndique ementiatur. Tantundem, pro captu, Capitolium, lectissima nobilitate Romana maximè de gloria decertante, prostridiè imprimis exhibuit. Fas sit dicere; ita illis noctibus, Romam vibrasse, irradiasséque, vt

elusa nocturna caligine, sese vltro celantibus astris, sola sua luce diesceret. NVNC quid cogitant? vbi sunt nostrates momi inuisæ nitedulæ generi humano, non modo Christiano, qui aliena facta carpere, quàm sua emendare plus pensi habēt? qui sanctæ, diuinæ, triumphantisque Catholicæ Ecclesiæ egregia, & diuina facta arrodere, quàm suæ caulæ vagę, intermortuæ, inclinantis, ac perendie sua lubricitate defluxuræ ingentes errores circumspicere, & interpolare, hostili plusquam ingenio, malunt? Huc veniant aliquando citati, mihiq́ue aurem semel patienter accommodent. Primùm qui adhuc inter illos virtutem moralem saltem, sin minus Christianā aliquo pretio habent, quos aliquot esse non dubito, deponant tandem, me authore, anticipatam illam infensi, atque inimici animi acerbitatem, tum pacato, serenóque animo, tranquillè apud se, sedatéque recogitent, Ecclesia Catholica (quam magis quòd ita solent, quàm quod ita sentiunt, auersantur) quo loco, qua æstimatione, qua gloria, virtutis excellentiam Christianæ reponat: euoluāt omnia volumina Philosophorū, etiā qui in virtute beatitudinem sitam insulsè voluerunt, scrutentur omnes ritus omnium orbis habitabilis nationum, omniū gentium, omnium seculorum, diuinam vetustiorem paginam percurrant; nusquam gentium, nusquam seculorum, eo loco, eo pretio, eóque culmine maximę gloriæ germanam virtutem habitam, pro certo comperient, quo ab Catholica Ecclesia diuinitus afflata, inde à Christo nato, semper habitam, vel ipsis frementibus,

tibus, demonstrare, & conuincere clarius luce possumus: in qua tamen Ecclesia vitiorum sola portenta magni fieri, & nisi iam illos vehementer pudet, adorari iniquissimè, atque impudentissimè mentiuntur. Philosophi, verbo tenus, ad inanem ostentationem, virtutum, vt & isti scioli, nomen colebant, reipsa calcabant, & ludificabantur, quod candidè Cicero illis obiectat; nec apud illos nisi inania virtutum crepitacula audiebantur. Romani, cæteríque, vilissima idolorum seruitia, nõ virtuti, sed flagitijs omniũ tota natura execratissimis diuinos honores deferebãt; Veneri, Iunoni, & Floræ Romanæ vilissimis scortis, Baccho ebriosorũ maximo, Ioui infinita lasciuia infami; quid Ganimedi? quò vlterius barbara infamia exundare potuit? iam Diocletiano naturæ prodigio, eiusq; alteri Ganymedi Antinoo, Neroni verò omnium turpitudinũ gurgiti profundissimo, vsque ad naturæ æternum dedecus inquinatissimo, alijsque scelerum omnium immensis voraginibus, an adulandi causa vltrò adducti, an obsequendi necessitate Tyrannicè coacti, Apotheosin decreuerunt. Vetus ante Christum Ecclesia, summis illa quidem, anniuersarijsque honoribus, sanctos illos priscææ virtutis exornauit Machabæos, Iudith, Hester, Patriarchas, & Mosem imprimis, quos tam effuso cultu prosequebantur, vt Rabbinorum, & nostratium Doctiorum sententia, corpus Mosis illis distrahendum fuerit, & auellendum, ne populus efferatus, & ad Idololatriam passim procliuis pro Deo haberet. Nec inficior tamen veteres illos in illis Sanctis venerandis maiorem quandam moderationem adhibuisse, & meritò, quòd necdum Beatitudine fruerẽtur, atque

adhuc in limbo ſubterraneo, etſi certa ſpe futuræ beatitudinis, obſoleſceret. Ad legem Euangelicam germana illa, & ſincera, & perfecta gloria ſpectabat, multóque ante diuinus Pſaltes ea de cauſa gratulabundus decantarat. *Nimis honorati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.* Catholica Eccleſia nullos omnino Deos, nullaſque Deas, præter vnum adorãdiſſimum numen agnoſcit; quique ſecus ſentiant omnes iuxtà, ac ſacrilegos Idololatras deteſtatur; omnibus flãmis expiandos iudicat, omnibus diris, prout naturæ humanæ quædam inuiſa prodigia, execratur. ac ſi iſti omniũ importuniſſimi quadruplatores aliter aut ſuſpicantur, aut dicunt, cælo, & terræ, ſuperis, hominibúſque immaniſſimè mentiũtur; ipſóque vetuſtiſſimo calumniatore diabolo magis inuerecundi, calumniãdo, effrenatíque cenſendi ſunt. Hæc recogitent, quos dixi, iſtius nationis magis cicures, hæc ſeriò ſeorſum ab ira, à pertinacia, atque ab errore perpendãt. Qui verò præcipites alieno ſenſu magis, quàm ſuo, ſolo vicinorum exemplo, rebus non dicam dijudicatis, ſed ne ad primores aures quidem admiſſis, gratis deuoluuntur in Tartarum, hîc, quæſo, ſiſtant gradum, illiúſque Satyrici memores, *nec te quæſiueris extra*, intra ſe ſeſe aliquando colligant, tum vaniſſimis mendacijs, atque calumnijs, quibus ſeſe imbui ſiuerunt, ad tempus valere iuſſis, ſemélque propinquorum amicitia, vti Euangelio clarè tenentur, ob Chriſtum abdicata, firmato veſtigio, Catholicã Religionem in otio ipſi circumſpiciant; curioſius quid agat, quid præſcribat, quid laudet, quid colat, quò tendat, quid ſpectet, quid moliatur, quos mores probet, quos auerſetur, non aliena

calumnia, ſed proprio iudicio, in rem præſentem, attentè conſiderent: ſua viciſſim noſtris conferant, ſuas caulas, cum templis noſtris, ſuos Miniſtros, cum noſtris Põtificibus, Præſulibuſq; omni maieſtate illuſtriſſimis; ſua conuenticula circumforanea, cum Synodorũ noſtrarum, purpuratíque collegij amplitudine; ſuam voluntariam ex vrbibus, ariſque noſtris ſeceſſionem, cum perpetua, inde ab Apoſtolis, principum orbis ciuitatum noſtra poſſeſſione; ſua ſuperis, hominibuſque (non ſacra modò, ſed ciuilia) inuiſa dogmata, cum noſtris omni rationi, diuinæque ſcripturæ conſentaneis; ſuorum angulorum anguſtias, cum Catholicæ noſtræ immenſitatis infinitate; ſuam recentiſſimam nudiuſtertius paucorum coniuratione inuectam nouitatem, cum perenni noſtra antiquitate comparent: hæc contraponant, hæc recogitent, conſideratè, quietè, ſollicitè: audeo iuratus affirmare, vnã deinceps hybernam noctem nunquã in illa erraticarũ opinionum inconſiderata, temeraria, ac deuia leuitate pernoctabunt. Qui porrò humanarum rerũ quęſtum, ac lucrum, illiuſque mundanę guſtum proſperitatis, heu miſeri! proiecti! deſperati! omni Religioni, ſuæ conſcientiæ, Deoq;, proh nefas! & ſuperis omnibus anteponunt, Idolorum mancipia Apoſtolo habiti, amurça mortalium, noui Titanes iſto aëre, iſta terra, iſta clara luce, iſta communi hominum ſocietate, cæloque imprimis in perpetuum indigniſſimi, reſipiſcãt, me authore, maturè pedem referant, funem reducant, vela vertant: emergant, emergant ſubitò ex illa immẽſa voragine, qua conclamati in baratrum immerguntur: inuenient in Catholica Religione præſentiſſimum,

opportunissimúmque remedium: qui si potiùs obdurati hac tam illustri Catholicæ gloriæ Majestate sudabunt, sudent sanè, modò ne nauseent. Denique qui propria opinione inflati, sui sensus peruicacia obstinati, erroris tetra caligine circumfusi, diuturnæ assuetudinis prauitate obdurati, maxima grauissimorum scelerum impunitate, horrendorum criminum licentia, conscientiæ proiectæ, derelictæque insensili callo, iã non solùm perire dulce ducunt, sed & alios in ruinã trahere honorificum, nigerrimę animæ, ingenia diuino furori vndique obiecta, vasa iræ, Dęmonũ deuota ludibria; egerant latè per viscera gliscens venenum tartareum; ne animum abijciant, tantum haustam è baratro superbiam constanter eructent, supercilium abijciant, atque hoc tantùm. semel ratiocinando quàm lentè, quam solidè, quàm sapienter, quàm diuinè Catholica Ecclesia omnia prouideat, consultet, decernat aggrediatur, exsequatur, administret, vel hac vna S. Franciscę consecratione, æquo iudicio ipsi assequantur; spondeo, iuróque matrem experientur, quam nouercam tantopere exhorrescunt: maiorum suorum pios manes exhilarabunt, quorum Religionem, aras, templa, sacra, tumulos, familias iniustissimè ipsi, defectione non obscura, non solum temerarij, verùm impij, ac sacrilegi desertores abiecerunt: sin suæ ceruicis mori obstinauerint, mentemque ad omnia impenetrabilem obstipauerint; interim stante, conualescente, florente, regnante, crescente, triumphante, sancta, inculpata, victrice, gloriosa, inuicta, æterna Religione Catholica, tum ipsi interim fremant, crepent, subringantur, allatrent, & contabescant magis. DIXI.

EXTRAICT DV PRIVILEGE.

PAR grace & priuilege du Roy il eſt permis à M^e. ANDRE VALLADIER, Docteur en Theologie, Protonotaire Apoſtolique, Conſeiller, Aumoſnier & Predicateur ordinaire de ſa Majeſté, de faire imprimer par tel Imprimeur & Libraire que bõ luy ſemblera vn liure intitulé *Speculũ Sapientiæ matronalis &c.* Et ſont faictes deffences à tous autres Libraires & Imprimeurs de l'imprimer, ny expoſer en vente durant dix années conſecutiues, ſans le conſentement dudit ſieur Valladier; ſur peine d'amende arbitraire, & de confiſcation de tous les liures qui ſe trouueront imprimez. Voulant qu'eſtant mis le preſent extraict au commencement ou à la fin dudit liure, il ſoit tenu pour deuëment ſignifié, ainſi que plus au long le contiennent les lettres patentes ſur ce donnees à Paris le ſixieſme Ianuier mil ſix cens neuf.

Par le Roy en ſon Conſeil

PASTOVREL.

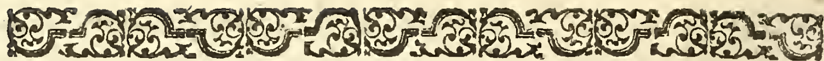
NOs infraſcripti Doctores Sorbonæ Pariſienſis perlegimus librũ R.D. ANDREÆ VALLADERII, cui titulus eſt *Speculum Sapientiæ matronalis, &c.* nihílque in eo deprehẽdimus alienum à fide, aut bonis moribus, aut impediens quominus typis mandari poſſit Romæ 25. Iulij 1608.

F. IACOBVS LE BOSSV. LVDOVICVS DE CROEIL

ERRATA.

Errata	*Corrige*	*Pagina.*
Aſſediſſæ	Aſſediſſe	5.A
Deſtragrante	Deflagrante	9.A.
Dragones	Dracones	9.B
Autenticè	Authenticè	12 B.&alibi ſœpè
Lactœlum	Lacteolum	15.B
Tum	Tam	19.B.ter.
Sub tegmine	Subtegmine	20 A
Extrema	Externa	20.A
Frugalitem	Frugalitatem	25.A
Oppetandam	Oppetendam	27.B

Errata.	Corrige.	Pagina.
Premonuit	Præmonuit	28.B
Necinopiniato	Necinopinatò	30.B
Ingerato	Ingrato	37.B
Dicrees	Diceres	39.B
Auertuncancanda	Auertuncanda	40.A
Laſſeſſere	Laceſſere	42.A
Minora	Maiora	44.A
Viſitata	Vſitata	44.B
Mentis	Meritis	53.B
Quæ tùm	Qui tum	56.B
Ramuſculos	Ramuſculis	57.A
Tremendum	Tremendam	ibid.
Singulos	Singula	58.A
Antiquus	Antiquius	59.A
Locum eligunt	Locum exigunt	60.B
Dragenieta	Dragemata	74.A
Exaggerarenturque	Exaggerarentur	77.A
Stuſtio	Studio	80 A
Referrenti	Referrent;	83.A
Tu	Tum	90. A
Conneſtitæ	Conueſtitæ	90.B
Præcis	Preciſè	92.A
Frequenter	Frequentes	ibid.
Effigeum	Effigiem	94.B
Flagellis	Flabellis	95.A
Iteratam	Iterata	98.A
Priſcææ	Priſcæ	101.A
Vindique	Vndique	102.B
Paribus	Partibus	Ep.Pont.Antep.
Sucurere	Succurrere	Ep.Cardin.penult.

AD LECTOREM S. BENEVOLAM.

BENEVOLE, aut quicunque es, Lector, tu ſeu bene, ſeu malè velis (nam ita ſunt humana, vt bonis mali malè velint, & malis etiã boni bene faxint) promiſcuè tibi hanc opellam effundo. Boni conſule, ſi beneuolus es, ſin maleuolus, abi malè. Tamen nobis ne officce obſecro, nec de te vnquam, nec de publico, vel hîc, vel aliàs, male merentibus. Scio, & ſentio qui peius faciunt, ignauum fuci pecus, quadã prurigine mali ingenij, meliora arrodere malle quã facere. Ego nec carpi, nec carpere iã aſſueui ſine fœnore. Audi verò: nihil moror porro iſtas noctuas, quæ magis plena luce cæcutiũt. Sancta iſta ſunt, & de Sancta; oblatrabunt. Quidlibet ſanè modò ne mordeant. Quæ ſancta illi non violant? Euangelium lacerent, Sacros Patres calcent, omnes ſuperos cõſputent, omnia de Sanctis vbiuis, à quouis deſcripta vellicent, & nobis Panegyricè in argumento recenti exultãtibus parcãt? Nec verẽdum, nec optandũ, ac minus optãdum etiam, quàm verendum. Sine mihi illas Cicadas obſtrepere, conſtringemus. Non vereor vt ſacra mea me præſente impunè profanent. Habeo vnde pruriginem illis abſtergam. Si qui alij alienæ famæ proſtitutores aliunde ebullient: ſi noſtra, vel inficiatione obſcurabunt, vel maleuolentia adulterabunt, vel ignorantia lancinabunt; primùm impenſè mentientur, tum viriliter coërcebuntur: deinde opportunè caſtigabuntur. Iam experientia incudes ſumus, malleos aſpernamur, & tundimus: cautes euaſimus, ridemus vndas, ſiſtimus ventos: pleni ſpirituum, Deo ſpirante, plenis velis, duplicatis remis, valde ſerena ſecuritate, ad Reipublicæ Chriſtianæ obſequium, Regijs, atque Pontificijs auſpicijs, nauigamus. Vos beneuoli, qui me iã placido portu ſpectatis, fauete, adſpirate, ſuſcipite: hîc nõnihil quo vtiliter paſcatur animus deprehendetis; ego verò veſtra beneuolentia immortaliter glorioſus, & tutus, magis ſeria, magíſque negotioſa propediem elucubrabo. Ita valeas, ita proſperes, ita viuas, vti ego te colo, vti tute me amas, nec amplius, nec melius, amice, ac beneuole lector.